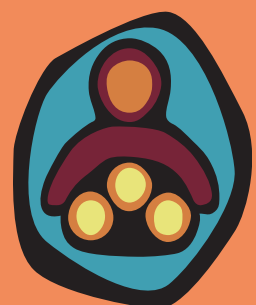

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut Kalaallit Nunaanni

Inuusat naalungiarsuusaartitat Kalaallit Nunaanni
meeqqat atuarfianni atornerarnerannik nalilersuineq

Maja Christiansen
Naja Carina Steenholdt
Ingelise Olesen
Christine Ingemann
Astrid Beck
Christina Viskum Lytken Larsen

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu Kalaallit Nunaanni suliniut

Inuusat naalungiarsuusaartitat Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni atorneqarnerannik nalilersuineq

Maja Christiansen, Naja Carina Steenholdt, Ingelise Olesen, Christine Ingemann, Astrid Beck,
Christina Viskum Lytken Larsen

Suliamik nalilersuisoq: Marie Broholm-Jørgensen

Kalaallisuunngortitsisoq: Else Jensen

Copyright © 2023

Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Issuaaneq, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaavoq

issuaaffigineqartup erseqqissumik nalunaarneratigut.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-606-0

Statens Institut for Folkesundhed

Studivestryde 6

1455 København K

www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq www.sdu.dk/sif

Siulequt

Kalaallit Nunaanni Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi Paarisar sinnerlugu Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit 2021-mi suliarineqartup Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip nalilersuiffiqineqarneranit inerniliussat matumuuna saqqummiunneqarput. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut tassaavoq meeqqat atuarsianni atuartunut angajullernut siunnerfilimmik pitsaaliuilluni suliniummut taaguutigittinneqartoq, inuusaq qarasaasiamit aqullugu naalungiarsuusaartitaq atorlugu angajoqqaatut naalungiarsuuteqarluni inuunerup qanoq ittuuneranik ilinniartitsisoqartarluni. Ilinniartitsineq meeqqat atuarsianni kinguaassiuutinut tunngasutigut atuartitsinnermut ilaatinneqarpoq.

Nalilersuineq nalunaarusianik aamma allakkianik naleqquttunik, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik suliaqarnermut tunngasunik, aqqissuussamik misissuinnermik imaqarpoq. Tamatuma saniatigut ilinniartitsisartunik, suliamik atuaqatigiiaanut ilinniartitsinnermik ingerlataqartartunik kiisalu atuartunik ataasiakkaanik aamma angajoqqaanik apersuilluni misissuineq ingerlanneqarpoq. Aammattaaq allaaserisanik misissuineq ingerlanneqarpoq, inuusat naalungiarsuusaartitat nuna tamakkerlugu aamma taamatut nunani tamalaani pitsaaliuissutitut atorneqarnerat pillugu ilisimatuussutsikkut misissuinnerit qulaajarneqarlutik. Nalilersuinnermi naggataatigut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik suliaqarnerup ingerlateqqinnissaanut inassuteqaatit arlallit saqqummiunneqarput, misissuinnermi katersorneqartut ataatsimut isigalugit naliliineq aamma tamatuma misissoqqissaarneqarnera tunngavigaluglit taakku suliarineqarlutik.

Nalilersuilluni nalunaarusiaq Paarisap kinguaassiuutitigut peqqissutsip iluani pitsaaliuilluni suliaqarneranut tunngatillugu ingerlaavartumik uppersarsaasiinissaata aamma malittarinninnissaata qulakkeerneqarnissaanut pingaarutilimmik tapertaassaaq. Ataatsimut isigalugu nalunaarusiap takutippaa, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut kinguaassiuutinut tunngasutigut ilinniartitsinnermi atortussatut atorneqarsinnaasutut isigineqartoq. Nalilersuinnerup aammattaaq tikkuussissutigivaa, suliniut ataqatigiissaarinikkut aamma malittarinninnikkut nakussassarneqarsinnaasooq. Tamatumani nuna tamakkerlugu Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik suliaqarnerup siunissamut isigaluni atuutilersinneqarnissaata qulakkeerneqarnissaa siunertarlugu, kiisalu suliniummik suliaqarnermik ingerlatsinissamut tunngatillugu ilisimasat aamma piginnaasat ingerlaavartumik nutartertuarneqartarnissaannik qulakkeerrinnissamik pisariaqartitsineq.

Misissuinnermi peqataasunut aamma tapertaasunut tamanut qujanarujussuaq. Neriuppugut nalunaarusiaq kinguaassiuutitigut peqqissuunissaq siunnerfigalugu pitsaaliuinnermik aamma peqqissutsimik siuarsaalluni suliaqarnermik ingerlatitseqqinnissami kinguneqarluartumik tapertaajumaartoq.

Atuarluarina,

Morten Hulvej Rod
Direktøri

Christina Viskum Lytken Larsen
Ilisimatusarnermi aqutsisoq

Imarisai

Eqikkaaneq	6
1. Kinguaassiuutitigut peqqissutsimut tunuliaqutaq	9
1.1 <i>Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu</i>	9
1.2 <i>Inuusat naalungiarsuusaartitat atorneqarnerannik ilisimatuussutsikkut misilittakkat</i>	12
2. Periuseq, najoqqutat aamma misissueqqissaarneq	14
2.1 <i>Periuseq</i>	14
2.2 <i>Najoqqutat paasineqarnissaannut tunngavik</i>	19
2.3 <i>Misissueqqissaarneq</i>	22
3. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip aaqqissuunnera aamma tunniunneqartarnera ..	23
3.1 <i>Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip siammarsimanagera</i>	23
4. Ilinniartitsisartut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik misilittagaat	25
4.1 <i>Ilinniartitsineq, attaveqaaqatigiinneq aamma aaqqissuunnera</i>	32
5. Atuartut aamma angajoqqaat Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataanermi misigisaat	37
5.1 <i>Atuartut misigisaat</i>	37
5.2 <i>Angajoqqaat isummersuutaat</i>	40
5.3 <i>Ilaqutariittut inuunerup kulturimut tunngasutigut ataqatigiissinnera</i>	42
6. Inernillineq	44
7. Inassuteqaatit	46
7.1 <i>Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip aaqqissuunnissaanut inassuteqaatit</i>	46
7.2 <i>Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi ilinniartitsinermut atortussanut inassuteqaatit</i>	48
Najoqqutat allattorsimaffiat	50
Ilanngussaq	51
<i>Allaaserisanik misissuineq: Inuusat naalungiarsuusaartitat kinguaassiuutinut tunngasunik- aamma ilaqutariuneq pillugit ilinniartitsinermi sunniutaat</i>	51

Eqikkaaneq

Atuarnissaanut ilitsersuut

Nalilersuineq una kapitalinut arfineq-pingasunut agguataarneqarpoq, pingaarnertut tulliuuttumi taaneqartunut ukununga immikkoortiterneqarsinnaalluni:

- I. Tunuliaqutaq aamma periuseq (kap. 1-2)
- II. Inerniliussat (kap. 3-5)
- III. Inerniliineq aamma inassuteqaatit (kap. 6-7)
- IV. Allaaserisanik misissuineq (ilanngussaq)

Kingullertut taaneqartoq nalilersuinermit ilanngussatut ilanngunneqarpoq, aamma ilaatigut tunuliaquttatut, aamma misissuinermit allaaserisat pingaarnarpaat aamma taakkunani paasineqartut pillugit atuartunut paasissutissiissutit ilanngunneqarluni. Nalilersuinermit tikkuussutit pingaarnertut aamma paasineqartut naatsumik eqikkarlugit tulliuuttumi aallarniutigalugit saqqummiunneqassapput.

Tunuliaqutaq aamma allaaserisanik misissuineq

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut atuartitsissutit suliaavoq, inuusaq qarasaasiaq atorlugu naalungiarsuusaartitaq atorlugu angajoqqaajunermik misiliinermik ilaqartoq. Ilinniartitsinermit naalungiarsuusaartitaq atorlugu angajoqqaanngornerup inuunermit allannguinermit annertuumik kinguneqartamera pillugu atuartut pivisorpaluttumik paasisaqartinneqassapput.

Isumassuinermit sumiginnaasaarneq pitsaaliorniarlugu, naartuersittartut amerlassusiat ikilisinniarlugit aamma kinguaassiuutitigut nappaatinik tunillatsittartut amerlassusiat ikilisinniarlugit kiisalu inuusuttuaqqat akornanni kissaatiginngisamik naartulersarnerit pitsaaliorniarlugit Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut Kalaallit Nunaanni 2009-mi aallartinneqarpoq.

Ilisimatusaatigalugu allaaserisanik misissuinerup takutippaa, inuusat naalungiarsuusaartitat angajoqqaajunerup qanoq ittuuneranik, ulluinnarni suliassat suut suliarisariaqarnerannik aamma inuusuttut, meerartaassagunik, inuunerannut qanoq sunnuteqarsinnaanerannik inuusuttut pivisorpaluttumik paasinninnissaannut atortutut atussallugu sunnuteqarluartoq. Allaaserisat aammattaaq takutippaat, inuusat naalungiarsuusaartitat atorlugit ilinniartitsineq inuusuttut naartunaveersaatinik atuinerminnut aamma kinguaassiuutitigut inuuneqarnerminnut atatillugu pissusilersuutaannik allanngortitsineq ajortut. Tamatuma saniatigut naartunaveersaatinik atuinermut tunngatillugu akimmiffiit assigiinngitsuusinnaapput. Ilaatigut tassaasinnaavoq naartunaveersaatinik aallerfissap inissisimaffia, amerlasuutit inuit kikkulluunniit orniguffigisinnaasaanni inuit allat amerlasuut isersimaffigisaanni inissisimasartut, tamannalu inuusuttut iliuuseqarnissaannut ittoornaarpallaarsinnaalluni.

Ilinniartitsisartunik apersuineq

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut Kalaallit Nunaanni 2009-mi aallartinneqarpoq, kisianni ilinniartitsisartussanik ilinniartitsinissap aamma malinnaaffiginninnissap amigaataanera annertusimavoq. Tamatuma kingunerisaanik ilinniartitsisarneq qanoq aamma suut ilinniartitsissutigineqartarnerannut tunngatillugu allanngorangaatsiarpoq. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip perorsaanermi atortussatut atorlugu pitsaasumik misilittagaqarfigisaraluarlugu atuartut isumassorneqarnermikkut sumiginnagaasimasut aamma kannguttaatsuliorfigineqarsimasut ilinniartitsinermi immikkut eqqumaffigineqarnissaat pisariaqartinneqartoq ilinniartitsisartut oqaluttuarput. Ilinniartitsisartut malinnaaffigineqarnatik kisimiinnerat, aamma suliassaqarfinnik assigiinngitsunik tunuliaqutaqarnerat, ima kinguneqarpoq, ilinniartitsisartut ilaasa ilinniartitsinermi suut eqqumaffigissanerlugit, kiisalu suut iliuuserisinnaasamissut periarfissarinerlugit ilisimaneq ajorlugu.

Ilinniartitsisartut tamatuma saniatigut apeqqutinik akissutissarsineqanngitsunik aamma misigisanik suliarineqanngitsunik pigiinnagaqarsinnaapput. Ilinniartitsisartut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut tunngatillugu atortussanik nutaanik ingerlaavartumik amigaateqartarput, pingaartumik ilinniartitsinerup imarisaanut tunngasunik, perorsaanikkut atortussanik nutaanik, kiisalu videonik atuartunut soqutiginnilersitsisinnaasunik, aamma atuartut imminnut naleqqiussiffigisinnaasaannik. Ilinniartitsinerup qanoq ingerlanneqarsimanera allanngorartorujussuavoq. Ilaat suliniut aallartinneqarmat ilinniartinneqarsimapput, allat imminnut ilinniartissimallutik. Ilinniartitsisartut naapertorlugit inuusat aqqissuullugillu piaareersarnissaat suliarujussuusarpoq. Sulisunit (ilinniartitsinermik suliaqanngitsunit) ikiorneqartarnissaq matumani ujartorneqarpoq, taamaaliornikkut ilinniartitsisartut meeqqanut suliaqarnissaminnut piffissaqarnerulerniassammata. Ilinniartitsisartut ilisimatitsissutigivaat, ilinniartitsinerup kalaallinut tunngatillugu paasinarnerulersinnissaanut kulturikkut isiginninneq amigaataasoq. Pitsaaliuilluni suliaqarneq, maannakkutut isikkoqartillugu inuup nammineq akisussaaffiatut inissinneqartarpoq, atuartut ulluni ilinniartitsiffiusuni paasissutissarpassuarnik tuniorarneqarlutik, tamatumalu kingorna naatsorsuutigineqartarluni inuusuttut kinguaassiuutitigut peqqissuunissartik namminneq isumagilersinnaassagaat. Kalaallisut paasissutissat nutartikkat nittartakkatigut inuit attaveqatigiittarfiini aamma nittartakkatigut oqaloqatigiittarfinni killeqartorujussuit nassaassaapput, aamma ilinniartitsisartut ilanngullugu oqaatigivaat, suliaq iluatsissappat oqaloqatigiittarfinni tamakkunani aamma suliaqartoqartariaqartoq. Kinguaassiuutitigut inuuneqariaatsit assigiinngitsut aamma naartunaveersaatit pillugit paasissutissat amigaataapput, tamakkunani taamaallaat suaiaqatigiinngitsut akornanni kinguaassiuutitigut inuuneqariaatsit ilaatinneqarlutik.

Atuartunik aamma angajoqqaanik apersuineq

Kalaallit Nunaanni inuusuttut, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut atorlugu ilinniartinneqarsimasut, suut sakkortusimanerat pillugu erseqqissumik nassuiaasinnaapput, assersuutigalugu unnuami naalungiarsuk qiagaangat itertarneq, kiisalu unnuami eqqumasimalluni atuariatortarneq. Atuartut oqaluttuarput, isumaqarsimallutik angajoqqaajuneq qanoq isumaqarnerasoq ilisimasimallugu, kisianni paasisimallugu ilimagisamit sakkortunerusoq. Atuartut inuusamik naalungiarsuusaartitamik paarsaqarlutik misiliinertik nuannarisimavaat, aamma meerartaarnissamik kissaateqarnertik ilinniakkaminnik naammassinnereernissaminnut kinguartissimallugu. Naartunaveersaatinut tunngatillugu ilinniartitsinermut atatillugu paasisatik pillugit inuusuttut aperineqarnerminni suut oqaluttuarineraat killeqarput. Inuusuttut naartunaveersaatinik pissarsinissaminnut periarfissanik assigiinngitsunik kissaateqarput. Misigissutsit, aappassiartaarneq aamma inuttut killissat pillugit inuusuttut oqaluttuareqqiisinnaanngillat, imaluunniit killilerujussuarmik oqaluttuareqqiisinnaallutik.

Angajoqqaat, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsinermut peqataasimasumik meerallit, oqaluttuarput, angajoqqaanngorneq qanoq isumaqarnersoq pillugu Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut atorlugu inuusuttunik ilinniartitsineq pitsaasuusoq. Angajoqqaat oqaluttuarput, ilinniartitsinermut akuutinneqarnatik, aamma akuutinneqarnissartik toqqarneqassappat qanoq akuutinneqartigisinnaanertik killeqartoq. Angajoqqaat aammattaaq oqaluttuarput, kinguaassiuutit pillugit angajoqqaatut inuusuttuarartaminnik oqaloqateqarsinnaanertik assigiinngitsuullunilu killeqartoq. Angajoqqaat oqaluttuarput, inuusuttuaqqat pisunit assigiinngitsorpassuarnit sunnerneqartartut, soorlu nipilersortartunit aamma inunnit ilisimaneqartunit, aamma pitsaaliuineramik aamma peqqissutsimik siuarsaalluni suliaqarnermi nittartakkatigut inuit attaveqaqatigiittarfii atorneqarnerusariaqartut. Tamatuma saniatigut angajoqqaat erseqqissaapput, paasisutissat kalaallisut oqaasertallit amigaatigineqartut, inuusuttut amerlasuut kalaallisuinnaq oqaaseqarnerat pissutigalugu.

1. Tunuliaqutaq

'Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu iliuusissatut pilersaarut', Inuuneritta III kiisalu Ilaqutariit pillugit politikki Naalakkersuisut 2020-mi aallarnisarpaat. Suliniutit taakku ataatsimoorlutik meeqqat- aamma inuusuttut pitsaasumik inuuneqarnissaat sammivigalugu suliassaqaarfiit assigiinngitsut akunnerminni annertuumik suleqatigiinnissaannut tunngaviliisuupput. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut Inuuneritta I-p aamma II-p (innuttaasut peqqinnerulernissaannik suliniutit) ataani ingerlanneqarnikuupput, naartunaveersaatit, naartuersittarneq, nappaatit kinguaassiuutitigut tunillaassuuttartut aamma kinguaassiuutinut tunngasutigut peqqissuuneq pillugit meeqqat atuarianni atuartut ilisimasaqarnerulernissaat siunertarlugu.

Suliassaqaarfiup iluani periusissiat aamma politikkit suli naleqquttuunersut nalilersinnaajumallugu nalilersuineq una Kalaallit Nunaanni Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik sinnerlugu Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmi suliarineqarpoq.

1.1 Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu

Kalaallit Nunaanni atuarianni arlalinni atuartut angajullit kinguaassiuutinut tunngasutigut ilinniartinneqarnerinut atatillugu atuartut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataanissaminnut periarfissinneqarput. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut 2009-mi atuutilersinneqarpoq, aamma atuaqatigiiaat inaarutaasumik soraarummeertussat ilaatigut naartunaveersaatinik, naartuersittarnermik, kinguaassiuutitigut nappaatinik tunillaattartunik, inuttut killissanik ilisimasaqalernissaat aamma iliuuseqarnissamut piginnaasaqalernissaat siunertarineqarluni. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut nalinginnaasumik ullut pingasut sinnerlugit ingerlanneqartarpoq, atuartut inuusamik qarasaasiamit aqunneqarluni naalungiarsuusaartitamik, ilinniartitsineq tamakkerlugu naalungiarsuttut ilumoortutut pissusilersortumik, tunineqartarlutik. Inuusaq sukkulluunniit qialersarpoq, aammalu inuusaq inuusuttumit timikkut isumassorneqareeraangami aatsaat qiajunnaartarluni, soorlu inuusaq saammarsarlugu, nerisillugu imaluunniit nangia taarserlugu. Timikkut isumassuineq taanna, aamma inuusap qianerata sivissusua tamakkerlugu paasissutissatut inuusap qarasaasiartaani nalunaarsorneqartarpoq. Piffissap ingerlareernerani paasissutissaq nalunaarsorneqartoq taanna angusatut imaluunniit procentitut tiguneqarsinnaavoq, atuartup inuusamik unammilligassat qanoq iluatsisigisimanerai nalunaarsuiffiulluni, aamma atuartut inuusamik paarsinerminni unammillernartitaminnik oqaluttuurtarlutik.

Atuartup inuusamik paarsinissaata saniatigut atuartoq kinguaassiuutinut tunngasut- aamma ilaqutariineq pillugit ilinniartitsinermik, angajoqqaajunermik, kinguaassiuutitigut peqqissusermik, tassunga ilanngullugit naartunaveersaatit, nappaatit, atoqatigiinneq aamma misigissutsit pillugit

assigiinngitsunik ilinniartinneqartarpoq. Ilinniartitsineq taamaalilluni atuartut namminneq naliliisinnaaneranik nakussassaanermut, kiisalu isumaqarluartumik, pissarsiffiusumik aamma akisussaaffilimmik kinguaassiuutitigut inuuneqarnissamik ineriartortitsinissamut tapertaassalluni. Ilinniartitsinermut atortut periutsinik aamma atortussanik Sex og Samfundimeersunik tunggaveqarpoq.

Ilinniartitsinerup ingerlanneqartarnera sivissussutsimigut nikerarpoq. Sumiiffinni amerlasuuni ilinniartitsineq ullut pingasut sinnerlugit ingerlanneqartarpoq, kisianni angallannikkut pissutsit pissutigalugit nunaqarfiit ilaanni ilinniartitsineq sapaatit akunnerisa naanerini ingerlanneqartarpoq. Nunaqarfinni taakkunani inuusaq naalungiarsuusaartitaq ulloq unnuarlu ataaseq paarineqarsinnaasarpoq, tamannalu allaanerusumik sunniuteqarsinnaavoq.

Ilinniartitsineq pillugu

Takussutissiaq 1-imi takutinneqartut inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut atatillugu ilinniartitsineq sammisanut agguataarneqarpoq.

Takussutissiaq 1 ilinniartitsineri sammisat

Ilinniartitsineri sammineqartartut inuusuttunut nutaajullutillu oqaloqatigiissutiginnissaat ajornakusoorsinnaasarpput. Sammisanut ilaatigut ilaapput aningaasaqarneq, naartunaveersaatit, nappaatit, qaratsap ineriartornera, aappaqarnermut tunngasut, kinguaassiuutinut tunngasut, misigissutsit, inuttut killissat. Taamaattumik atuartut ilisimasassarpasuarnik tuniorarneqartarput, amerlasuutigut ilaasa oqaluuserineqarnissaat paqumigineqartuullutik, aamma qanoq pissuseqarfigalugillu iliuseqarfiginnissaat ilinniartussaallugu. Sammisat ilinniartitsinerup, nalinginnaasumik ullut pingasut sinnerlugit ingerlanneqartartup, ingerlanerani ingerlaavartumik saqqummiussuunneqartarput. Ilutigitillugu atuartut ulloq unnuarlu inuusamik paarsissapput. Tamanna ilinniartitseriaatsinut allanut sanilliullugu ilungersunarnerusumik suliassartaqarpoq, assersuutigalugu inuusuttut unnuami inuusamit naalungiarsuusaartitamit itertinneqartarnerat pissutigalugu.

Siunertaavoq ilinniartitsinerup naammassineqarnerani atuartut ataasiakkaarlutik peqqinnartunik toqqaanissaminnut aamma imminnut akisussaaffiginissaminnut piginnaasaqalersimassasut. Tamanna ima isumaqarpoq, inuusuttut oqartussaasoqarfinnut assigiinngitsunut tamatuma kingorna namminneq attaveqarniartassasut, assersuutigalugu napparsimmavimmut naartunaveersaatinik imaluunniit paasissutissanik aallerniarlutik. Akisussaaffik inummi ataasiakkaamiippoq, kisianni misissuinerit ilaasa takutippaat, inuiaqatigiinni aqqissuussaaniikkut pissutsini assigiinngitsunik akimmisaarfissaqarsinnaasoq, nammineq peqqissutsip iliuseqarfiginnissaanut aporfiusinnaasunik. Kalaallit misissuinerisa takutippaat, naartunaveersaatinik sumiiffimmi napparsimmavimmut, illoqarfimmi amerlasuut imminnut ilisarimasaarillutik, amerlasuunit takuneqarsinnaasumik aallernissaq inuusuttut killissannik qaangiineruallaartartoq. Isumaat aamma ilisimasaat allangoraluartut aqqissuussaaniikkut atukkat pissusilersuutinik allannguinnissamut aporfiusinnaapput (Wistoft & Stovgaard, 2013).

1.2 Inuusat naalungiarsuusaartitat atornerarnerannik ilisimatuussutsikkut misilittakkat

Ilinniartitsinermi inuusat naalungiarsuusaartitat atornerarnerat aamma misilittakkat ilisimatuussutsikkut tunngavilimmik ilisimasaqarfiginerulernissaat anguniarlugu allaaserisanik saqqummiussanik, Kalaallit Nunaanni Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut naleqquttut nalilerneqartunik, misissuineq ingerlanneqarpoq. Allaaserisanik misissuinermi saqqummiussat 16-it, inuusat naalungiarsuusaartitat, Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarii atuaqatigiiaani angajullerni, imaluunniit ilinniarnertuunngorniarfinni kiisalu nunani allani highschoolit qaffasissusilinni, ilinniartitsinermi atornerarnerisa sunniutaannik aamma misilittakkanik ilisimatuussutsikkut isiginninnerit assigiinngitsut atorlugit ataqatigiissitsisut misissorneqarlutik. Allaaserisanik misissuineq uppersaaserneqarpoq, aamma nalunaarusiamut matumunnga ilanngussatut ilanngunneqarluni.

Allaaserisanik misissuinermit inerniliussat

Allaaserisanik misissuineq tikkuussivoq, inuusaq naalungiarsuusaartitaq qarasaasiamik aqunneqartoq perorsaanermit atortut atorlugi inuusuttut naalungiarsummut angajoqqaanngornissamik itinerusumik eqqarsaatiginninnissaannut sunniuteqarluartoq. Allaaserisat amerlanerpaartaasa aamma tikkuussissutigivaat, ilinniartitsineq atuartut amerlanerpaartaasa meerartaarnissamik kissaateqarnerminnik kinguartitserusulernerannik kinguneqartartoq. Misissuinerup ataatsip takutippaa, ilinniartitsinerup imarisaanik inuusuttut annertuumik eqqaamasaqartartartut, aamma ilinniartitsinerup naammassineqarneranit qaammatit imaluunniit ukiut arlallit qaangiutereeraluurtut. Misissuinerup allap tikkuussissutigivaa, inuusuttut ukiukillutik meerartaassagunik siunissaminnut qanoq sunniuteqassasoq eqqarsaatigisinnaagaluarlugu isummamik allannguneq pissusilersuutitik allannguinermik isumaqanngitsoq. Kinguaassiuutitigut peqqissumik inuuneqarnissamik toqqaanissamut akimmisaarfiit assigiinngitsut pilersinnaapput. Tassani tikkuarneqarpoq, suliniut akuliuffiginninnernik allanik ilaneqassasoq, tamaaliornikkut ilaatigut kinguaassiuutitigut peqqissumik inuuneqarnissamik toqqaaneq qanoq isumaqarnerisooq pillugu ilikkagaqarnissaq, ilaatigut naartunaveersaatitik atuiunerup siuarsarneqarnissaa, aamma inuusuttut namminneq kinguaassiuutitigut peqqissumik inuuneqarnissaminnik akisussaaffimmik ilikkagaqarnissaat anguniarlugu.

Misissuinerit aammattaq takutippaat, naartunaveersaatit, qanittumik atassuteqarnerit aamma peqatigiinnerit inuusuttut ilisimasaqarfiginerorusullugit ujjartoraat, kisianni ilinniartitsinerup nukappiaqqanut qanoq sunniuteqarnera pillugu ilisimasat killeqarlutik.

Allaaserisanik misissuinermit takuneqarsinnaavoq, inuusuttut qanoq ilikkarluarnerusinnaanerit paasisaqarfigiumallugu sumiiffimmi kulturip eqqarsaatigineqarnissaa pingaaruteqartoq. Kalaallit misissuineranni inerniliussat pingaarnerit tassaapput, ilinniartitseriaaseq oqaloqatigiiffiusumik aamma akuutitsiffiusumik ingerlanneqartariaqartoq. Tamatumani pingaarnertut pingaartinneqarpoq, kinguaassiuutitigut peqqissuunissaq annilaangasaarutitut saqqummiunneqassanngitsoq, tamanna inuusuttut ilinniartitsinermit tunuartilernerannik,

nuannaarunnaarnerannik imaluunniit ajornerpaatut ilinniartitsisup aamma atuartup akornanni sunniivigeqatigiinnerup unitsinneqarneranik kinguneqarsinnaammat.

Saqqummiussat amerlanerpaartaasa inuusap naalungiarsuusaartitap ilinniartitsinermi atorneqarnerata sunniutai ataqatigiissippaat, pingaarnertut pingaartinneqarluni ilinniartitsinerup ingerlanneqarnerani inuusuttut pissusilersuutaat ilumut allannguuteqarnersut. Misissuinerit ilaat misissuiffigineqartunik ilaqarput, eqimattaq ataaseq inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu kinguaassiuutinut tunngasunik ilinniartinneqarlutik, aamma eqimattaq ataaseq inuusaq naalungiarsuusaartitaq atornagu kinguaassiuutinut tunngasunik ilinniartinneqarlutik. Pissusilersuutit allanngornerat ilaatigut peqataasut qassit ukiut arlallit qaangiunnerini kissaatiginngisamik naartulersimanersut, naartuersissimanersut imaluunniit kinguaassiuutitigut nappaatinik tunillanneqarsimanersut uuttortarneqarlutik. Tamatumani pingaartumik soqutiginarloq tassaavoq, misissuiffigineqartut ataatsimut isigalugit kinguaassiuutinut tunngasutigut ilisimasaqarneq annertunerusoq aamma kissaatiginngisamik naartulersarneq pillugu isummat, inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu ilinniartinneqartut akornanni misissuiffigineqartunut sanilliullugu annertunerummat. Misissuinerit ataasiakkaat, misissuiffigineqartunik ilaqartut aamma misissuiffigineqartunik ilaqanngitsut, ilinniartitsinerup annikitsuinnarmik sunniuteqarneranik paasisaqarput.

2. Periuseq, najoqqutat aamma misissueqqissaarneq

2.1 Periuseq

Siunertaq

Nalilersuinermi siunertarineqartoq tassaavoq, Kalaallit Nunaanni Inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu suliniutip maannakkut aaqqissuussaana aamma sunniutaanik misigisat qulaajarneqarnissaat. Itisiliilluni aamma kisitsisitigut misissuinermit paasissutissat tunuliaqutaralugit Inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu suliniutip atuutilersinneqarnerata ingerlaneranut siuarsaataasunut aamma akimmisaarfiinut pissutaasut misissorneqarput. Tamanna suliniutip nakooqqutaanik aamma periarfissaanik suliassaqarfimmi suliallit misigisaannut ataqatigiissinneqarput, kiisalu suliniutip siunnerfigineqartunut pingaarutaa ataatsimut isigalugu misissoqqissaarneqarluni. Suliassaqarfimmi sulialinnik, Inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu suliniummik sulialinnik, ataasiakkaarilluni kiisalu atuartunik, Inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu suliniummik ilinniartinneqarsimasunik, ataasiakkaarilluni, taakkulu angajoqqaavinik misissuilluni apersuisoqarpoq.

Itisiliilluni ilisimatusaatigalugu apersuineq inuit ulluinnarni inuunerminni misigisartagaasa paasisaqarfiginissaannik aamma nassuiarnissaannut periarfissanik pilersitsisarpoq (Kvale og Brinkman 2009). Nalilersuinermi matumani itisiliilluni apersueriaatsimik atuinerup siunertarivaa, paasissutissanik pissarsiffiup inuttut nammineq Inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu suliniummik misigisaannik, kiisalu ataatsimut isigalugu namminneq kinguaassiuutitigut peqqissuunissamik isiginninnerannik paasisaqarfiginissaat. Apersuinerit apersuinermit najoqqutaq, sammisanik aalajangersimasunik, misissuinermit sammineqartunut naleqqussarneqarsimasunik, soorlu ilinniartitsinerup imarisai aamma ingerlaavartumik pisarneranik salliutitsiffiusoq, atorlugu ingerlanneqarput.

Apersuinerit

Najoqqutaqarluni inunnik ataasiakkaanik apersuinerit katillugit 20-t ingerlanneqarput, taakku ima agguataarneqarlutik:

Ilinniartitsisartut	Ilinniartitsisartunik ataasiakkaanik 14-inik apersuineq
Atuartut	Atuartunik ataasiakkaanik pingasunik, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsinermut peqataasimasunik, apersuineq
Angajoqqaat	Angajoqqaanik ataasiakkaanik pingasunik, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsinermut peqataasimasunik meeralinnik, apersuineq

Ilinniartitsisartut

Ilinniartitsisartut taakku 14-it, misissuinnermut peqataasut, Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi Paarisamit, ilinniartitsisartunut nuna tamakkerlugu attaveqartartunit, peqataasussatut pissarsiarineqarput. Ilinniartitsisartut tamarmik immikkut peqataasunut paasissutissiissutitut allakkiamik tigusaqarput, misissuinnermi periuseq aamma siunertaq tassani takuneqarsinnaallutik. Peqataasunut paasissutissiissutitut allakkiami aammattaaq allassimavoq, peqataaneq kajumissutsimik tunngaveqartoq, aamma peqataanissamut nalunaarnermi kinaassutsimik isertuussilluni misissuinnermut peqataanissamik akuersisoqartoq.

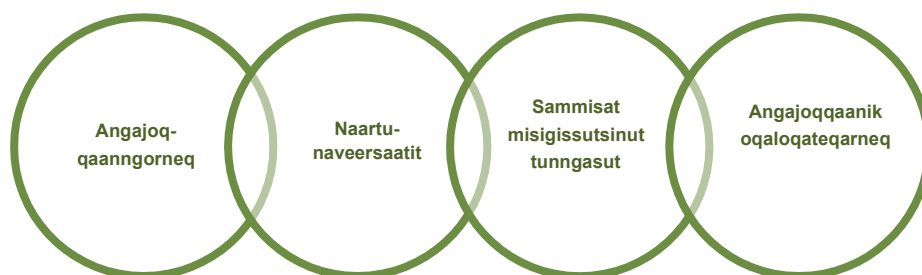
Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ingerlatsinermi anguniakkat aamma sammisaqartitsinerit arlallit ilaapput, ilinniartitsisartut ataasiakkaat assigiinngitsunik piginnaasaqarnissaannik pisariaqartitsiffiusumik. Ilinniartitsiffigineqartussatut siunnerfigineqartut aammattaaq perorsaanikkut piginnaasaqarnissaq pisariaqartippat. Atortussani Paarisamit tunniunneqartuni allassimavoq Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut ilinniartitsisartut saniatigooralugu suliassarigaat. Ilinniartitsisartut tamarmik meeqqanik inuusuttunillu sullissineq sungiusimavaat, aamma amerlanerit suliassaqarfiup taassuma iluani ukiuni amerlasuuni suliaqarsimapput, aamma inuusuttunut pitsaasumik attaveqarnissaq misilittagaqarfigalugu. Ilaat assersuutigalugu atuarfimmi ilinniartitsisutut aallaffimmiutulluunniit sulisarput, ilaat peqqinnissaqarfimmi sulisarlutik. Ilinniartitsisartut inissisimaffiat tamaat paasisaqarfigiumallugu ilinniartitsisartut pingaarnertut sulerisuunerat, ataatsimut isigalugu misilittagaat kiisalu Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi ilinniartitsisartutut misilittagaat apeqqutigineqarput. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsisartut tamarmik arnaapput.

Atuartut aamma angajoqqaat

Atuartunik aamma angajoqqaanik apersoneqartussatut pingaarnertut siunnerfigineqartut tassaapput atuartut meeqqat atuarfianni inaarutaasumik atuartuni 9. aamma 10. klassini atuartut, Inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu suliniummi ilinniartitsinermut peqataasimasut, kiisalu taakku angajoqqaavi. Atuartut aamma angajoqqaat ilinniartitsisartut aqqutigalugit peqataasussatut pissarsiarineqarput. Tamanna atuartut paasissutissiissutitut allakkiamik aamma peqataasunut paasissutissiissummik atuarfimmit angerlaasitinneqarnerisigut pivoq. Inuusaq

naalungiarsuusaartillugu suliniummik misissuinermit kajumissutsiminnik peqataarusuttut paasissutissiissutini ugartorneqarput. Akuersinermit uppersarsaatit immikkut ittut atuartunit aamma angajoqqaanit atsiorneqartut pissarsiarineqarput, apersuinerup nalaani taakku tamarmik 15-it inorlugit ukioqarnerat pissutigalugu. Angajoqqaat akuersinerannut uppersarsaat ilinniartitsisartut akuersitinneqarnerisut tunniunneqarpoq, peqataasunut paasissutissiissummi tassani allassimalluni peqataanissamik nalunaarnermi kinaassutsimik isertuussilluni misissuinermit peqataanissaq akuerineqartoq.

Inuusuttunik, Kalaallit Nunaanni Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataasimasunik, ataasiakkaarlugit apersuinerit pingasut ingerlanneqarput. Apersuinermit peqataasut tamarmik Nuup avataani najugaqarput, aamma tamarmik kalaallisuinnaq oqaaseqartuullutik. Peqataasut tamarmik niarsiaraapput, misissuinermit peqataasussarsiniarnermi nukappiaqqanik kajumissusertik tunngavigalugu peqataarusuttunik pissarsisoqarsinnaasimangimmat. Nukappiaqqat marluk peqataarusullutik nalunaarput, kisiannili sianerfigineqaramik peqataajumajunnaarlutik. Apersuinermit siunertarineqartoq tassaavoq, ilinniartitsinermit peqataanermi ilinniartitsinermi ilaatinneqartunik, tulliuuttumi taaneqartunik, ilikkagaqarnikkut pissarsiarineqartut misissorneqarnissaat:

Angajoqqaat tassaakkajupput meeqqaminnut qaninnerpaat, aammalu taamaalillutik pissusilersuutitut tunngatillugu aamma sunit sunnerneqartarnersut pillugit pingaarutilinnik ilisimasaqarlutik. Tamanna tunngavigalugu angajoqqaat, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataasimasunik meerallit, apersorneqarnissaat toqqarneqarpoq. Angajoqqaat Nuup avataani najugallit, aamma pingaarnertut kalaallisut oqaasillit, ataasiakkaarlugit pingasut apersorneqarput. Apersuinermit peqataarusullutik nalunaartut tamarmik arnaapput, tamannalu tunngavigalugu nalilersuinermi ataatat isummersuutaat amigaataapput.

Kinaassutsip paasineqarsinnaannginnissaa

Peqataasut kinaassusiisa ilisarineqarsinnaannginnissaat peqataasunut aamma misissuinerup pitsaassusianut pingaaruteqarpoq. Taamaattumik ataasiakkaat ilisarineqarsinnaannginnissaat qulakkeerniarlugu peqataasut ilinniartitsisutut, atuartutut aamma angajoqqaatut imaluunniit peqataasutut taamaallaat taaneqassapput. Tamanna ima isumaqarpoq, paasissutissanik pissarsiffigineqartoq nunap ilaani sumiinnersoq taaneqassanngitsaq.

Oqaatsit aamma nutserineq

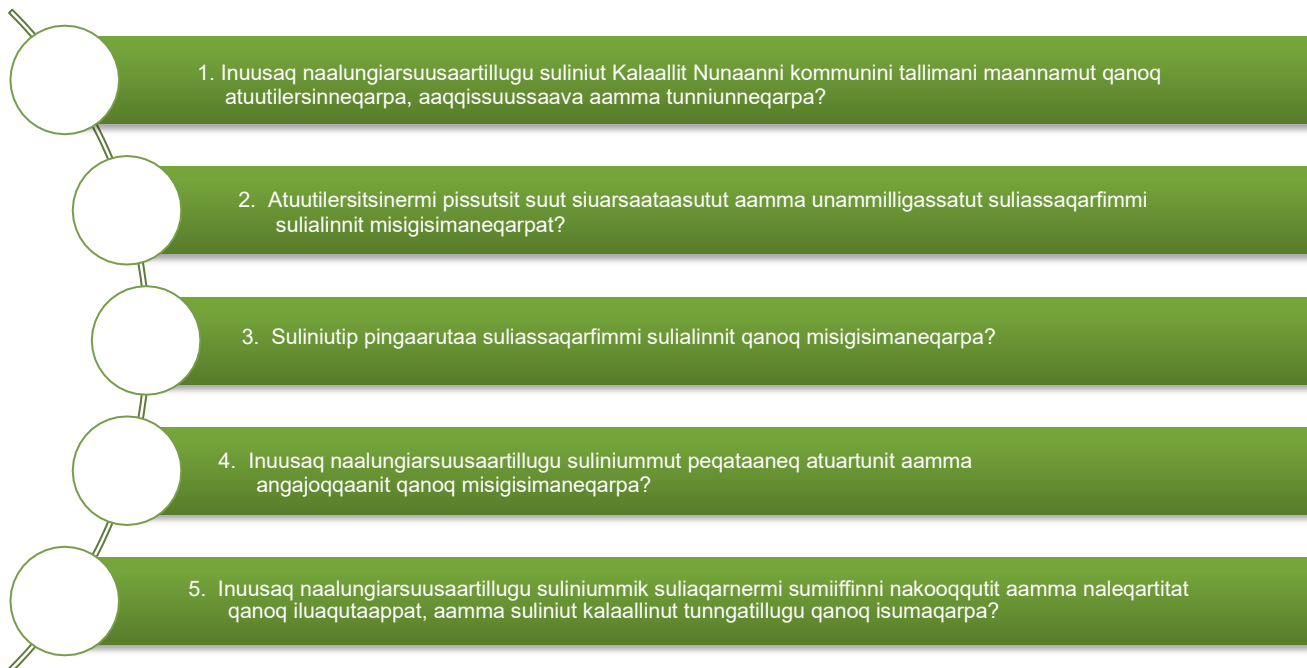
Peqataasut tamarmik danskisut imaluunniit kalaallisut apersorneqarnissaminnik periarfissinneqarput. Apersuinerit amerlanerpaartaat kalaallisut ingerlanneqarput. Apersuinerit

tamarmik allaganngortinneqarput, kalaallisut apersuinerit annertunerpaartaat aqqissuullugit danskisuunngortinneqarlutik. Kalaallisut danskisullu oqaatsit assigiinngitsorujussuuneri pissutigalugit kalaallisuumiit danskisuumut nutserneqarneri kalaallisuumiit danskisuumut nassuiarneqartarsinnaanerit pinngitsoorneqarsinnaanngilaq. Taamaattumik siullertut nutserneqarnerani isumaata annaaneqannginnissaa, aammalu sapinngisamik toqqartumik nuserneqanissaa aqqissuisunit pingaartinneqarpoq.

Nalilersuinermi apeqqutit

Nalilersuinermi pingaarnertut siunertarineqartoq tassaavoq, suliniutip pioreersup aamma suliassaqarfiup nalimmassagassartaasa imaluunniit pitsanngorsagassartaasa aqqissuunnissaannut aamma atuutilersinneqarnissaannut tunngatillugu siunissamut isigisumik aalajangiinissamut tunngaviliinissaq. Misissuineq nalilersuinermi apeqqutinik tallimanik tunngaveqarpoq, suliassaqarfiup iluani ilisimasat pioreersut aamma tunuliaqutitut allakkiat tunngavigalugit Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit aamma Paarisamit suleqatigiissutigalugit nassuiarneqarlutik. Nalilersuineq apeqqutit uku akineqarnissaannik salliutitsiffiuvoq:

Nalilersuinermi apeqqut siulleg Paarisamit, suliniummik nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarinermik suliqaartumit, allakkiat aamma nalunaarsuutit ataqatigiissillugit, kiisalu suliassaqarfimmi sulialinnik, illoqarfinni aamma nunaqarfinni ataasiakkaani ilinniartitsinermik suliqaartunik, apersuineq aqqutigalugu misissorneqarpoq. Nalilersuinermi apeqqutit 2-4 aammattaaq suliassaqarfimmi sulialinnik, ilinniartitsinermik suliqaartunik, apersuineq aqqutigalugu misissorneqarput, aamma nalilersuinermi apeqqutit 4 aamma 5 atuartunik aamma angajoqqaanik apersuineq aqqutigalugu misissorneqarlutik.

Apersuilluni misissuinermi sammineqartut

Misissuinermi nalilersuilluni apeqqutit aallavigalugit najoqqutaqarluni apersuinissamut najoqqutassat ineriartortinneqarput. Sammisat, najoqqutaqarluni apersuinermi ilanngunneqartut, siunnerfigineqartut malillugit ataani takuneqarsinnaasutut agguataarlugit inissinneqarput.

2.2 Najoqqutat paasineqarnissaannut tunngavik

Misissuinermi peqqissutsimik paasinninnerit

Pitsaaliuilluni suliamik, peqqinnissakkut suliaasaqarfimmi sulianut kiisalu isumaginninnikkut suliaasaqarfimmi sulianut tunngasunik, kiisalu kulturikkut naleqqussuseq tappiffigalugu imalinni peqqissutsimut tunngavileeqataasut suut pingaaruteqarnersut aamma kalaallinut tunngatillugu atugarissaarnermut tunngasutigut ilisimasat ilanngunneqarnissaat pingaaruteqarpoq.

Kulturi naleqartitanut, ileqqunut aamma ilitsoqqussanut tunngavoq. Pissutsit uagutsinnik kinaassusiliisut. Kulturi aamma oqaatsiniippoq, naleqartitavut aamma kinaassuserput oqaatsitsinnut atagamik (Wistoft, 2009). Oqaatsit aqutigalugit ileqquvut, ilisimasavut aamma inuunitsinni tunngavigut ingerlateqqittarpavut. Kalaallit Nunaanni kalaallisut aamma danskisut oqaatsit atornerparput, kisianni kalaallisut oqaatsit pingaarnertut oqaaserineqarput. Inuit inuunermik isiginninnerat aamma paasinnittarnerat oqaatsinut aamma kulturimut qanittumik atassuteqarput, taamalu aamma naleqartitanut (Kvale og Brinkmann, 2009).

Kalaallisut oqaaseq peqqinneq suup inissaminiinneranut tunngavoq. Suut pingaaruteqartuunerannik aamma kissaatiginartuunerannik naleqartitat kulturikkut aalajangeriikkamik isummernerupput. Naleqartitat amerlasuutigut kulturimik paasinninnermit aamma kinaassutsimik paasinninnermit sunnersimaneqarnermut atassuteqarput. Peqqinneq ataatsimut isiginnilluni peqqinnermik paasinninneruvoq, naleqartitat soorlu tunuarsimaarneq, ataqqinaat, nakuussuseq, ataqqinninneq aamma sumut anginerusumut inuup soriarsinnaangissusianik akuersaarnermut, assersuutigalugu Sila aamma Pinngortitaq ullumikkut suli kalaallit kulturianni naleqartitat qiteralugu (Wistoft, 2013; Wistoft, 2009).

Takussutissiaq 2-mi Kalaallit Nunaanni peqqissutsimut aamma atugarissaarnermut kulturikkut aamma inooqataanikkut tunngavileeqataasut pingaarutillit, peqqinneq/kalaallit peqqissutsimut taaguutaat tunngavigalugu, takutinneqarput. Takussutissiaq ukiut 30-t sinnerlugit innuttaasunik, aalajangiisartunik, suliaasaqarfinni ilisimasalinnik aamma suliaqartunik allanik oqaloqateqartarnikkut aamma kisitsisitigut, taamatuttaaq itisiliilluni ilisimatusartarnerit tunngavigalugit Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit ineriartortinneqarpoq.

Takussutissiaq 2 Kalaallit Nunanni peqqissutsitsinnut aamma atugarissaarnitsinnut tunngavileeqaataasut. Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit ineriartortinneqarsimasoq.

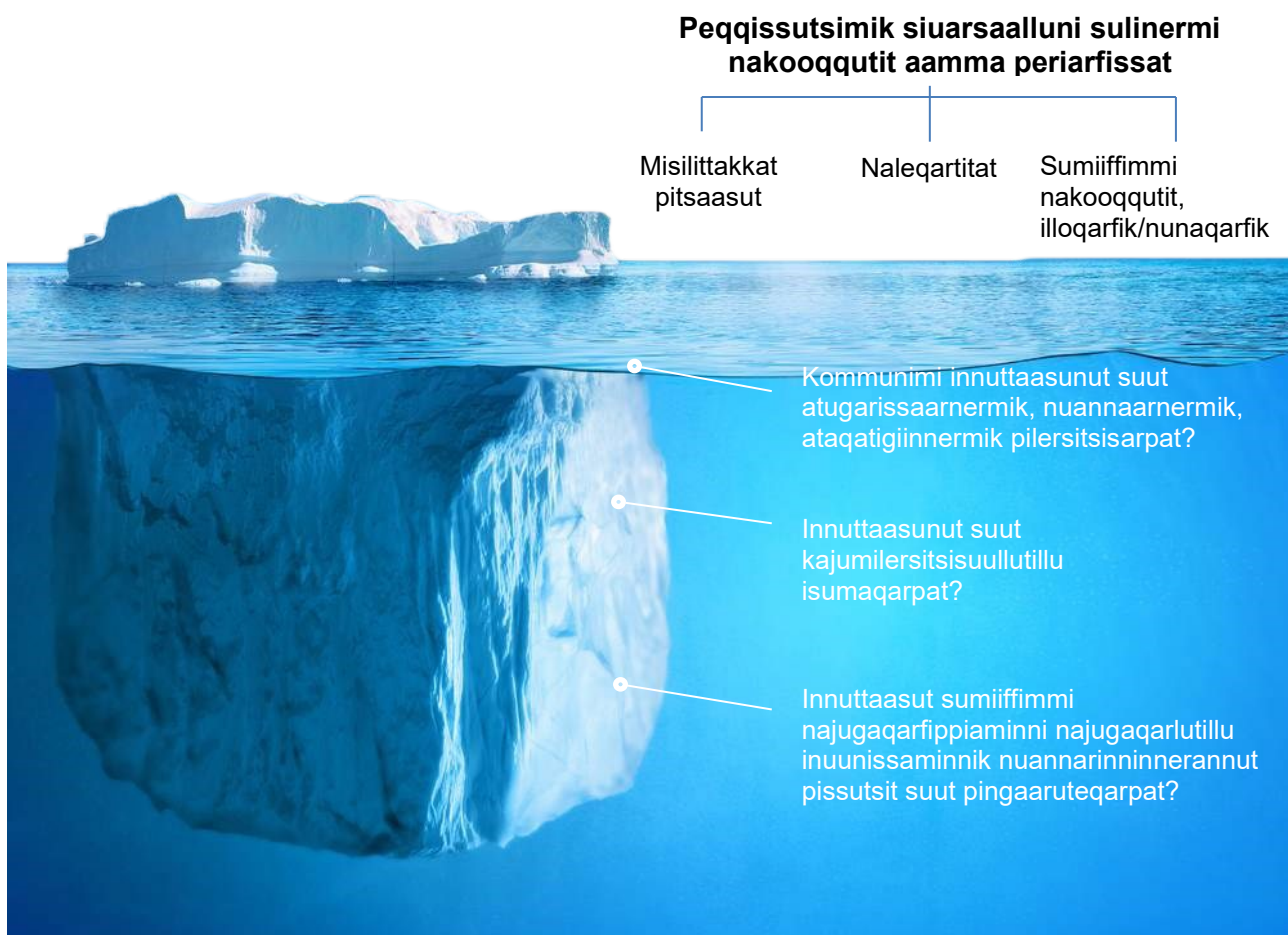
Pinngoqqaatit kingornuttakkat, inuup sananeqaatai, inuuniarnikkut atukkat, ilinniagaqarneq aamma isertitat tamarmik inuit peqqissusiannut pingaaruteqartorujussuupput. Peqqinneq siammasinnerusumik isigissallugu aamma taama pingaaruteqartigivoq. Kalaallit oqaasiat peqqinneq aamma naleqartitanut tunngavoq, soorlu ataatsimoorfinnut, ilaquttanut, ilisimasanik ingerlatitseqqinnermut, pinggortitamut aamma misilittakkanut. Taamaalilluni peqqinneq pillugu taaguut nunanut killernut tunngatillugu allaaneruvoq, ”peqqinneq akerlialu nappaat” taakkunani oqaluuserineqarnerusarlutik. Taamaattumik pingaaruteqarpoq peqqinneq kulturimut tunngatillugu isigissallugu. Peqqinneq taamaalilluni innuttaasut naleqartitaannik aamma nakooqqaataannik, kiisalu sumiiffinni nakooqqtunit aamma unammilligassanit aallaaveqassaaq.

Takussutissiaq peqqinnermik aamma atugarissaarnermik, kulturikkut naleqqussutsimik aamma pingaartumik sumiiffinni nakooqqtunit aamma naleqartitanut allaaserisanut tunngavittut ilanngunneqarpoq, taamaalillunilu nalilersuineri misissiveqqissaarnernut najoqqutarineqarluni.

Nakooqqtunik aamma peqqissutsimik siuarsaatnik aallussineq

Ukiorpaaluit ingerlaneranni Kalaallit Nunaanni, aamma ataatsimut isigalugu Issittumi, peqqissutsimik ilisimatusartarnerni unammilligassat annertuut, nunap inoqqaavisa amerlasuut nalaattagaat, aallunneqartarput. Tamanna peqqissutsimik siuarsaalluni aamma pitsaaliulluni suliniutinik aallartisoqassagaangat nikallunganermik aamma soriarsinnaanngitsutut misigisimanermik pilersitsisarpoq. Ukiulli kingulliit ingerlaneranni aarlerinaatinut pissutaasunut aamma peqqissutsimut pitsaanngitsumik sunniutaasunut taarsiullugu najukkani piginnaasat, ilisimasat aamma naleqartitat tunngavigalugit pissutsit peqqissutsimik aamma atugarissaarnermik siuarsaataasinnaasut qulaajarniarneqartarnissaat eqqumaffigineqaleriartorlunilu nikikkiartorpoq (Cueva et al., 2021).

Isbjergmetodi (iluliaq) takussutissiami 3-mi matuma ataani takutinneqarpoq. Takussutissiami takutinneqarpoq, periaatsimi piumasaqaataasoq aarlerinaatinut pissutaasut ilisimaneqarluartut, soorlu toqussutaasartut imaluunniit nappaatit atugaanerat kisiat uttortarlugillu misissorutsigit pissutsit qaavata ataaniittut, aamma nalinginnaasumik takunngitsoortakkavut, soqutiginniffigissagivut. Qaavata ataani nassaarissavagut nakooqutit aamma tunngaviulluinnartumik naleqartitat, issittumi sumiiffinni inuiaqatigiinnut atugarissaarnermik aamma isumaqarluartumik ataatsimoorfinnik pilersitsiffiusartut, aamma Kalaallit Nunaanni nunanut issittunut amerlasuunut assigiissutaasoq. Taakkununga ilaatigut ilaapput pinngortitaq, maniguunneq, inussiarnissuseq, anersaaq, oqaatsit allallu (Healey Akearok et al., 2019).

Asseq: [CC BY-NC](#)

Takussutissiaq 3 Peqqissutsimik siuarsaalluni sulinermi nakooqutit aamma periarfissat. Ukunangga naleqqussaneqarlunilu nutserneqartoq Cueva et.al. 2021

Allanngorarnermut uuttuutit allanngueq tamanna Isbjergmetodi atorlugu erseqqissarniarneqarpoq, issittumi nunap inoqqaavisa akornanni peqqissutsimik aamma atugarissaarnermik siursaataasumik nappaatinik ilisimatusartartut pissutaasunik aamma tunngavileeqataasunik ineriartortitsillutillu misissuinissaannik qisuariartitsiniarluni. Uuttuutit tamakku soorlu tassaapput tunngavileeqataasut taakku, takussutissiami "peqqissuserput"-mut, qulaani nassuarneqartumut ilaasut, aamma naappaatit ilisimatusarfigneqarnerini piusuni killilimmik taamaallaat misissorneqarlutillu ilanngunneqarsimasut.

Tamatuma pingaarutaa ilaatigut Mulvad og Aagaardimit erseqqissarneqarpoq, taakku tunngavilersuutigalugu suliniutit meeqqanut aamma ilaqutariinnut siunnerfillit katsorsaarnermik neqerooruteqarnermut taarsiullugu annertunerusumik sumiiffinni inuiaqatigiinnik aamma

ilaqtariinnik tapersersuiffiullutillu nakusassaataassasut, aamma sumiiffinni inuiaqatigiit akornanni isumalluutit nassaassaasut atorneqarnerusariaqartut (Mulvad og Aagaard, 2020). Tamanna nunani tamalaani atuagassiami The Lancetimi ilisimatuussutsikkut suleqatigiinnermut annertuumut tunngaviuvoq, taanna Issittumi peqqissutsimik aamma atugarissaarnermik aallussiffiusumik ataatsimiititaliarsuarmik 2020-mi pilersitsilluni (Adams og Dorough, 2022).

2.3 Misissueqqissaarneq

Suliap ataqatigiinnera- aamma suliassamik misissueqqissaarneq

Atortussanit katersorneqartunit, Paarisamit tunniunneqartunit, suliap ataqatigiinnera- aamma suliassamik misissueqqissaarneq sularineqarpoq. Atortussat tunniunneqartut pingaarnertut tassaapput, nalunaarutit, sumiiffinni ataasiakkaani ilinniartitsinerup qanoq ingerlanneqarnissaata aqqissuussaana pillugu allakkiat, kiisalu nalilersuinnermut immersugassat, ilinniartitsinerup naammassineqareernerani ilinniartitsisartut ataasiakkaat immersorsimasaat. Immersukkani taakkunani takuneqarsinnaavoq, assersuutigalugu atuarfik sorleq pineqarnersoq, qassit peqataasimanersut aamma immikkut atuartinneqartartunit peqataasoqarsimanersooq, aammali ilinniartitsineq sioqqullugu aamma kingorna tunniunneqartunik isummersuutitut, soorlu meerartaartarneq pillugu, immersugassaarluni. Tamatuma saniatigut paasissutissat allaaserisanut piusunut tunngasut, misissuinnermut attuumassutillit katersorneqarput, aamma allaaserisanik misissuineq, misissuinnermut paasissutissatut tunuliaqutissatut atugassatut, ingerlanneqarpoq.

Suliassaqarfimmut tunngasunik paasissutissanik annertuunik pissarsisoqarnissaa, Paarisa ikiortigalugu aamma nammineq ujarlernikkut, iluatsikkaluartoq Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut tunngasut sammisaqartitsinerit aamma pissutsit allat pillugit tamakkiisumik paasineqarsinnaasimangillat. Ilaatigut tassaasinnaapput nunaqarfinni ilinniartitsisarnerit, imaluunniit angajoqqaat isumaat pillugit paasissutissat. Tamanna ima isumaqarpoq, nalilersuineq eqqarsaatigalugu suliniutip aallarereernerata kingorna inuusuttut naartusut, naartuersittartut aamma nappaatit tunillaassuuttut kisitsitsitigut ineriartornerat misissoqqissaassallugu naammangitsoq, kisianni aamma inuit Kalaallit Nunaanni Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ulluinnarluni attuumassuteqartut apersorneqarnissaat pisariaqartoq.

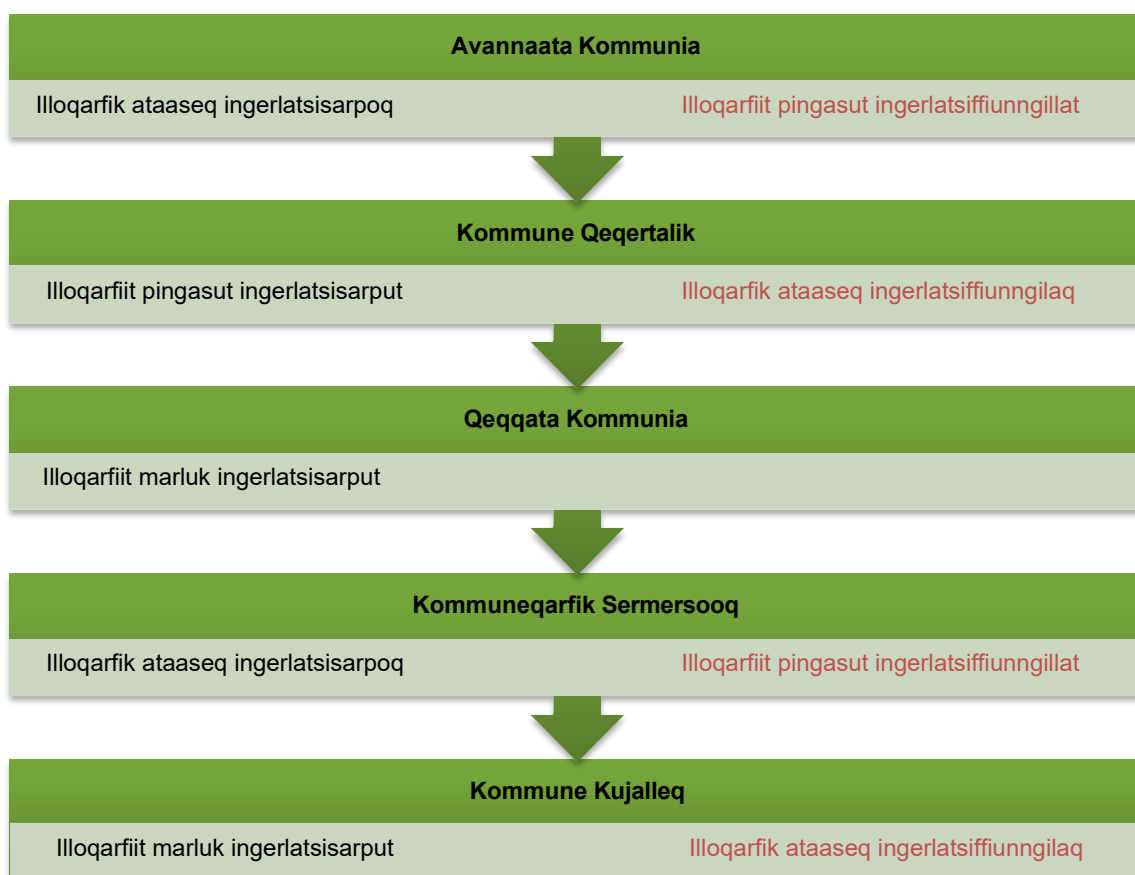
Paasissutissat pingaarnerit

Misissuinnermi paasissutissat pingaarnerit najoqqutaqarluni ataasiakkaarlugit apersuinnernit 20-nit katersorneqarput. Apersuinnerit minutsit 15-it 60-illu akornanni sivissussuseqarput, aamma softwareprogrammi NVivo 12.0 atorlugu sularineqarlutik. NVivo-programmi atorlugu itisiliilluni misissuinnerit aqqissuussamik sularineqarsinnaapput, aamma taamaalillutik nalilersuinnermi apeqqutit sammineqartut naapertorlugit sammisanut immikkoortiterneqarlutik.

3. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip aaqqissuunnera aamma tunniunneqartarnera

3.1 Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip siammarsimanera

Suliniut sumi ingerlanneqartarsimanersoq pillugu paasissutissat Paarisa aqutugalugu ingerlateqqinneqarput. Tabelimi, matuma ataani, takuneqarsinnaavoq Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut 2021-mi atuutilersinneqarsimasoq.

Takussutissiaq 4 Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip Kalaallit Nunaanni siaruarsimanera 2021

Ilinniartitseriaaseq nuna tamakkerlugu assigiimmik ingerlanneqarneq ajorpoq. Assigiinngissitaartorujussuuvoq, ilinniartitsisarneq sumiiffiit ilaanni aalajangersimasumik ingerlanneqartartoq allani oqaatigineqarpoq, ilinniartitsisarneq ukiut marlukkaarlugit ingerlanneqartartoq, ilinniartitsisarneq sumiiffinni arlalinni ingerlanneqanngivittarluni. Atuutilersitsineq pillugu 2021-mi killiffissiuineq tassaavoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut Kommune Kujallermi, Kommuneqarfik Sermersuumi Nuummi illoqarfinni anginerusuni marlunni, kiisalu Kommune Qeqertalimmi illoqarfinni anginerusuni ukiut tamaasa ingerlanneqartartoq. Suliniut taamaalilluni Tunumi atuutilersinneqarnera pinngitsuuissimavoq, aamma Avannaata Kommuniata annerpaartaani. Takussutissiaq 4-mi takuneqarsinnaasutut, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut illoqarfinni kisimi ingerlanneqartarpoq, naak nunaqarfinni ataasiakkaani atuaqatigiiaanik inaarutaasumik atuartunik peqaraluartoq. Apersuinernit takuneqarsinnaavoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut nunaqarfinni ataasiakkaani ingerlanneqarnikuusimasoq, kisiannili paasineqarsinnaasimangilaq Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut nunaqarfinni sorlerni ingerlanneqarnikuusimansoq. Ilinniartitsisartut naapertorlugit, nunaqarfinni ilinniartitsinerit ullormi ataatsimi imalunniit marlunni taamaallaat ingerlanneqartarsimapput. Ilinniartitsisartut tamatumunnga oqaatigivaat, pisuni taakkunani atuartut inuusamik paarsinerminni pitsaasortaannaanik misigisaqarnissaat periaannaasoq, inuusaq sapaatip akunnerata naanerani sivikitsuinnarmik paarisussaagamikku, ulluinnarni pisussaaffiit maluginngitsoorlugit. Taamaattumik suliniut illoqarfinni suliniutigineqarneratut qanoq nalilersorneqarsinnaatiginersoq apeqquuserneqarsinnaavoq.

4. Ilinniartitsisartut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik misilittagaat

Ilinniartitsisartut tamarmik, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsisimasut, inuusuttut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik peqataagaangata suut misigisarsimanerlugit apersuinerit aqutugalugit oqaluttuarivaat. Ilinniartitsisartut oqaluttuarput, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip naalungiarsuuteqarluni inuunerup qanoq ittuuneranik, angajoqqaajunerup sunik piunasaqaatitaqarneranik aamma angajoqqaanngorerup ulluinnarni inuunerup qanoq kinguneqartitsisinnaanerani inuusuttut paasisaqartittarai.

"Pitsaasutut isigisara aama tassaavoq, atuartup timimigut tigussaasumik misigisaqarnissaminut periarfissinneqarnera. Aamma kingusinnerusukkut aatsaat meerartaarnissaminnik kissaateqalersarput. Isumaqaarpunga tassuuna pitsaaquteqartoq. Assersuutigalugu meerartaajaarusuttumik ataatsimik atuaqatigiiaani peqartuaannarpoq. Ilinniartitsinerup naajartornerani nalinginnaasumik taava ima oqartarput: "Naamik, uanga meerartaarusunngilanga", tamanna oqaatigineqartarpoq. Taamaattumik pitsaasortaqaarpoq."

Ilinniartitsisartoq 3

Ilinniartitsisartut ilanngullugu oqaluttuarivaat, atuartut peqataanertik nuannarisaraat misigisaritsik. Isiginninneq tamanna pillugu apereqqittoqaraangat ilinniartitsisartut oqaluttuarnerit nangillugu oqartarput, tamanna ima isumaqanngitsoq suliniutip sunniutai akerlianik pineq ajortut, aammalu taamaalilluni arlallit inuusuttuaraanerminni angajoqqaanngorusuttarlutik.

Apersuinerup erserpoq, ilinniartitsisartut ataatsimut isigalugu ilinniartitsisarnerminni pitsaasuinnarnik misilittagaqartut. Taakku misigisimapput, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut allatut iliorluni paasisutissanik tunniussinnermit atortoralugu pitsaanerusoq, tamatuma sunik piunasaqaatitaqarneranik inuusuttut sulinerimikkut timimikkullu misigisarmassuk. Ilinniartitsisartut amerlanerusut aamma oqaluttuarput, suliniut Kalaallit Nunaanni suliniutigissallugu massakut suli naleqquttuusooq isumaqarlutik, pissutigalugu ilinniartitsisartut, aamma meeqqanik inuusuttunillu ulluinnarni suliaqartut, takusaramikku suliniut pitsaaliueqataallunilu assigiinngitsutigut sunniuteqartartoq:

"Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu aamma isumaqaarpunga inuusuttut naartulersartut ikileriarnerninut pissutaaqataasoq, ikiliartorput. Soorunami nassuiaanniartarpavut, 'illinuna timiit, aamma illit aalajangissavat massakut meerartaarusunnerlutit'. Taamaattumik ilai naartuersittarput."

Aammali ilinniartitsisartut oqaluttuarput, kinguaassiuutitigut peqqissuseq pillugu ilinniartitsineq suliassaqarfiusoq annertooujussuaq, aamma inuusuttut assigiinngitsorpassuarnit sunnersimaneqarsinnaasut, pitsaaliulluni sulinermi eqqarsaatigineqartariaqartunik. Meerartaarusulluni kissaateqarneq, nammineq timimik aamma inuttut killissanik ilinniarneq, naartunaveersaateqariaatsit pissarsiarineqarsinnaasut, kiisalu inuusuttut avatangiisaat ilaatigut eqqaaneqarput, inuusuttup imminut illersornissaminut tunngatillugu pissusilersuutaanut pingaaruteqarsinnaasut. Taamaattumik ilinniartitsisartut isumaqarput, pitsaaliulluni suliniut assigiinngitsunik arlalinnik periuseqarluni suliarineqartariaqartoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi siunnerfigineqartut assigiinngiaarmata.

Ilinniartitsinermi atortussat

Ilinniartitsisartut ilaat sammisassanik imaluunniit perorsaanikkut periaatsinik nutaanik ilinniartitsinermit ilanngussiniarlutik misilliigaluartut atortut ataatsimut isigalugit pisoqalisoorimasut ilinniartitsisartunit misigisimaneqarpoq.

Assersuutigalugu iliniartitsinermi atortussat, aningaasaqarnermut tunngasut, akitigut, soorlu barnevognit aamma atortussat allat naartunermi atorneqartartut akiinut tunngasut, nutarteriffigineqarsimangillat. Ilinniartitsisartut oqaluttuarput, tamatuma kingunerisinnaagaa ilinniartitsinerup inuusuttunit pikkunaagineqarnera, aamma sammisaqartitsinerit soqutiginarlutut isigiuminaatsillugit.

Apersuisoq: "Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsinissinni suut atoruneralugit nammineq aalajangerpisiuk?"

Ilinniartitsisartoq 3: "Naamik, taakkupput aqutsisutta tunniussai. Aqutsisorput oqarpoq, allannguisoqarsimangippat nammineq allanngortiterisinnaangitsugut. Qullersaniit, tassa Paarisamiit. Taakkupput atortakkavut. Aamma takusinnaavarput pisoqaasut, soorlu siniffik ungaluusalik, barnevognit siornatigornit akisunerupput, atortut ullutsinnut malinnaatinneqangillat. Kisianni massakkut akisunerunerat erseqqissarniartarparput."

Ilinniartitsisartut naapertorlugit ilinniartitsisarnerup aamma assigiinngissitaartumik ingerlanneqarsinnaanera killeqarpoq. Naartunaveersaateqariaatsit ilinniartitsissutigineqartarput, soorlu p-pill'it aamma Implanoni, aamma tamatuma saniatigut iligiiaarluni usuup puuanik ikkussinermik pinnguartoqarpoq, killissamik qaangiinerusinnaasooq paquminarunnaarsarniarlugu usuup puuata suuneranik inuusuttut malugisaqarnissaminut periarfissinneqarlutik.

Ilinniartitsisartut oqaluttuarput, perorsaanikkut isumassarsiatsialaasooq, kisianni inuusuttut soqutiginnilersinnissaannut iluaqutaassagaluartoq soorlu usuup puui assigiinngitsunik qalipaateqarlutillu tipaqarsimagaluarpata. Allat oqaatigivaat, naartunaveersaatit nutaajusinnaasut pillugit nutarterinissaq amigaataasooq, aamma suaiaqatigiinngitsut akunnerminni kinguaassiuutitigut inuuneqariaasiisa saniatigut kinguaassiuutitigut inuuneqariaatsit allat eqqarsaatigineqangitsut.

Ilinniartitsisartoq 11: "Pinngualaareeraangata atoqatigiinnermut tunngasumik filmeerannguaq isiginnaartarparput. Filmi pisoqaasorujussuuvoq. 80-ikkunneersuuvoq."

Ilinniartitsisartooq 5:"

"Soqutiginarnerulersinniarlugu usuup puunik arlalinnik nassartarpunga, qalipaartilinnik, tyggegummitut tipilinnik, bananitut tipilinnik, sukkulaatitut tipilinnik, usuup puui pullartaasallit. Usuup puui peqqinnissaqarfimmeersut, isaasalerlugu "pikkunaapput". Assigiinngitsunik nassartarpunga, takutinniarlugu usuup puui aamma pissangartuusinnaasut. Taava oqarfigisarpakka taakku pissarsiarineqarsinnaasut, kisianni pisiarineqassasut, kisianni nassaarineqarsinnaasut.

Apersuisooq: "Meeqqat qanoq oqartarpat?"

Ilinniartitsisartooq 5:"*Soqutiginnittorujussuusarput, taakku tipillit, tyggegummitut tipillit. Ilaannikkut ammartarpavut ingerlaartillugillu. Tyggegummissunninnerat naamatillugu, qalipaataat takutillugit. Taamaattunik soqutiginnittartorujussuupput."*

Siusinnerusukkut eqqaaneqareersutut ilinniartitseriaaseq sumiiffimmiit sumiiffimmut assigiinngitsorujussuuvooq. Ilinniartitsissutini assigiissaakkani angusaqartitsiniarneq ilinniartitsinermut ilaavoq. Tamatumunnga siunertaq tassaavoq, atuartut ataasiakkaat pointinnannissaat, inuusap pisariaqartitaanik atuartup qanoq eqqumaffiginnitsigisimanera malillugu, aamma inerniliussatut angusap takutittarparaa, atuartup inuusap ataatsimut isigalugu qanoq paarilluartigisimaneraa. Sumiiffiit ilaanni angusaqartitsisarnertit taakku atorunnaavissimavaat, siusinnerusukkut nalilersuinerni takuneqarsinnaammat, ilinniartitsinerup immikkoortua taanna atuartut imminnut pitsaanngitsumik isigilersinnaanerannut pissutaasinnaasoq. Ilinniartitsisartooq ataaseq oqaluttuarpoq:

"Siusinnerusukkut meeraq qanoq paarilluartigisimanerlugu angusaqartarput, soorlu taamatut. Maani tamanna atorniarnagu toqqarparput. Aalajangiunnikuuarput procentit qassit pissarsiarineraat paasittassanagit... pissutigalugu kina pitsaanerunersoq unamminerunningimmat, kisianni aamma angusaannik oqaluttuukkutsigit sunniutissaa annilaangagilaaratsigu. Qaffasissorujussuarmik angusaqarsimagaanni taava ernumassutigisinnaavarput massakkut angajoqqaanngornissannut taava piareersimavungamik eqqarsalernissaat, aamma akerlianik aamma annilaangassutigisimavarput, appasissumik angusaqarunik qaquguluunniit angajoqqaajulluartunngorsinnaanatik misigisimanissaat. Taamaattumik taamaaliussanata toqqarparput."

Ilinniartitsisartooq 1

Ilinniartitsisarnermik aamma atortussat ineriartortinneqarnissaannik kissaatit

Ilinniartitsissartut tamarmik isumaqarput, Inuusap naalungiarsuusaartillugu suliniummi sammineqartut ataasiakkaat inuusuttunut naleqquttuusut. Kisianni ilinniartitsisartut aamma oqaluttuarput, sammisat amerlasuut taakku ima kinguneqartartut, sammineqartut itisiliiffineqarneq ajorlutik:

"Ullut pingasut taakku iluini, marlungorneq, pingasunngorneq aamma sisamannorneq, imaqartorujussuupput. Eqqarsarnartarpoq ullormik ataatsimik ilaqqilaarsinnaagaanni. Pitsaassagaluarpoq, aammali atuartunut immaqaa aamma sakkortuallaassalluni."

Ilinniartitsisartooq 6

"Aqaguani taava arfineq-pingasunut atuariatortarput, ilaat inortuillutik, ilaat qasusorujussuullutik."

Ilinniartitsisartoq 3

Tamanna tunngavigalugu ilinniartitsisartut arlallit siunnersuutigivaat, ilinniartitsisarneq aaqqissuuteqqinneqassasoq, atuartut qasunerannut aamma ilinniartinneqarnissaminnut piareersimanerannut tunngatillugu ilinniartitsinerup sunniuteqarluarnissaa aamma naleqquttuunissaa qulakkeerniarlugit:

"Ullut suliaqarfiunerusut immikkoortillugit aamma misilinneqarsinnaavoq, aamma ullormik ataatsimik itisiliiffiunerusussamik periarfissaqarluni, aamma inuusap paareernerata kingorna klassimut uteqqissinnaaniassammata. Aamma suliniut ingerlatereerlugu piffissap ingerlalaareernerani qaqeqqinneqarsinnaavoq. Pissutigalugu paasisutissarpassuarnik tuniorarneqareeraangamik, taava ima aperineqartarput - 'Qanoq eqqarsarpisi? Qanoq misigivisi?' Taamaattumik eqqarsarpunga nalilersuineq ilanngunneqartassasoq. Ilinniartitsiinnarluni naammappasinnginnami."

Ilinniartitsisartoq 11

Ilinniartitsisartut oqaluttuarput, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu ilinniartitsineq atortutut atorluarneqarsinnaagaluartoq, inuusuttut angunissaannut suliniutinik allanik amigaateqartoqartoq, pingaartumik atuariup avataani. Ilinniartitsisartut oqaatigivaat, pitsaaliuilluni aamma kinguaassiuutitigut peqqissuunissamik siuarsaalluni sulineq attaveqaatit, inuusuttut ullutsinni atugaat, atornerullugit pisariaqartoq. Ulluinnarni angerlarsimaffiup, atuariup aamma ikinngutit saniatigut inuusuttut attaveqaatitigut inuit attaveqaqatigiittarfii piffissamik atuerujartuinnarput. Attaveqaatitigut inuit attaveqaqatigiittarfii ingerlaartuullutillu ileqqunik pilersitsiffiusarput, aamma attaveqaatitigut ingerlaartunit inuusuttut sunnerneqaralluinnarlutik. Peqataasut naapertorlugit attaveqaatitigut inuit attaveqaqatigiittarfii paasisitsiniaanermut aamma paasisutissanik tunniussinermut atorluarneqarsinnaapput.

"Naartunaveersaatit pillugit atortussat aamma ilisimasat ullutsinnut malinnaatinnissaat pingaaruteqarpoq... Pisoqaasorujussuarnik atortussaqaarpunga, aamma napparsimmavimmi maani suuteqanngillat... Nutarternissai amigaatigivarput... Ilinniartitsinerup ullutsinni teknologimut naleqqussarnissaa, tamanna amigaatigivarput."

Ilinniartitsisartoq 13

"Videomik isiginnaagassiaarannguamik suliaqartoqarsinnaavoq, filmilaaqqatut ingerlaarlutik takuneqapallassinnaasunik (aaqq. attaveqaatitigut inuit attaveqaqatigiittarfiini takutitassiaaqqat naatsut). Inuusuttummi ullumikkut Facebookimik atuisorujussuupput. Paasisutissaq naatsunnguussaaq, kisianni eqqarsalersitsissutaalluni. Iluatsissappat immaqqa iluaqutaassagaluarpoq."

Ilinniartitsisartoq 9

Ilinniartitsisartut kajumissusiat aamma naleqquttuuneranik misigisaat

Apersuinerni erserpoq, ilinniartitsinerup ullutsinnut naleqqunnerusunngortinnissaa anguniarlugu

ilinniartitsisartut sumiiffiminni annikitsunik nalimmassaasartut. Ilinniartitsineq inuusuttunut soqutiginarnerusunngortinniarlugu ilaat misileraasarput.

Apersuisoq: Suminngaanniit isumassarsisarpisi?

Ilinniartitsisartoq 8: Nammineq ujaasisarpugut, soorunami "Sex og Samfund" (aaqq. atuagassiaq suliassaqarfimmuut tunngasoq) misissortarlugu.

Apersuisoq: Allannguisoqassappat, taava paasitinneqarnissarsi kia isumagisarpaa, aamma qanoq?

Ilinniartitsisartoq 12: Aallartinneqarmat atortussat uagutsinnut tunniunneqartut assipajaavinik programmiliornikuuvugut, kisianni nammineq allanngortilaarnikuuagut."

Ilinniartitsisartut oqaatigivaat, ilinniartitsinerup naammassineqareernerani sumiiffimmi susoqarnersoq, aamma suliniut qanoq sunniteqarlunilu pingaaruteqarnersoq maluginiaruminaassinnaasoq. Ilinniartitsisartut amerlanerit, suliniummik ukiuni arlalinni ingerlataqarsimasut, sulinerminnut kajumissuseerukkiartorlutillu ingerlatsiinnarnissartik soqutigiunnaariartorisik oqaluttuarput. Ilaatigut pissutigalugu tamatuma saniatigut allanik amerlasuunik suliassaqaramik, ilaatigut Inuusaq nalungiarsuusaartillugu suliniut siunnerfigineqartutut ingerlanersoq pillugu utertitsiffigineqarneq ajornertik pissutigalugu. Ilinniartitsisartut ingerlaavartumik utertitsiffigineqartarnissartik, aamma ilinniartitsinermut perorsaanikkut atortussanut nutaanut ingerlaavartumik tapersersorneqarnissartik kissaatigivaat.

"Aamma ullumikkumut, 2013-imiillimi ingerlapparput, taava takorloorpara... qanoq allatut iliorsinnaavugut, ila qanoq iliorsinnaavugut? Pissutigalugu periuseq ataaseq uteqattaarlugu suliariuarparput, aamma kinguaassiuutimikkut nappaatillit ullumikkut amerlapput, aamma inuusuttut pingasut-sisamat 2020-mi meerartaarput, naak Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliuniummik ilinniartinneqareersimagaluarlutik. Taava eqqarsarnartarpoq, sumut killissimava, iluaqutaanngila? Pissutigalugu ukiut tamaasa taanna ingerlattaratsigu, aamma ilutigitillugu naartuersittarnerit aamma kinguaassiuutimikkut nappaatillit kisitsisitali appariartunngimmata, taava eqqarsarnartarpoq iluaqutaanngippata taava sooq ilinniartitsissutigineqartariaqarpa?"

Ilinniartitsisartoq 12

Inuusuttunik ikiortarialinnik aamma sakkortuunik misigisaqarsimasunik naapitsineq

Inuusuttut ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisut ilinniartitsisartunit soqutigineqartorujussuupput, aamma tulliuuttumi oqaaseqaatigineqartumi takuneqarsinnaasutut assersuutigalugu inuusuttunik kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorfigineqarsimasunik naapitsigaangamik tamanna nalorninermik pilersitsisarpoq.

"Atuartut ilinniartitsinermut peqataasut arlallit kinguaassiuutimikkut kannguttaatsuliorfigineqarsimasuupput, tamannalu atuartumut qanoq kinguneqarsinnaanersoq eqqumaffinngitsoorsimagaanni mianernarsinnaavoq. Ilaat matoqqalersinnaapput. 'Ulorianalaarpoq', pissutigalugu ilinniartitsissagaangatta ilisimaneq ajoratsigu kina taama misigisaqarsimanersoq. Taava eqqarsarnartarpoq, taama pineqarsimasut qanormita ippat? Pissutigalugu kinguaassiuutitigut nappaatit

pillugit ilinniartitsigaangatta ilaannikkut taava kinguaassiuutini suut eqqorneqartarnersut pillugit assinik takutitsisarpugut. Tamakku tamarmik eqqarsaatiginarsisarput.”

Ilinniartitsisartoq 10

Ilinniartitsinerup mianernartortaa ima isumaqarpoq, ilinniartitsisartut aqqissuussamik katersorneqartarnissaat, aamma ataatsimoorussanik malittarisassanik suliaqartoqarnissaa suli pingaernerulersoq. Ilaatigut aamma pissutigalugu ilinniartitsartut assigiinngitsunik tunuliaqutaqarmata, aamma taamaalillutik inuusuttut ikiortariallit paasisinnaanissaannut, tamatumunngalu ilutigitillugu qajassuussillutik iliuuseqarnissaminnut assigiinngitsunik tunngavissaqarlutik.

”Assersuutigalugu kinguaassiuutitigut peqqissuunissamut tunngatillugu peqqissumik inooqatigiinneq sammiinnarluguluunniit ulorianalaarpoq. Soorunami sammisaq qaqqinneqartussaavoq, taava ilaannikkut tusartarpara – ‘Aanaanaga ataataassannit unatartittoq isiginikuuara’ imaluunniit ‘Kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliorfigineqarsimasumik nalunngisaqarpunga’, nuannersunik oqaluserisaqarusukkaluarluni sammisat sakkortuut qaqqinneqarsinnaasarput. Taamaattumik malittarisassatut ittunik peqarnissaq pisariaqartutut isigivara.”

Ilinniartitsisartoq 11

Meeqqat aamma inuusuttut isumassorneqarnermikkut sumiginnagaasimasunik imaluunniit kinguaassiuutimikkut kannguttaatsuliorfigineqarsimasunik ilaqartut ilinniartitsisartut akornanni eqqumaffigineqarlualunilu paasilluarneqarpoq. Kisianni taamaattunik naapitsinermi suliarinissaa sakkortusinnaavoq, ilinniartitsisartut ataasiakkaat suliaqarsarfinnik suliaqarsinnaanerminnut tunngavissaqanngippata.

Pissarsiarineqarsinnaanera

Kalaallit Nunaanni eqqumaffigissallugu aamma pisariaqarpoq, inuusuttut ilaat oqaatsinik arlalinnik, soorlu danskisut aamma tuluttut, piginnaasaqanngimmata. Inuusuttut killiffii malillugit naapissagaanni, oqaatsit atugaat malillugit paasissutissat pissarsiarineqarsinnaanissaat taava pisariaqarpoq. Suliasamik misissueqqissaarnermi takuneqarsinnaavoq sammisat, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi sammineqartut, pillugit paasissutissat kalaallisut suliat killilimmik pigineqartut. Kinguaassiuutitigut nappaatit pillugit naqitaaraq naatsukullak, 2016-imi suliaq, internettikkut nassaarineqarsinnaavoq, ilinniartitsisartut naapertorlugit pissarsiariuminaatsoq. Tassani kinguaassiuutinut tunngasut, inersimasunut suliat, aamma WHO-p nassiuiaataanut tunngatitat, killimmik paasissutissiissutigineqarput. Aammattaaq Kalaallit Nunaanni usuup puui akeqanngitsut annikitsuinnarmik allaaserineqarput, kisianni tamatuma saniatigut inuusuttut pissarsiarisinnaasaannik paasissutissaqanngilaq. Tamanna aamma tutsarluttunut- aamma isigiarsuttunut, kiisalu meeqqanut inuusuttunullu atuarniarnermik unammilligassalinnut naartunaveersaatit, timimut tunngasut, kinguaassiuutinut tunngasut assigisaallu pillugit paasissutissanut atuuppoq. Taamaalilluni inuusuttunut kalaallisut oqaasilinnut, aamma inuusuttunut atuarniarnerminnik/allanniarnerminnik ajornartorsiutilinnut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi sammineqartut isiginninnerillu pillugit paasissutissanik pissarsinissaq killeqarpoq.

Ilinniartitsinermi angajoqqaanik akuutitsineq

Ilinniartitsisartut naapertorlugit kinguaassiuutitigut peqqinnissaq aamma ilaqutariinneq pillugit

ingerlaavartumik ilinniarnissaannut angajoqqaat isumalluutaapput pingaarutilimmik inissisimasut. Taamaattoq angajaoqqaat ilinniartitsinermut akuutinneqarnerannut periutsit assigiinngissitaartorujussuupput. Ilaat paasissutissatut allakkiamik nassiussisarput, taassuma angajoqqaanut ilumut apuunnera, imaluunniit atuarneqarsimanera nalornissutigineqarsinnaalluni. Allat angajoqqaat oqaloqatiginiarlugit aggersaasarput. Inuusuttut kinguaassiuutitigut inuuneqarnerminni ileqqui ineriartortuartut, angajoqqaanit malinnaaffigineqaannarsinnaaneq ajortut, ilinniartitsisartut ilaasa eqqumaffigivaat, aamma tamanna tunngavigalugu angajoqqaat ilaat kinguaassiuutinut tunngasunik annikitsumik ilinniartinneqartarput. Tamatuma saniatigut ilinniartitsisartut eqqumaffigivaat, kinguaassiuutinut tunngasut inuusuttut peqatigalugit pitsaasumik oqaloqatigiissutiginiissaata aallartinnissaa ajornakusoorsinnaasoq, aamma tamanna pissutigalugu kinguaassiuutitigut peqqissuuneq pillugu angajoqqaat meeqqaminnik oqaloqatiginninnerminni iluaqutigisinnaasaannik atortussanik tunineqartarlutik.

”Angajoqqaat ilaat katappavut, taakku ullumikkut susoqarneranik malinnaasariaqarput. Ilinniartitsineq qanoq massakkut ingerlanneqartartoq, naartunaveersaatit suut pissarsiarineqarsinnaappat, paasissutissanik pissarsigunik taava kivitseqataarusulissapput. Taamaattumik angajoqqaat tamatigut peqataasarnissaat ilinniartitsinermi anguniagaavoq.”

Ilinniartitsisartoq 5

” Angajoqqaat paasissutissanik tunineqartarput. Atuartut paasissutissanik tuniorartarpavut, aamma tassuuna ilinniartitsisut attaveqarfigisarpavut. Kisianni ilinniartitsinermut atatillugu angajoqqaamik ataasinnuamilluunniit takusaqarnikuunnngilanga, taamaallaat avataani, soorlu illoqarfimmi naapikkaangatsigit, taava namminersuutigerpasittarpaat. Kisianni ataasiakkaaqrpoq nammineq paarserusunatik inuusaq anaanaminnut paaritissimagaat. ”Kisianni ilinniartitsinerup nalaani saaffiginnittoqanngisaannarpoq.”

Ilinniartitsisartoq 12

Ilinniartitsisartut ilaasa angajoqqaat akuliutsinneq ajorpaat, tamatuma kissaatiginnginnera pissutiginaq, kisianni taanna ilinniartinneqarnerminni sammisimannnginnamikku, aamma suliniummi erseqqissumik allassimannngimmat. Ilinniartitsisartut ilaat saniatigut aamma allarpassuarnik suliassaqartarput, allannguinerit aamma nalimmassaanerit ingerlaavartumik sularinissaannut ajornakusoortitsisinnaasumik.

”Kingullermik misissorakku angajoqqaat siusinnerusukkut peqataasarsimarpassipput, kisianni aqutsisutsinnit ilinniartinneqaratta peqataanngillat. Siusinnerusukkut naapeqatigisarsimavaat.”

Ilinniartitsisartoq 3

Ilinniartitsisartut tamarmik isumaqarput, angajoqqaat meeqqaminnut qaninnerpaajummata, soorlu meerartaartarneq aamma kinguaassiuutinut tunngasut pillugit, oqaloqatigiinneq pitsaasoq aallartissallugu periarfissagissaarnerusut. Suliniutip aallartinneqarnerani aamma anguniagaanikuvoq angajoqqaat pisut ilaanni akuutinneqartarnissaat, kisianni suliniut pillugu ataatsimoorluni malitseqartitsisoqarneq ajormat tamanna aaqqissuussamik pineq ajorpoq, taamaattumillu angajoqqaat qanoq aamma qanoq annertutigisumik akuliutsinneqartiginersut

ataasiakkaat apeqqutaalerlutik.

”Taava angajoqqaat ataatsimoortillugit issiaqatigiissittarpavut, taakku imminnut oqaloqatigiissutigisinnaallugu naartunaveersaatit pillugit meeqqatik pitsaanerpaamik oqaloqatigisinnaanerlugit. Meerarisat tassanngaannaq inerikkaangata tamatuminnaga oqaloqatiginissaat ajornakusoortorujussuusinnaanera pissutigalugu. Taava imminnut siunersioqatigiillutik atorsinnaapput – ‘Misilittakkasi suuppat?’ ‘Qanoq iliortarpisi?’ Aamma taamaalillutik suliniutip pissarsiffiginissaanut periarfissinneqarnertik pissarsiaqaatigisorujussuullugu oqaatigisarpaat.”

Ilinniartitsisartoq 10

Ilinniartitsisartut, angajoqqaanik akuutitsinermik misilittagallit, pitsaasuinnarmik tamatuminnaga misilittagaqarput. Taakku assersuutigalugu oqaluttuarput, unammilligassat pillugit ammasumik oqaloqatigiinnissaminnut periarfissaqarlutik angajoqqaat naapeqatigiissinnerat angajoqqaanut oqiliallaataasinnaasoq. Tamanna atortussanik pissarsiffiusarpoq, soorlu angajoqqaanut kisimiittunut, sammisaq pillugu angajoqqaanik allanik oqaloqarteqarnissaminnik pisariaqartitsisunut.

4.1 Ilinniartitsineq, attaveqatigiinneq aamma aaqqissuunnera

Tulliuttut ilinniartitsisarnerup aaqqissuussaananeramik aamma suliarinissaata piareersartarnera pillugit ilinniartitsisartut misilittagaannut tunngassuteqarput.

Ilinniartitsisartunik ilinniartitsineq

Apersuinermi apeqqutigineqarpoq, ilinniartitsartut ataasiakkaat suliniummik ilinniartitsinissamik qanoq aamma qanga ilinniartinneqarsimanersut, aamma tamanna ilinniartitsinermut qanoq sunniuteqarsimanersaq. Ilinniartitsisartut oqaluttuarput, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu sumiiffinni ataasiakkaani qanoq ilinniartitsisoqartarnera assigiinngitsorujussuusoq:

”Tiguinnarnikuuarput, aamma internettimi ujaasilluta piareersarnikuuvugut, ilinniartitsinerput qanoq ingerlassanersaq aallaqqaammut soorunami pissanganarnikuuvoq, kisianni najoqqutassaq maliinnarnikuuaarput.”

Ilinniartitsisartoq 10

”Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi ilinniartitsisut taamanikkut malinnaaffigiinnartarpavut.”

Ilinniartitsisartoq 2

Ilinniartitsisartut amerlasuut Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartinneqarsimangillat, aamma ilitsersuut, suliniut 2009-mi aallartinneqarmat sullarineqarsimasoq, malillugu misileraasarlutik. Ilinniartitsisartut allat suliniut aallartinneqarmat ilinniartinneqarsimapput, tamatumalu kingorna pikkorissarteqqinneqarnikuunatik, taamalu

atuutilersinneqarneratut ingerlattarlugu.

”Taamanikkut ilitsersuunneqanngilanga. Qarasaasiat atunngilavut, aamma taanna ungasianiit aqutsissut orangemik qalipaatic, naluara qanoq atorneqartussaansoq. Aamma taamanikkut [kommune ilisarineqarsinnaajunnaarsitaq] suliassaqarfimmi sulialimmik tikisitsivoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik uanga ilinniartitseqatigalugu, kisianni qanganngorpoq taanna ilinniartitsigami, taamaalillunilu qanoq ilinniartitsisoqartarnersoq puigorsimallugu. Taava ukiup tulliani uanga internetti aamma atuakkat uku atorlugit imminut ilinniartippunga, aamma uanga inuttut nammineq misilittakkakka malillugit, uanga nammineq ukiukillunga meerartaarnikuunera pissutigalugu, soorlu taamatut.”

Ilinniartitsisartoq 13

Ilinniartitsisartut ilinniartinneqartarnerat allanngorarpas, aamma ataasiakkaat imminnut ilinniartippata, ima kinguneqarsinnaavoq ataasiakkaat isummamikkut tunngavii, misilittagaat aamma suliassaqarfimmi soqutiginninnerat ilinniartitsinerup imarisaanik ilusilersuillunilu taakkunannga oqariatuutigineqartunik imaqalersoq. Ilaat oqaluttuarput, kinguaassiuutitigut inuuneqariaatsit assigiinngitsut aamma kinguaassiuutitigut peqatigeeriaatsit oqaluserissallugit pingaaruteqartoq isumaqarlutik. Ilaat isumaqarput, inuusuttut angajoqqaanngornissartik sioqqullugu ilinniagaqarsimanissaat pingaaruteqartoq oqaluttuutissallugit pingaaruteqartoq, ilaat isumaqarlutik suliniummut nassuiaammi anguniakkat allassimasut angunissaat pingaaruteqartoq. Taamaattumik Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut assigiinngitsumik aamma nikerartumik annertussulimmik atuutilersinneqarsimavoq.

Ilinniartitsisartut akornanni attaveqatigiinneq

Ilinniartitsisartut ulluinnarni sulinerminni imminnut ungasissorujussuullutik sulisarput. Ilinniartitsartut ilaat illoqarfimmi imaluunniit nunap immikkoortuani ilinniartitsinissamik akisussaaffeqarlutik kisimiittarput, aamma ukiorpasuit, imaluunniit suliniut aallartimmalli taama ingerlasimallutik. Ilinniartitsisartut akunnerminni ataatsimeeqatigiittarnissaat aalajangersimasumik ingerlanneqarneq ajorput, imaluunniit pilersaarutigineqaratik. Tamatuma kingunerivaa, ilinniartitsisartut kissaateqarunik imaluunniit isumassarsiatik pillugit Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik suliaqarnermik misilittagalinnik allanik siunersueqateqarusukkunik taava kisimiittarput. Apersuinermi apeqqutigineqarpoq, allannguisoqaraangat ilinniartitsisartumut kina ilisimatitsisarnersoq:

”Tassa taannaarpasippoq ajornartorsiuteqarfigisarput. Tassanngaannaq takkuteriasaaginnartarput, soorlu kinguaassiuutilerineq pillugu usb, aamma iluamik oqaluttuunneqanngilagut kia taanna atugassarineraa. [...] Kisianni allat qanoq iliortarnerat paasisaqarfigerusunnarsinnaavoq, siunersueqatigalugillu isumassarsianik pissarsiffigalugit.”

Ilinniartitsisartoq 6

”Isumaqarluinnarpunga maaniillunga Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi ilinniartitsisartunut allanut ungasissorujussuusoq.”

Ilinniartitsisartoq 4

Attaveqatigiittannginnerup kinguerivaa, ilinniartitseriaatsimik, malitassamik imaluunniit imarisaanik allanguisoqaraangat sumiiffiit ilaanni atuutilersinneqarneq ajornerat. Ilinniartitsisartut aamma aperineqarput, qanorpiaq ilinniartitsisoqartarnersoq. Tassani takuneqarsinnaavoq, suliniut kingullermik 2013-imi nalilersuiffiqineqarnera tunngavigalugu amerlanngitsunnguit nalimmassaasimasut, allat allannguinnngilluinnarsimallutik. Ilinniartitsisartut ilaasa oqaatigivaat, suliniutip nutarterneqarnissaa amigaataasoq, kisianni namminneq iliuseqarsinnaasutut misigisimanatik, aamma allat oqaluttuarput, isumassarsiassaarutivissimallutik. Ilinniartitsisartut ilaat oqaluttuarput, malitassaq allanngortinngilluinnarneqassasoq, Paarisami ataqatigiissaarilluni immikkoortortamit nalunaaruteqartoqanngippat, tamannalu suli pisimannngitsooq oqaatigalugu.

Peqqissutsimik siursaalluni sulineq aamma sumiiffinni pissutsit

Kalaallit Nunaanni innuttaasut eqqarsaatigalugit inuit amerlasoorsuunngikkaluartut illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni assigiinngissutit annertoorujussuupput. Sumiiffinni ilinniartitsisartut illoqarfiit aamma nunaqarfiit akornanni assigiinngissutit, ilinniartitsinermut pingaaruteqarsinnaasut, eqqumaffigineruaat. Sumiiffinni, ukiut tamaasa ingerlaavartumik suliuniummik ingerlatsiffiusartuni, kalaallisut oqaasilinnik, sumiiffimmi kulturimik aamma ileqqunik ilisimasalimmik, ilinniartitsisartoqarpoq. Ilinniartitsisartut sumiiffimmeersuunerat ima isumaqarpoq, ilinniartitsineq aamma tamatuma aaqqissuunera eqaannerusumik pisartooq, ilinniartitsineq aamma ataatsimut isigalugu. Assersuutigalugu ilinniartitsisartut tikinnersut tikinginnersorluunniit apeqqutaatillugu atuarfik ilinniartitsinermik nalimmassaanissamik artukkerneqarneq ajorpoq.

Apersuinerni aammattaaq takuneqarsinnaavoq, illoqarfiit akornanni, nunaqarfiit akornanni aamma illoqarfiit aamma nunaqarfiit akornanni sumiiffinni assigiinngitsooqartoq. Assigiinngissutit tassaasinnaapput, sumiiffinni ataasiakkaani pissutsit aalajangersimasut, ineriartorneq qanoq ingerlasimanersoq, kiisalu Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut tunngatillugu suut anguneqarusunnerannut tunngasut.

”Maluginiarnikuuara illoqarfinni aamma nunaqarfinni assigiinngitsuni ulluinnavut assigiinngilluinnartut. Naak immitsinnut qanikkaluaqaluta ulluinnagut assigiinngitsorujussuupput. Angajoqqaanngornissamut isiginninnerput assigiinngitsorujussuupput. Uanga nammineq [sumiiffik ilisarineqarsinnaajunnaarsitaq]-nneersuuvunga, kulturereput aamma inooriaaserput, isiginninnerput il.il ilisimareerpakka. Kisianni allami ilinniartitsissaguma taava paasisariaqarpara, okay, qanoruna inooriaaseqarpisi, angajoqqaanngorneq pillugu qanoq isumaqarpisi. Taamaalillunga sumiiffinnut ornitassannut paasiniaasartuaraasartarpunga. Qanoq inuuneqarnersut, aamma kulturiat qanoq ittuunersoq paasiniallugu. Tassa, illoqarfimmut ilinniartitsiartorfigisassannut naleqqussartariaqartarpunga. Aamma illoqarfimmiit illoqarfimmut assigiinngissinnaavoq.”

Ilinniartitsisartoq 5

Kalaallit Nunaanni immikkut atuartinneqartartunut ilinniartitsisarneq

Apersuinerni takuneqarsinnaavoq, atuartut immikkut atuartinneqartartut ilinniartitsinermut qanoq

akuutinneqartigisarnerat, qanoq akuutinneqartarnerat, imaluunniit ilinniartitsineq immikkut atuartinneqartartunut qanoq nalimmassarneqartarneraq assigiinngissitaartorujussusooq. Aamma takuneqarsinnaavoq, ilinniartitsineq immikkut atuartinneqartartunut nalimmassarneqartarneraq assigiinngissitaartoq:

"Immikkut atuartinneqartartut aamma ilinniartittarpavut, pisariaqartitaat aallaavigalugit taakkununga naleqqussartarparput, soorlu Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataangikkaluatut ullup affaa atorlugu misilittaanissaminnut periarfissinneqartarput. Paasissutissanik assigiinngitsunik oqitsunnguanik tunisarpavut, soorlu kinguaassiuutitigut nappaatit, inuusaq qanoq paarineqassanersoq pineq ajorpavut. Immikkut atuartinneqartartunut naleqqussaasarpugut, paasissutissanik siullermik tunisarpavut, taava inuusat atorlugit nal. 2-p imaluunniit nal. 3-p tungaanut ilinniartittarlugit, aamma procentitik takusarpaat. Inequnartartorujussuupput, "Inequnaq", illarlutillu. Marlorialluta misilinnikuuarput. Pissangasartorujussuupput, ilaasa misileqqikkusuttaraluarpaat, paaralugit, aamma unnukkut paarerusullugit. Kisianni angajoqqaavi oqaloqatiginikuunnginnatsigit taamaaliorinnaasimangilagut."

Ilinniartitsisartoq 10

"Naleqqussartarparput. Sex og Samfundip ilinniartitsinermut nittartagaa atortarparput, tassani atortussat amerlasoorujussuupput, aamma assersuutigalugu immikkut atuartinneqartunut aamma atuaqatigiiaanut autismeqartunut naleqqussakkat. Tassa taamaalilluta taanna isumassarsiorfigisarpavut."

Ilinniartitsisartoq 1

Ilinniartitsisartut ataasiakkaat immikkut atuartinneqartartunik illoqarfimminni atuaqatigeeqarneraq eqqumaffigivaat, ilinniartitsisartut allat oqaluttuarput, immikkut atuartinneqartartut ilinniartinnissaannik neqeroorfiginissaannut piginnaasatik amigartut, ilinniartitsisartut ilaasa immikkut atuartinneqartartut atuaqatigiiaanut nalinginnaasunut peqataanissaannik qaaqqusaraat.

Inuusat naalungiarsuusaartitat aaqqissuunnerat

Ilinniartitsisartunut tamangajannut unammilligassaq alla tassaavoq inuusat naalungiarsuusaartitat. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik atuartunik ilinniartitsinermi ilinniartitsinissap piareersarnissaa akisussaaffiit ilagivaat. Ilinniartitsisartut tassani misigisimapput, inuusat elektroniskiusut aaqqissuunnerat piffissarujussuarmik tigusisartoq.

"Medico-teknikerinut sianerpugut, taava taakku oqaluttuuppaatigut opdaterissagivut, taava kingullermik taamaaliorpugut. Kisianni ilaanni iluatsinneq ajorpoq. Assersuutigalugu tajaq taanna nalunaarsorsinnaangikkaa nalunaarsuitinniarsaralugit misilittarpavut."

Ilinniartitsisartoq 6

Inuusat piareersarnerannut, angallannerannut kiisalu teknikkikkut atortunut, ilinniartitsinermi ilaatinneqarnissaminnut pitsaasumik atorneqarsinnaasussanut piffissarujussuaq atortarlugu ilinniartitsisartut misigisarpaat. Tamatuma kingunerisaanik atuartunik naapitsillutillu oqaloqateqarnissamut sanilliullugu inuusanik aaqqissuussinermut piffissaq annertunerusoq ilinniartitsisartunit atorneqartarpoq. Tamanna taakku piffissaannik annertuumik tigusisarpoq, aamma Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip saniatigut pitsaaliuineramik aamma peqqissutsimik siuarsaalluni suliassanik suliniutinillu allanik suliaraqarnissaraluannit. Ilinniartitsisartut

oqaluttuarput:

”Piareersarnissaannut akisussaaffik allanit tiguneqaraluarpat (aaqq. inuusat), aamma ilinniartitsinissamut takkutiinnarsinnaalluta, ullullu marluinnaat qaammammut ataatsimut sanilliullugu tamatumunnga atorlugit. Assersuutigalugu atuaqatigiiaat sisamat, taakkununnga immikkut ullut marluk atorutsigit taava qaammammut ataatsimut taarsiullugu ullut arfineq-pingasuppuput.”
Ilinniartitsisartoq 12

”Inuusat assersuutigalugu [sumiiffik ilisarineqarsinnaajunnaarsitaq]-mi piareersarneqarput, maangalu nassiunneqarlutik, sulili tamakkiisumik atorsinnaanatik. Naak piareersareersareersimasussaagaluaraat amerlasuut, qulit tungaanut amerlassusillit, utertittariaqarsimavavut.”
Ilinniartitsisartoq 10

Inuusat aaqqissuunnerannut suliaq annertullunilu ajornakusoortoq ilaannut ima kinguneqarpoq, suliarinissaanut kajumissuseerunnermik kinguneqarluni. Ilinniartitsisartut oqaatigivaat, inuusat aaqqissuunnerannik suliaqarsinnaasunit allanit, ilinniartitsinermik suliaqanngikkaluartunit imaluunniit ilinniartitsereersimannikkaluartunit, kisianni assersuutigalugu sumiiffimmi pedeli suleqatigalugu suliarineqarsinnaasumik, ikiorneqarnissartik kissaatigalugu.

5. Atuartut aamma angajoqqaat Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataanerminni misigisaat

Atuartut aamma angajoqqaat Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataanerminni misigisaat kapitalimi tulluuttumi saqqummiunneqassapput.

5.1 Atuartut misigisaat

Inuusuttut apersuinerup nalaani siullermik apeqqummik ammasumik aperineqarput, ilinniartitsinermit eqqaamasaminnik oqaluttuarnissaminnut periarfissiisumik. Atuartut tamarmik siullertut eqqaaqqaagaat tassaavoq naalungiarsummut angajoqqaajunermik misiliinerminnut tunngasoq. Misigisaq pingaartumik inuusap qianeranut tunngatinneqarpoq. Atuartut oqaluttuarput:

"Unnuami arlaleriarluni itertarpoq. Aamma nipitoorujussuarmik qiasarpoq, aamma nerilluniluunniit miluffimmu immittortariaqarlunilu nangilerneqassaaq."

Atuartoq 3

Atuartoq ataaseq oqaluttuarpoq nukarlernik qatannguteqarluni, kisianni taakku tamakkiisumik akisussaaffiginikuunagit, aamma Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataanerup nalaani suliassat atuartunut ataasiakkaanut suliarisussanngortinneqarput, tamannalu taakku qatanngumminnik paarsinerannut sanilliullugu sakkortunerusimalluni.

Inuusuttut apersuinerup nalaani sammisat aalajangersimasut, aamma ilinniartitsinermit suut eqqaamasinnaaneraat pillugit apersorneqarput. Tassani aperineqarput angajoqqaanngorneq pillugu sunik ilikkagaqarsimanersut.

"Isumaqaraluarama naalungiarsuit meeqqatut anginerulaartut ittut, kisianni allaanerujussuupput. [...] Akisussaaffik, akisussaaffimmik anginerusumik tiguisariaqarneq."

Atuartoq 1

Iliuutsit aalajangersimasut pillugit atuartut oqaluttuarput, assersuutigalugu inuusaq unnuami qiagaangat, inuusaq miluffimmik immuttortikkaangamikku aamma nangia taarseraangamikku qanoq qisuariartarnerlutik. Atuartut inuusamik paarsinermi misigisaminnik ajornanngitsunnguamik oqaluttuarsinnaapput. Tamatuma saniatigut aamma oqaluttuarput, peqataanertik sakkortusimagaluartoq nuannarisimallugu.

"Nuannerpoq. Soorlu naalungiarsummik paarsisuusaarluni. Nuannerlunilu assoroornalaarpoq."

Atuartoq 2

Inuusamik paarsineq ataatsimut isigalugu atuartunut pitsaasumik misigisaqarfiusimavoq. Atuartut aamma oqaluttuarput, ilinniartitsinerup kingunerisimagaa, imminnut qanillinerusimanertik. Kisianni misiliinertik nuannarigaluarlugu ataasiakkaat aamma oqaluttuarput, tamatuma kingunerigaa inuusuttuunermi meerartaarnissartik kissaatiginngikitsik, aamma ataasiakkaat meerartaannginnermimi ilinniagaqaqqaarusullutik. Apersuinerup nalaani apeqqutigineqarpoq, atuartut ilinniartitsinermi suut pitsaanerulersinneqarsinnaanerannik isumaqarnersut. Tassani akipput, unnuami makitasimagaangamik kingornalu qasullutik aallussiniarneq ajornakusoortartoq.

Apersuisoq: "Taamatut ulluni pingasuni ilinniartinneqarneq qanoq ippa?"

Atuartoq 3: "Ajunngilaq, kisianni unnuami itertarneq, aamma ullaakkut makinnissaq sakkortupput."

Apersuisoq: "Qasulluni atuartitsinermut malinnaaniarneq ajornakusoorpa?"

Atuartoq 3: "Aap."

Takuneqarsinnaasutut, taava ilinniartitsisartut maluginiarsimasaat qulaani oqaatigineqartumit taparserneqarpoq, pingaartumik ilinniartitsineq sakkortuujusoq, aamma atuartut inuusamik suliassartik isumagiutigalugu ilinniartinneqarnermimi qasoqqasartut.

Naartunaveersaatit

Naartunaveersaatit pillugit atuartut ilinniartitsinneqarnermimi sorpiaat pillugit ilikkagaqarsimanersut aperineqarput. Atuartut eqqaamasaat nikerarput, kisianni tamakkerlutik oqaatigivaat, naartulernissaq pinngitsoortinniarlugu atoqatigiinnermi illersuuteqarnissaq pisariaqartoq, usuup puunik imaluunniit kapuummik atuinikkut.

"Kinguaassiuutitigut nappaateqalissanngikkutta imaluunniit naartulissanngikkutta taava usuup puua atortassavarput, imaluunniit kapitilluta, suugaluarnersoq ilummut ikkuttagaq."

Atuartoq 1

Najukkaminni tamakkununga tunngasunik sumi aamma sunik aallertoqarsinnaanersoq aperineqaramik tamarmik immikkut akiumaataarnerullutillu nalorninerulaarput.

Apersuisoq: "Naartunaveersaatinut tunngatillugu, [illoqarfik ilisarisinnaajunnaarsitaq]-ni suut periarfissarivisigit?" Atuartoq 3: "Ehm, Implanolimik pisoqarsinnaavoq, p-pill'it imaluunniit mini-pill'it ilisimasaqarfiginngilakka. Kisianni illoqarfimmi Implanoleqarpoq, ilaa?"

Atuartoq 1: *"Implanoleqarpoq, aamma arlaat... naluara."*

Atuartut naartunaveersaatiniq qanoq aallertoqarsinnaaneraniq periarfissaqarusunnerlutik aperineqaramik assigiinngitsunik akissuteqarput. Ilaat namminneq pisariaqartitsinermi aallersinnaanissartik kissaatigivaat, alla isumaqartuq inniminnerneqarsinnaanissaat isumassarsiatsialaassasoq. Kingullertut eqqaaneqartumi atuartut naapertorlugit pissutaavoq, illoqarfimmi annertunerusumik annikinnerusumilluunniit imminnut ilisarimareqatigiiffiusumi allanit takuneqarsinnaasumik aallerneq ittoornamat.

Apersuisoq: *"Naartunaveersaatiniq aallissagussi, taava qanoq issagaluarpa ajornanngitsunnguamik aasinnaallugit, soorlu inniminnerlugit, imaluunniit nammineq aallerluni?"*

Atuartoq 3: *"Nammineq aallerluni immaqa pitsaaneruvoq, pissutigalugu taava takuneqarsinnaassagami sordiaanersut."*

Atuartoq 1: *"Inniminnerlugit."*

Apersuisoq: *"Ilinnukaallugit?"*

Atuartoq 1: *"Aap"*

Apersuisoq: *"Oqaluttuarilaarsinnaaviuk sooq?"*

Atuartoq 1: *"Ehm... Assersuutigalugu uanga imaluunniit ikinngutikka naartorusunngikkutta imaluunniit kapitikkusunngikkutta taava sianerfigitiinnarlunga angerlarsimaffinni imaluunniit allami tigusunnerikka."*

Apersuisoq: *"Nammineq aallernissap ittoornarnera pissutigalugu?"*

Atuartoq 1: *"Aap."*

Sammasat misigissutsinut tunngasut

Ilinniartitsinermi sammasat misigissutsinut tunngasut, soorlu aappassiaqarnermut, atassuteqarfinnut aamma inuttut killissanut tunngasut apersuinerup nalaani apequtigineqarput, kisianni tassani sunik ilinniartinneqarsimanerlutik arlaannaataluunniit akisinnaanngilaa. Atuartut eqqaamavaat, ilinniartitsinermut tamanna ilaasoq, kisianni sumut tunnganersoq paasinngitsoorsimalluguluunniit puigorsimavaat.

Atuartoq 1: *"Taannartaa paasilluanngilara. Kisianni ikinngutima tamakku pillugit oqaloqatigisarpaannga."*

Apersuisoq: *"Qanoq?"*

Atuartoq 1: *"Soorlu aappassiarikkutta, aamma katissimagutta, taava uanga taanna kamaffigigukku, kisiannili oqaatigisimanagu, taava tamanna pillugu ikinngutikka oqaloqatigisinnaavakka, aamma aappariinnermut tunngasunik arlaannik."*

Apersuisoq: *"Ilinniartitsinermi sammasasi taakku, soorlu aappassiaqartarneq, misigissutsit. Eqqaamavigit?"*

Atuartoq 2: *"Ehm, naamik, misigissutsinut tunngasuunngitsut."*

Kinguaassiuutit aamma angajoqqaajuneq pillugit angajoqqaanik oqaloqateqartarneq

Timi, kinguaassiuutininut tunngasut, naartunaveersaatit aamma angajoqqaanngorneq pillugit inuusuttut angajoqqaaminnik oqaloqateqartarnerat assigiinngilaq. Ataasiakkaat angajoqqaatik oqaloqatigisarlugit oqaatigivaat, ilaasa Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu angajoqqaatik oqaloqatigisimanagit oqaatigalugu.

Apersuisoq: *"Naartunaveersaatit angerlarsimaffissinni oqaloqatigiissutigisarpisigit?"*

Atuartoq 1: *"Qaqutigoortorujussuuvoq."*

Apersuisoq: *"Qaqugukkut meerartaartoqartarneraq ilissi ilaquuttassi iluanni eqqartorneqartarpa?"*

Atuartoq 2: *"Ehm, aap, ilaatigut."*

Apersuisoq: *"Suut taava oqaloqatigiissutigisarpisigit?"*

Atuartoq 2: *"Meerartaajaartoqassanngitsaq."*

Apersuisoq: *"Naartunaveersaatit oqaloqatigiissutigisarpisigit?"*

Atuartoq 2: *"Ehm... Eqqaamanngilara."*

5.2 Angajoqqaat isummersuutaat

Apersuinernit takuneqarsinnaavoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu angajoqqaat ataatsimut isigalugu pitsaasunik misigisaqarsimasut. Suliniut pillugu angajoqqaat misigisaannit tigulaarinerit matuma ataani takuneqarsinnaapput:

"Nuannaarutigivara inuusaq ulluni taakkunani marlunni maani paarissallugu peqataarusussimammat. Unammilligassaqaarsimavoq, taanna unnuami aamma paarineqartussaammat, ulloq unnuarlu... Meeraq qanoq angitigisumik pissanersoq, qanoq sakkortutiginersoq, qanoq isumaqarneraq inuusuttut misigimmassuk pitsaasuuvoq."

Angajoqqaq 1

"Tamatuma kingorna naartulernissartik kissaatiginngikkaat, imaluunniit inuusap paaralugu misilereernerata kingorna kinguartitsinersut eqqarsaatigalugu ajunnginneraq. Pivisorpalaartumik misigisaqarnerat."

Angajoqqaq 2

"Uanga anaanaq kisimiittuuvunga, ernalu kisimiiluta najugaqatigiilluta. Marsimiugunarpog Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut ulluni pingasuni sammigamikku maaniittut. Soraarami angerlaappaa. Taava taamanikkut naalungiarsuuteqaarsimaneq, soorlu uanga meeqqama mikigallarnera eqqarsaatigilerpara. Taava meeraq paarilluinnartariaqarpoq, quisimappat, kaappat, unnuami iterluni qiappat. Taamaalilluni inuusaq pivisorpaluttuuvoq, taanna qiasarnera. Atuartut taama ukioqarnerminni taama misigisaqartinneqarlutillu

misilitinneqarnerat ajunngilaq, taava ilisimassavaat meeqqap paarinissaa qanoq pisariaqartiginersoq. Piareersarnermut aamma atorsinnaavaat. Uagut inuusuttuugallarnitta nalaani tamanna misilinnikuunngilarput. Suliniut taanna misilikkaat ajunngilaq.”

Angajoqqaq 3

Angajoqqaanik apersuinermi ilinniartitsisartut oqaluttuaat taparserneqarput, tassa inuusaq naalungiarsuusaartitaq perorsaanerme atortutut atorlugu pitsaasuusoq, atuartut naalungiarsummut angajoqqaanngornerup sunik piumasaqaatitaqarnerata maluginissaanut periarfissinneqarlutik. Angajoqqaq ataaseq oqaluttuarpoq, inuusaq pillugu nuannerpallaanngitsumik misigisaqarsimallutik, inuusaq pissusissamisut inngimmat:

”Inuusaq taanna ajornartorsiutitaqalaarpoq, qiannavikkami, naak iluarsiniarlugu misilikkuarlugu ajoquteqarsimagunarami. Taamaattumik ernerma qinngarisaanik ullormi siullermi taanna akornutaalaarpoq.”

Angajoqqaq 3

Ilinniartitsinermit akuutitsineq

Angajoqqaat ilinniartitsinermit qanoq akuutinneqartigisimanersut aamma aperineqarput. Tassani takuneqarsinnaavoq aperineqartut suliniummut akuutinneqarnerat annikitsuararsuusimasoq. Angajoqqaat oqaluttuarput:

”Uanga paasitinneqanngivippunga. Aatsaat siullermeerlunga taamaattumik takugaluarpunga. Ernera immaqa sapaatip akunnera ataaseq imaluunniit ullut 14-it sioqqullugit allagarsivoq, aamma eqqaasitsissummik pigunarpoq.”

Angajoqqaq 3

”Pappialamik angerlaassititsipput. Allamik tigusaqanngilagut.”

Angajoqqaq 2

Angajoqqaat ilaasa meeqqatik assersuutigalugu qaninniaqatigiittarneq imaluunniit aappassiaqarneq pillugit oqaloqatigineq ajorpaat. Ilinniartitsisartunik apersuinermi takuneqarsinnaavoq, angajoqqaanik akuutitsisarneq arlalinnik pitsaaquteqartoq. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi sammineqartut pillugit angajoqqaat ilaat meeqqaminnik oqaloqateqarnissaminnut atortussaminnik pisariaqartitsipput.

”Kinguaassiuutitut tunngasut angerlarsimaffitsinni oqaluuserineq ajorpavut, kisianni aappassiaqarnermut tunngasumik ilaannikkut eqqaasaqartarpunga, meerartaarnissap taassuma utaqqissunneqalaarnissaa eqqaamaneqassasoq.”

Angajoqqaq 3

Siusinnerusukkut eqqaaneqartut, ilinniartitsisartut ataasiakkaat kisimik angajoqqaanik ataatsimeeqateqartarput. Taakkunani misilittagarineqarpoq, angajoqqaat angajoqqaat allat misilittagaat tusarnaaginnarlugilluunniit, namminneq eqqarsaatiminnik aniatissillutik aamma inuusuttut pillugit unammilligassatik pillugit oqaloqatigiissinnaanertik iluaqutigisaraat.

Pissutsit inuusuttut pissusilersuutaannut sunniutillit

Angajoqqaat tamatuma saniatigut pissutsit ullutsinni ineriartornermut tunngasut, soorlu nittartakkatigut inuit attaveqatigiittarfiisa inuusuttut pissusilersuutaannut sunniutaat iserfigivaat. Taakku oqaluttuarput:

"Assersuutigalugu aappassiartaarneq, atoqatigiinneq, ima ilioraanni suna killigineqassava, naartulerneq, ernereernerup kingorna, soorlu aningaasaqarnermut tunngasut, nerisassanik, nanginik pisisarneq, ineqarneq, perorsaaneq. Meerartaareerluni angajoqqaani suli najugaqarneq, qanoq kinguneqarsinnaava. [...] Ullumikkut inuusuttut inuunerat taamanikkut uagut inuusuttuunitsinniit allaanerujussuovoq, isummertaasiat, nutaaliaanerupput, nittartakkatigut attaveqatigiittarfiit, taakku aqutigalugit attaveqatigiissinnaapput, paasissutissaqarneruvoq... immaqa... ukiut 20-t matuma siornamut sanilliullugu. Kinguaassiuutinut tunngasut pillugit ilinniartitsineq ullumikkut taamaallaat kinguaassiuutitigut napaatinut imaluunniit naartunernut tunngasuunngillat, aammali angajoqqaajunermut tunngasuullutik."

Angajoqqaq 1

"TikTok, Facebook, inuusuttut angusinnaajumallugit atortagaat atortariaqarput... Tassami, Nuup avataanut pigaanni kalaallisuinnaq oqaasillit amerlasoorujussuupput, amerlasuut danskisut oqalunneq ajorlutillu paasineq ajorput. Oqaatsit assigiinngitsut atorsinnaaneri sungiusimavarput, kisianni inuusuttut ilaat, Nuummi najugaqanngitsut, ullumikkut kalaallisut pikkorissuupput, kisianni takornartat oqaasiinik atuineq ajorlutik. Taamaattumik paasissutissat kalaallisut pigissallugit pitsaasuussaaq. Assersuutigalugu Don Maliko erinarsuummik qarliit kivilernissaannut tunngasumik saqqummiussaqqarpoq, assersuutigiinnarlugu, tassani oqaluuserinninneq, ulluinnarni iliortarnitsinnit nalinginnaannginnerusumik, qaqippaa. Nalinginnaasuunngitsumik aamma paasissutissiisoqarsinnaavoq, naammannartuunngitsumik, takusariaqakkamik, oqaluuserineqarsinnaasumik. Imaanngitsoq angajoqqaat kisimik taamaaliussasut, pissutigalugu inuusuttut ilaannut, inuusuttuaqqatut ukioqarnerminni 13-15-iniit 17-inik ukioqarnerminni, tassunga killikkaangamik oqaluuserineqarsinnaasut killeqalersarmata."

Angajoqqaq 2

5.3 Ilaqutariittut inuunerup kulturimut tunngasutigut ataqatigiissinnera

Suliniutit, nunani allani suliarineqarsimasut aamma suliamut nutaamut ilaasussat, atuutilersinniarlugit assigiinngissutit kulturimut tunngatillugu mianerisassat eqqumaffigineqarnissaat pingaaruteqarpoq. Taakku suliniutip paasineqarsinnaanissaanut nalimmassarneqarsinnaapput. Tamatuma kingunerisinnaavaa, suliniummi ataatsimi sammisaqartitsineq, sammisaq, oqaluuserineqartoq sumiiffimmi nutaami suliniummut naleqqutinngitsoq, pissutsit allat sunniuteqarnerunerat pissutigalugu. Ilinniartitsisartut, namminneq aamma sumiiffimmi najugallit,

aamma namminneq meeraqarlutillu ernutallit, imaluunniit Inuusaq naalungiaarsuusaartillugu suliniutip saniatigut assigiinngitsorpasuartigut meeqqanik inuusuttunillu suliaqartut, aperineqarput Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsinermi arlaannik eqqumaffigisassaqaqarnersoq, aamma kulturimut tunngasutigut isiginninnerit suliaqarfiginissaat pitsaasuussanersoq. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip atuutilersinneqarnissaanut pissutsit pingaaruteqarsinnaasut immikkoortumi matumani naatsumik ataqatigiissinneqarput.

Angajoqqaanngorneq

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi siunertat ilaat tassaavoq, inuusuttuaraatilluni naartulersartut amerlassusiisa ikilisinneqarnissaat. Ileqqut aamma Kalaallit Nunaanni ulluinnaat ineriartorsimapput, aamma ineriartorput. Kalaallit Nunaanni ukiukilluni meerartaartarneq kinguaariinni amerlasuuni siaruarsimavoq, ullumikkullu suliffeqarneq aamma ilinniagaqarnissaq qaqugu ilaqtariinngornissamut pingaaruteqarnerulersimapput.

"Pitsaaliorniarlugu, tassami, soorunami aamma inunngortoqartarpoq, tassami inuusuttut meerartaarlutik ingerlalluartut, kisianni ilinniagaqqaqarnissaq taakkununnga inassutigisarpaput, aamma nammineq kissaatiginissaa, taavalu kingorna aatsaat naartulerluni."

Ilinniartitsisoq 7

Aanaa/aataakkut inissisimaffii

Aanaanngorneq/aataanngorneq Kalaallit Nunaanni immikkorluinnaq ittuuvoq. Pisoq ilaqtariinnut tamanut sunniuteqartarpoq, aamma meeqqamut inunngortussamut aanaanngortussamut/aataanngortussamut, illooranngortussamut aamma qanittumik atassuteqarfinnut allanut annertuumik pingaaruteqarpoq. Kalaallit Nunaanni inuit ulluinnarni imminnut qanitsuarsuuppuput, aamma inuunermi pisut nutaat takkukkangata amerlasuut akuusinnaasarput. Meeqqap perorsarneqarnerani meeqqamut angajoqqaajusut saniatigut allat amerlasuut akuusarnerat nalinginnaasuvoq. Tamanna inuusuttut toqqaanerannut aamma toqqaannginnerannut pingaaruteqarsinnaavoq.

Kalaallit Nunaanni aanaakkut/aataakkut amerlasuutigut ilaqtariinni isumalluutaapput annertuut, aamma ulluinnarni pingaaruteqartorujussuullutik. Ilinniartitsisartut, naartusunik aamma ernisunik aamma suliaqartartut, misigisarpaat, inuusuttut ilaat meerartaarnissaminnut pinngitsaalineqartutut misigisimasinnaasartut, taamaalillutik angajoqqaatik aanaanngorniassammata/aataanngorniassammata. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi anguniarneqartoq tassarpiaavoq naartunerit kissaataassasut, aamma inuusuttut angajoqqaatut inuuneqalernissamut suna iserfigissallugu paasisaqarfigissagaat. Ilinniartitsisartut isumaqarput, tamanna angusinnaajumallugu, isiginninnerup tamatuma ilinniartitsinermut ilaatinneqarnissaa pitsaasuussasoq. Inuusuttunut oqaatigalugu inuusuttutut nammineq qaqugukkut kissaateqartarnerluni, aamma qaqugukkut avatangiisit kissaatiginerat eqqarsaatigissallugu pingaaruteqartoq.

6. Inerniliineq

Nalilersuinerup matuma eqikkarlugu takutippaa, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut ataatsimut isigalugu aamma suli kinguaassiuutit pillugit Kalaallit Nunaanni ilinniartitsinermi atorsinnaallunilu kinguneqarluartumik tapertaasinnaasoq. Misissuineq tamaat tunuliaqutaralugu nalilersuinermi apeqqutinut tunngatillugu inerniliussat matuma ataani saqqummiunneqarput.

1. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut Kalaallit Nunaanni kommunini tallimani maannamut qanoq atuutilersinneqarpa, aaqqissuussaava aamma tunniunneqarpa?

Nalilersuinerup takutippaa, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut illoqarfanni anginerusuni arlalinni ingerlanneqartartoq. Nunaqarfanni sorlenni ingerlanneqartarsimanersoq, imaluunniit ingerlanneqartarnersoq takussutissaqanngilaq. Nalilersuinerup aammattaaq takutippaa, sumiiffinni ataasiakkaani ingerlalluarlunilu ingerlaavartumik ingerlanneqartartoq, aamma pisut ilaanni suliniut aallartimmalli ilinniartitsartut ilinniartitsisartoralugit. Taamaattorli ataatsimut isiginerullugu suliniut ingerlattuarnissaa unammilligassaqaqarfiuvoq, ilinniartitsisartut amigaataanerat, ilinniartitsisartunik ilinniartitsisarnerup amigaataanera imaluunniit ilinniartitsinermi atortussat nutarterneqartannginnerat pissutigalugit. Ilinniartitsinermi atortussat aamma ilinniartitseriaatsit ineriartortinneqarsimanersut illoqarfimmiit illoqarfimmut assigiinngilaq.

2. Atuutilersitsinermi pissutsit suut siuarsaataasutut aamma unammilligassatut suliassaqaqarfimmi sulialinnit misigisimaneqarpa?

Misissuinermi ersarissivoq, ilinniartitsinermi atortussat nutarterneqartarnerisa amigaataanerat, kiisalu ilinniartitsisartussanik peqqissaarussamik ilinniartitsisarnerup amigaataanera ilinniartitsinissap siunertaanut akimmisaarutaasoq. Ilinniartitsisartut aammattaaq isumaqarput, inuusat annertuumik suliareneqartarnerat inuusuttunik suliqaqarnissamut piffissamik pingaarutilimmik tigusisartooq. Angajoqqaat, ilinniartitsinermut peqataasunik atuartuutillit, ilinniartitsisartunit akuliutsinneqarsimagaangata tamanna kinguaassiuutitigut peqqissutsimik aamma pitsaaliuineq ataatsimut isigalugu suliqaqarnermut siuarsaataasutut misigisimaneqartarpoq. Ilutigitillugu ilinniartitsisartut akornannit ujarorneqarpoq, ilinniartitsisartut akornanni ataqatigiissaarinermik annertunerusumik suleqatigiittoqarnissaa, ilaatigut taamaaliornikkut suliniut assigiissarniarlugu aamma ilaatigut ilinniartitsinerup pitsaassusia qaffassarniarlugu. Tamatuma saniatigut inuusuttut ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisut ikiornissaannut suliamut tunngasutigut ilinniartinneqarnissartik ilinniartitsisartut kissaatigivaat. Ilinniartitsisartut oqaatigivaat, ataqatigiissaakkamik ilinniartitsinerup imarisaanut aamma ilinniartitsinerup aaqqissuunnissaanut tunngatillugu tamarmik eqqortumik assigiimmik ilinniartinneqarnissaat atuutilersitsinermut siuarsaataassasoq.

3. Suliniutip pingaarutaa suliassaqaqarfimmi sulialinnit qanoq misigisimaneqarpa?

Suliniutip uppersaasarnissaanut aamma malittarinissaata amigaataanera pissutigalugu, ilinniartitsisartut ilinniartitsisarnertik siunertarineqartutut qanoq sunniuteqartigisarnersoq

erseqqissumik ilisimasaqanngillat. Apersuinernit takuneqarsinnaavoq, amerlanerit misigisimasut ilinniartitsineq angajoqqaanngornissamik toqqaanissaq pillugu inuusuttut aalajangersinnaanerannut pingaaruteqartoq, aamma taamaattumik Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut suliniutaasoq naleqquttoq.

4. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut peqataaneq atuartunit aamma angajoqqaanit qanoq misigisimaneqarpa?

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut atuartunut aamma angajoqqaanut ilinniartitsinermit pitsaasuullunilu naleqquttumik tapertaasoq nalilernerqarpoq. Taamaattoq apersuilluni misissuinermit ersarissivoq, angajoqqaat Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummut aaqqissuussamik peqataatinneqanngitsut. Allaaserisanik misissuinerup aamma angajoqqaanik ilinniartitsisartunillu apersuinerup takutippaa, angajoqqaat/qaninnerpaatut isumassuisut akuliutsinneqaraangata kinguaassiuutitigut peqqissuunissaq siuarsarlugu pitsaaliuilluni sulineq iluatsinneqarnerusartoq.

5. Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik suliaqarnermi sumiiffinni nakooqquit aamma naleqartitat qanoq iluaqutaappat, aamma suliniut kalaallinut tunngatillugu qanoq isumaqarpa?

Nalilersuinerup takutippaa, ilinniartitsisartut sumiiffimmut attuumassuteqaraangata Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip aaqqissuunneranut aamma ilinniartitsinerup pitsaassusianut tamanna annertuumik pingaaruteqartartoq. Tassani aamma pingaaruteqarpoq, atuartut oqaatsit ilitsoqqussatik atorlugit ilinniartinneqarnissaminnik periarfissaqarnissaat. Ilinniartitsisartut naapertorlugit atuartut, aamma sumiiffinni ataasiakkaani ileqqut pillugit tunngaviumik ilisimasaqarneq ilinniartitsinerup aaqqissuunnissaanut pingaaruteqarpoq, aamma suliniutip ingerlaavartumik ingerlanneqarnissaanut annertuumik pingaaruteqarluni.

Inassuteqaatit kapitalimi tullermiittut inerniliussat qulaani pineqartut tunngavigalugit suliarineqarput.

7. Inassuteqaatit

Nalilersuinermi Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip atorneqarnera tamakkiisumik isigalugu naammaginatumik takutinniarneparpoq, aamma kapitalimi tulliuuttumi nalilersuinermi inassuteqaatit saqqummiunneqassallutik.

Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut atorneqarsinnaasutut, aamma kinguaassiuutitigut peqqissuseq pillugu meeqqat atuarfianni atuartitsinermit atortussatut naleqquttuusoq nalilerneqarpoq. Taamaattumik inassuteqaatit suliummut ataqtigiissaarinermut tunnganerupput, suliniutip nuna tamakkerlugu atuutilersinneqarnerata pitsaanerunissaanut, kiisalu atortussat ingerlaavartumik nutarterneqartarnissaannik qulakkeerinnissutaasinnaasut.

Inassuteqaatit Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi anguniakkat nassuiarneqareersut siuarsarneqarnissaat tunngavigalugit suliarineqarput. Taamaattorli Kalaallit Nunaanni inuusuttut akornanni kinguaassiuutitigut peqqissutsimut aamma angajoqqaajunermut tunngatillugu pissusilersuutit aamma ileqqut ilisimasaqarfigilernissaat suli amigaataavoq. Taamaattumik kinguaassiuutitigut peqqissuseq, angajoqqaajuneq aamma Kalaallit Nunaata avataaniit sunnerneqarnerit pillugit inuusuttut ilisimasaat aamma pissusilersuutaat suli ilisimatusarfigissallugit pisariaqarpoq.

7.1 Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniutip aqqissuunnissaanut inassuteqaatit

Ilinniartitsineq

Inassutigineqarpoq, ilinniartitsineq siunissami qanoq ingerlanneqartassanersoq pillugu pilersarusiortoqassasoq, taamaaliornikkut assigiimmik aamma ingerlaavartumik ingerlanneqarsinnaaniassammata. Ataqtigiinnera nakussassarniarlugu, aamma suliniut ataatsimut isigalugu, inassutigineqarpoq Paarisamiit oqaatigineqassasoq, kommunini ataasiakkaani aamma tamatuma kingorna nuna tamakkerlugu pilersinneqarsinnaasumik, attaveqatigiittartoqtigiinnik pilersitsinissaq pisariaqartinneqarnerasoq. Tamatuma saniatigut inassutigineqarpoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi ilinniartitsisartut immikkut atuartinneqartartunut ilinniartitsinissamik ilinniartinneqassasut, inuusuttut taakku aamma imminnut tulluurtumik ilinniartinneqarsinnaaniassammata.

Inuusat atorlugit suliaqarneq

Inuusat aqqissuunneqarnerat ajornannginnerulersinneqassaaq, taamaliornikkut ilinniartitsisartut namminneq tamanna isumagisariaqassanagu. Inuusaniq aqqissuussineq suliassaqarfimmik ilisimasaqarnissamik pisariaqartitsiffiunngilaq, taamaattumillu sulisunit,

ilinniartitsinermik sulialiusariaqanngitsunit, suliarineqarsinnaassallutik. Inuusanik aaqqissuussisarnerup aaqqissuuteqqinneqarneratigut ilinniartitsisartut suliassarpassuinit oqilisaaffigineqassapput, taamaalillutik taakku atuartunut piffissaqarnerulissallutik.

Angajoqqaanik akuutitsineq

Inassutigineqarpoq, atuartunut ilinniartinneqartunut angajoqqaat, soorlu atuarfiup siulersuisuinik aamma angajoqqaatigiinnik peqarpat, oqaloqatigiinnikkut aaqqissuussamik akuutinneqartassasut, aamma angajoqqaanik naapitsinermi atortussanik aamma imarisassanik suliaqartoqassasoq.

Suliffeqarfinnik allanik, suliassaqarfimmi sulialinnik, akuutitsineq

Inassutigineqarpoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummik ilinniartitsinermut naapertuuttumik sumiiffimmi kinguaassiuutitigut peqqissutsimik siuarsaanermik aamma pitsaaliuineramik, kiisalu ilaqtariinnut tunngasutigut suliaqareersut suleqatigineqartassasut. Assersuutigalugu peqqinnissaqarfik, naartunaveersaatinik tunniussisartuusoq, akuutinneqarsinnaavoq, aamma taakku akimmisaarutinik ilisimatinneqarsinnaallutik. Taamaaliornikkut suliassaqarfik nakussassaaqataaffigineqarsinnaavoq, kiisalu sullississutinik tunniussisarnermik suliaqarnermikkut nakussaassaaqataallutik.

Inuusuttunik immikkut ikiortarialinnik naapitsineq

Inassutigineqarpoq, ilinniartitsisartut piginnaasaat ineriartortinniarlugit katersorneqassasut. Suliassaqarfimmi suliallit, Kalaallit Nunaanni taakkuninnga sullissereersut, iluaqutaasumik ilinniartitsisinnaallutillu ilinniartitsisartunik siunersioqateqarsinnaapput.

Sumiiffinni pissutsinik nakussassaaneq

Inassutigineqarpoq, sulissutigineqassasoq sulisut ilinniartitsisartut il.il sumiiffinni pissutsinik ilisimasallit akornanni piginnaasatigut ineriartortitsisoqassasoq, suliap atuutilersinneqarnera iluatsilluarlunilu ataqatigiinniassammat.

Nuna tamakkerlugu ilinniartitsineq

Inassutigineqarpoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut nuna tamakkerlugu illoqarfinni aamma nunaqarfinni tamani tamakkiisumik ingerlallualernissaa sulissutigineqassasoq. Tamanna assersuutigalugu kommunit ataasiaakkaat peqatigalugit attaveqatigiittartoqatigiit ataatsimeeqatigiittarnerisigut pisinnaavoq, attaveqatigiittartoqatigiinnik pilersitsineq, aamma tamanna tunngavigalugu atuutilersitsinissap suliarinissaanut pilersaarusiortoqarluni.

Ilinniartitsinermik aaqqissuussineq

Ilinniartitsisartut oqaloqatiginerisigut ilinniartitsisarnerup aaqqissuuteqqinneqarnissaa inassutigineqarpoq, taamaaliornikkut ilinniartitsinerup atuartunit annertunerpaamik pissarsiffigineqarnissaa anguniarlugu. Tamatumani inuusuttut peqataatinneqarnissaat aamma iluaqutaassaaq, aamma ilinniartitsineq suliniutip siunertaanut naleqquttumik taakku pisariaqartitaannut naleqqussarlugu.

7.2 Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniummi ilinniartitsinermut atortussanut inassuteqaatit

Ingerlaavartumik nutarterisarnissaq

Inassutigineqarpoq, ilinniartitsinermi atortussat qanoq aamma qanoq akulikitsigisumik nutarterneqartarnissaat pillugu aalajangersaasoqassasoq, taamaalillutik atuartut naliminni inuunerannut naleqquttunngorlugu, taamaaliornikkut suliniutip annertunerpaamik sunniuteqarsinnaassusiata iluatsinnissaa qulakkeerniarlugu. Ilinniartitsisartut arlallit aamma tikkuarpaat, inuusuttut oqaloqatigiittarfinni sumiiffiini anguniassallugit pitsaasuussaaq, aamma ilaatigut kulturikkut suliaqartut ilisimaneqartut, inuusuttunit qummut isigineqartut, suleqatigineqarsinnaallutik.

Kinguaassiuutitigut inuuneqariaatsinik assigiinngitsunik ilanngussineq

Inassutigineqarpoq, kinguaassiuutitigut inuuneqariaatsit assigiinngitsut ilanngunneqassasut, taamaaliornikkut atuartut tamarmik ilinniartitsinermi atortuni ilisarsisinnaanerulersinneqarsinnaassallutik. Inassutigineqartumut tassunga ilagitillugu, isumaqarnerpaassaaq inuusuttut, suliassaqarfimmi suliallit aamma attuumassutillit oqaloqatiginerisigut inuusuttut suut pisariaqartinneraat nassaariniassallugu. Tamakku tassaasinnaapput naartunaveersaatinut assigiinngitsunut tunngasut aamma ilinniartitsinermi sammisassat.

Suliffeqarfinnik allanik, suliassaqarfiup iluani sulialinnik, akuutitsineq

Inassutigineqarpoq, Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut suliassaqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiissutiginiissaa salliutinneqassasoq, taamaaliornikkut suliniut sumiiffinni ingerlanneqarfigisamini isumaqarnissaa qulakkeerniarlugu, kiisalu inuusuttut paasissutissanik, atortussanik aamma naartunaveersaatinik pissarsisinnaanerminnut periarfissaat pitsanngorsarniarlugit.

Misigissutsit aamma killiliineq

Inassutigineqarpoq, ilinniartitsinermi misigissutsinut aamma inuttut killissanut tunngasut sammineqarnerat nakussassarneqassasut. Assersuutigalugu sungiusaatit aamma atortussat tigussaasunngorlugit, atuartut angerlaassinnaasaattut, suliaqartoqarsinnaavoq. Tamatumani iluaqutaasumik nittartakkatigut attaveqatigiittarfiit isumassarsiorfigineqarsinnaapput (soorlu Facebookimi qupperneq Sex-Inuk, Paarisa il.il.) imaluunniit suliniummi Killiliisami atortussat suliarineqarsimasut atorlugit.

Sumiiffinnik aamma kulturikkut isiginninnernik naleqquttunik ilanngussineq

Inassutigineqarpoq, ilinniartitsinermi sumiiffinnit aallaaveqarneq nakussassarniarlugu sumiiffinni nakooqquit aamma naleqartitat, ileqqut aamma unammilligassaasinaasut aamma periarfissat pillugit ilisimasat ilanngunneqassasut.

Oqaatsit eqqarsaatigineqarnissaat

Inassutigineqarpoq, atuartut ilitsqqussaralugu oqaatsitik atorlugit, kalaallisut aamma danskisut, ilinniartinneqassasut. Inuusuttut naligalugit atortussat qaqugukkulluunniit pissarsiarineqarsinnaasut kalaallisut aamma taamatut danskisut suliarineqassapput, aamma oqaloqatigiittarfinni inuusuttut atortagaanni pisariaqarluni, soorlu nittartakkatigut attaveqatigiittarfittut ittuni.

Najoqquat allattorsimaffiat

Adams, L. V. & Dorough, D. S. (2022). Accelerating Indigenous health and wellbeing: the Lancet Commission on Arctic and Northern Health. *J Lancet*, 399, 613-614.

Agergaard S. H., Priskorn, L., Hansen, B., & Viskum, C. L. L. (2008): *Pilotprojekt – Brug af realcare-dukke i præventionsundervisning blandt 11.-klasser i Nuuk.*

Barnett, J. E., & Hurst, C. S. (2004). Do adolescents take "baby think it over" seriously? *Adolescence*, 39(153), 65-75.

Cueva, K., Rink, E., Lavoie, J. G., Stoor, J. P. A., Healey Akearok, G., Gladun, E. & Larsen, C. V. L. (2021). Diving below the surface: A framework for arctic health research to support thriving communities. *Scand J Public Health*, 14034948211007694.

Hansen, B., Erichsen, J. S., & Bakkegaard Hansen, T. (2008): *Afrapportering – Brug af realcare-dukke i præventionsundervisningen i én 10. klasse i Nuuk.*

Healey Akearok, g., Cueva, k., Stoor, J., Larsen, C., Rink, E., Kanayurak, N., Emelyanova, A. & Hiratsuka, v. (2019). Exploring the Term "Resilience" in Arctic Health and Well-Being Using a Sharing Circle as a Community-Centered Approach: Insights from a Conference Workshop. *Social Sciences*, 8, 45.

Kvale, S., 2009. og Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*, 2.

Mulvad, G. & Aagaard, T. 2020. Familier og velfærd: Mere udvikling - mindre behandling. In: Aagaard, T., Hounsgaard, L. (ed.) *Mennesker - Sundhed, samfund og kultur*. Aarhus: forfatterne og Klim.

Sharma, A., Shaver, J. C., & Stephenson, R. B. (2019): Rural primary care providers' attitudes towards sexual and gender minorities in a midwestern state in the USA. *Rural and Remote Health*.

Wistoft, K. Stovgaard, M. (2013): *Evaluering af Dukkeprojektet i Grønland – virkning af brugen af babysimulatorer i familie- og seksualundervisning i Grønland*. Århus: Institut for uddannelse og pædagogik.

Wistoft, K., 2009. *Sundhedspædagogik-viden og værdier*. Hans Reitzels Forlag.

Ilanngussaq

Allaaserisanik misissuineq: Inuusat naalungiarsuusaartitat kinguaassiuutitut tunngasunik- aamma ilaqtariineq pillugit ilinniartitsinermi sunniutaat

Tunuliaqutaq

Allaaserisanik misissuinermi matumani inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu, kissaatiginngisamik naartulersarnerit, inuusuttuaraanermi naartunerit aamma kinguaassiuutitigut naappaatit tunillaassuuttut pitsaaliorneqarnissaat siunertaralugu, kinguaassiuutitut tunngasunik ilinniartitsinermi atornerqarnerata sunniutai pillugit ilisimatuussutsikkut tunngavilersuutit saqqummiunneqarput.

Inuusamik naalungiarsuusaartitamik paarsineq periaasiuvoq tarnip pissusiinik ilisimasallip, Jean Peagotip, inuup paasinnittarnermigut ineriartornera pillugu teoriianik tunngavilik, tassani oqaatigineqarluni meeqqat aamma inuusuttut inuugaluarlutik immikkoortut, inuusuttuni qaratsat amerlanerpaartaat aamma paasinnittarnermut atuuffiit suli ineriartortut, taamaalillutillu timitaqanngitsumik eqqarsarnermut sanilliullugu suliaqarnermut qaninnerusumik eqqarsartarlutik. Tamanna ima isumaqarpoq, ilinniartitsinermi inuusuttut eqeersimaartumik peqataanerat tulluarnerusoq, taamaattumillu kinguaassiuutitut tunngasunik ilinniartitsinermi inuusap naalungiarsuusaartitap atornerqarnera tamatumunnga atatillugu pilersinneqarluni.

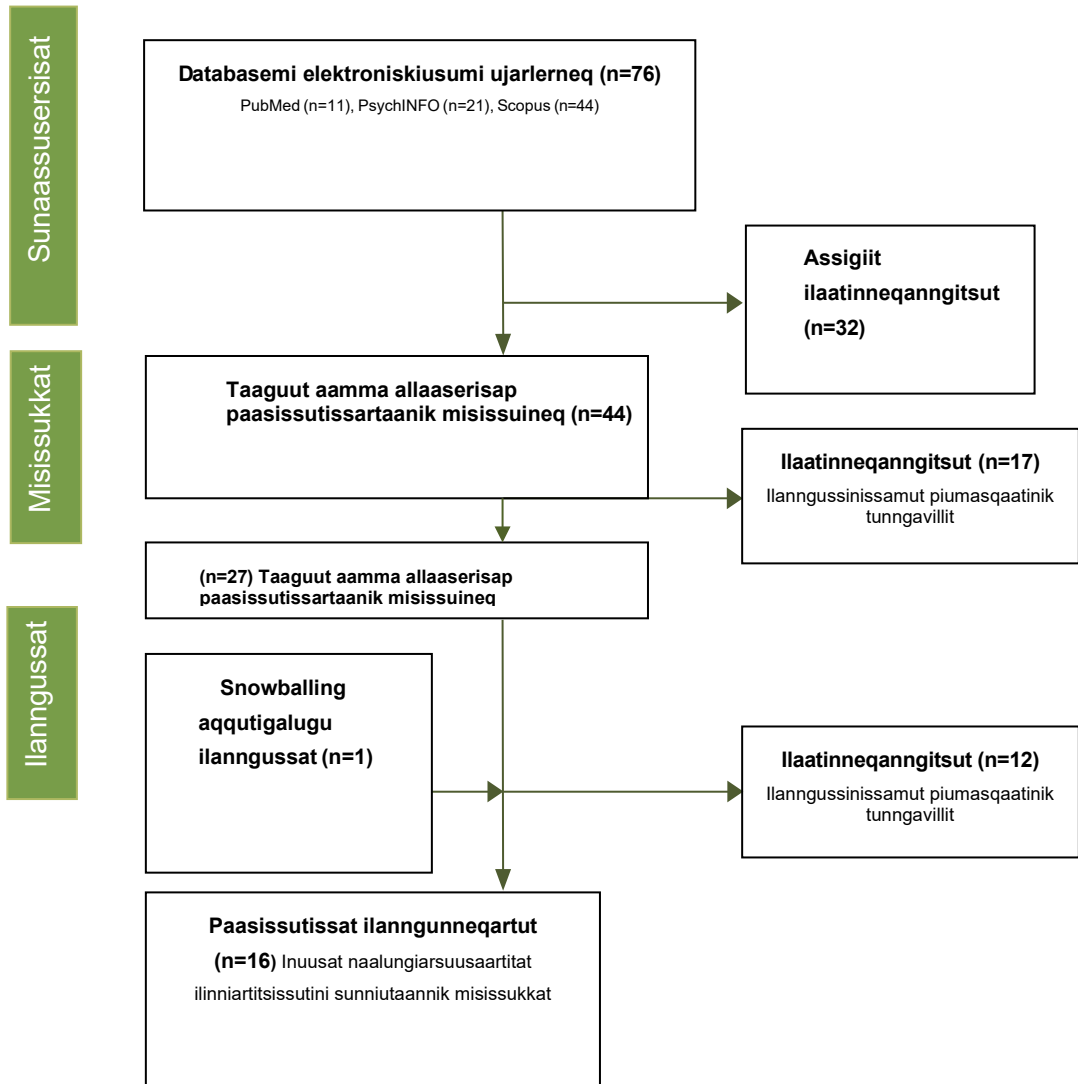
Allaaserisanik misissuineq missuiffigineqartup iluani ilisimatuussutsikkut uppernarsaasikkamik misissuiffigineqarsimasunik pissarsiarineqarsinnaasunik pioreersunik eqikkaaneruvoq. Nalilersuinerup ilaani tamatumani kissaatiginngisamik naartulernissamut, naartuersinnissamut, pitsaaliunermit aamma naartunaveersaatinut inuusat naalungiarsuusaartitat atornerqarnerisa sunniuttaat ilisimatuussutsikkut uppernarsaasikkat sammineqarmata ilisimatuussutsikkut allaaserisat ilanngunneqarnissaannut tunngaviit tassaapput, inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu kinguaassiuutitut tunngasut-aamma/imaluunniit ilaqtariineq pillugit ilinniartinneqarnerup qanoq issimaneranut imaluunniit misigineqarsimaneranut tunngassuteqassasut. Ajornartorsiut taaneqartoq misissuiffiginiallugu periaaseq scoping review (sammineqartoq pillugu allaaserisanik misissuineq) atornerqarpoq. Aaqqissuussamik misissuinerup, nassuiarneqarluarsimasumik aamma ilisimatusaatigalugu apeqqummik atitunngitsumik tunngavillip, kisalu naleqquttumik misissuinermi ilusilikkap akerlianik scoping review (sammineqartoq pillugu allaaserisanik misissuineq) sammisanut arlalinnut tunngasinnaavoq, aamma ilutigittillugu misissueriaatsinik assigiinngitsunik aallaaveqarsinnaalluni. Allaaserisanik misissuinermi, scoping reviewimik (sammineqartoq pillugu allaaserisanik misissuinermik) tunngaveqartumi, allaaserisat piusut annertussusiat qulaajarneqarsinnaavoq (Arksey & O'Malley, 2005).

Allaaserisanik misissuineq databaseni aqqissuussani Pub- Med-imi, PsychINFO-mi aamma Scopusimi blokkinngorlugit ujarleriaaseq atorlugu ingerlanneqarpoq. Suliassaqarfik tamakkiinernaamik nassaarfiginiarlugu ujarlernerimi taaguutit arlallit aamma malittariaat misilerarneqarput, suliniutit assingusut pillugit allaaserisanik nassaarniarluni. Inaarutaasumik ujarlerneq blokkinik pingasunik inerneqarpoq, taakku tassaallutik 'Adolescents', 'Family planning' aamma 'Baby simulator'. Taaguutit assingusut nassaarineqarput (Ilanngussamut tabeli 1), aamma taamalilluni ujarlernerimi malittariaat ilusilerneqarput, databaseni pingasuni tamani atorneqarlutik. Allaaserisat saqqummiunneqarnerannut ukiui ujarlernerimi ilanngunneqanngillat. Ujarlerneq ulloq 15. oktobari 2020-miit 11. novembari 2020 ilanngullugu ingerlanneqarpoq. Ujarlernerup aallartinneqarnerani allaaserisat katillugit 76-it nassaarineqarput.

Ilanngussamut tabeli 1. Ujarlernerimi immikkoortut ujarlerfigineqartut aamma ujarlernerimi taaguutit atorneqartut.

Blok 1. Siunnerfiit: <i>Inuusuttuaqqat</i>	Blok 2. Akuliuffiginninneq <i>Ilaqtariinngorniss Pilers.</i>	Blok 3. Akuliuffiginninnerup suussusia: <i>Inuus. naal.</i>
Inuusuttoq	Ilaqtariinngornissamik pilersaarusiorneq	Inuusaq naalungiarsuusaartitaq
Ilinniarteq Inuusuttuaraq	Kinguaassiuutit pillugit ilinniartitsineq	Inuusaq naalungiarsuusaartitaq
Inuusuttoq	Naartuneq, pilersaarusiugaanngitsoq	Inuusaq naalungiarsuusaartitaq
Meeqqat atuarianni atuarteq	Inuusuttuaraalluni naartuneq	Real Care doll
Ilinniarnertuunngorniar- fimmi ilinniarteq		
Meeqqat atuarianni atuarteq		

Ilangussamut takussutissiaq 1. Misissuinerup ingerlanneqarneranut takussutissiaq

Allaaserisat 76-it taakku taaguutaasigut- aamma paasissutissartaasigut misissorneqarput, assigiit kiisalu suliniutit tulluanngitsut piiarneqarlutik. Tamanna allaaserisanik 27-nik inerneqarpoq. Tamatuma kingorna allaaserisat sinnerisa imarisaat allaaserisat tamakkerlugit atuarneqarnerisigut misissorneqarput. Danskit tuluillu misissuineri tamarmik misissuineri ilanngunneqarput, aamma misissuinerit inuusamut naalungiarsuusaartitamut imaluunniit ilinniartitsinermit nalinginnaasumut inerniliussani erseqqilluinnartumik nikingassuteqanngitsut ilanngunneqarnatik. Allaaserisat taamaallaat ilanngunneqarput, paasissutissanut ukununnga tunngatillugu imaqaraangata: i) Suliniutit assingusut sunniutaannik misissuinerit, ii) suliniutinut assingusunut nakkutilliinermit atortut, aamma iii) suliniutit assingusut pillugit misilittakkat. Alloriarnermi kingullermi aqqaneq-marluk peerneqarput, taamaalilluniluni aaqqissuussamik allaaserisanik ujarlerneq allaaserisanik 16-inik nassaarfiulluni.

Allaaserisanik misissuineq najoqqutanik ujarlernermit programmi EndNote X9 atorlugu suliarineqarpoq, aamma paasissutissanik tigusineq Excelimi (ukiuva, iluseq, periuseq, inuiaqatigiit katitigaanerit aamma kinguneqaataasut) suliarineqarluni.

Inerniliussat

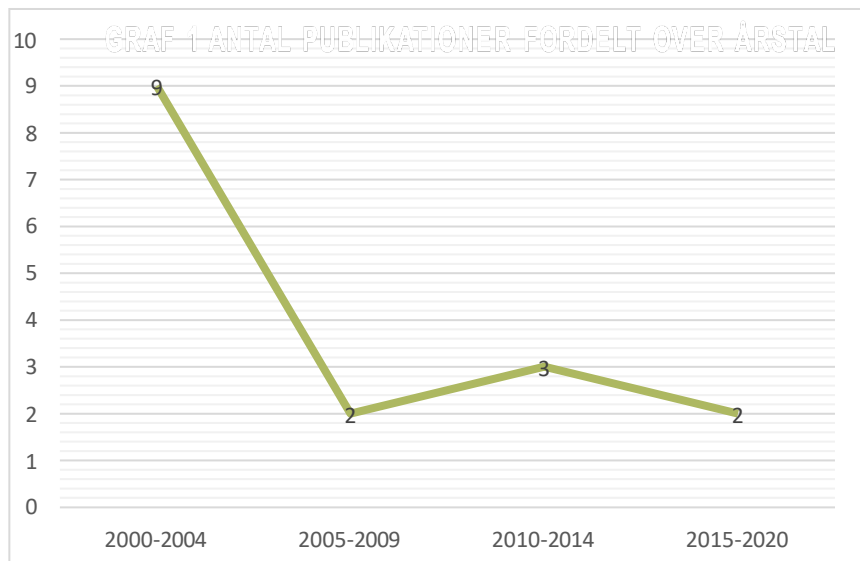
Allaaserisanik ujarlernermit katillugit ilisimasimatuussutsikkut saqqummiussat 16-it nassaarineqarput, inuusamik naalungiarsuusaartitamik atuinermut, aamma taakku kinguaassiuutinut tunngasunik- imaluunniit ilaqutariineq pillugit ilinniartitsinermit tunngatillugu sunniutaanut tunngasuullutik. Misissuinerit qanoq ittut saqqummiunneqarsimanersut pillugit takussutissiaq ilanngussamut tabelimi 2-mi takuneqarsinnaapput.

Ilanngussamut tabeli 2. Periutsinut atorneqartunut aamma allaaserisat toqqarneqartut nunamit suminngaanneernerinut takussutissiaq (pisoqaanerpaaniit nutaanerpaanut).

Allaaserisat	Nuna	Iluseq	Periutsit
Kralewski & Stevens-Simon (2000)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Divine & Cobbs (2001)	USA	Periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq	Pissutaasinnaasut toqqakkat ataqatigiissinnaanerannik misissuineq
Out & Lafreniere (2001)	USA	Periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq	Pissutaasinnaasut toqqakkat ataqatigiissinnaanerannik misissuineq
Somers & Fahlman (2001)	USA	Periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Barnett & Hurst (2003)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Misileraataasumik misissuineq

Malinowski & Stamler (2003)	USA	Itisiliilluni misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Barnett & Hurst (2004)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Didion & Gatzke (2004)	USA	Periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Roberts & McCowan (2004)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Nalaatsortumik tulleriaakkamik-nakkutiginnilluni misissuineq
Barnett (2006)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Pissutaasinnaasutut toqqakkat ataqatigiissinnaanerannik misissuineq
De Anda (2006)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Herman et al (2011)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Wistoft & Stovgaard (2013)	Kalaallit Nunaat	Periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq	Misileraataasumik misissuineq
Somers (2014)	USA	Kisitsisigut misissuineq	Nalaatsortumik tulleriaakkamik-nakkutiginnilluni misissuineq
Brink et al (2016)	Australien	Kisitsisigut misissuineq	Nalaatsortumik tulleriaakkamik-nakkutiginnilluni misissuineq
Janeslätt et al (2019)	Sverige	Periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq	Misileraataasumik misissuineq

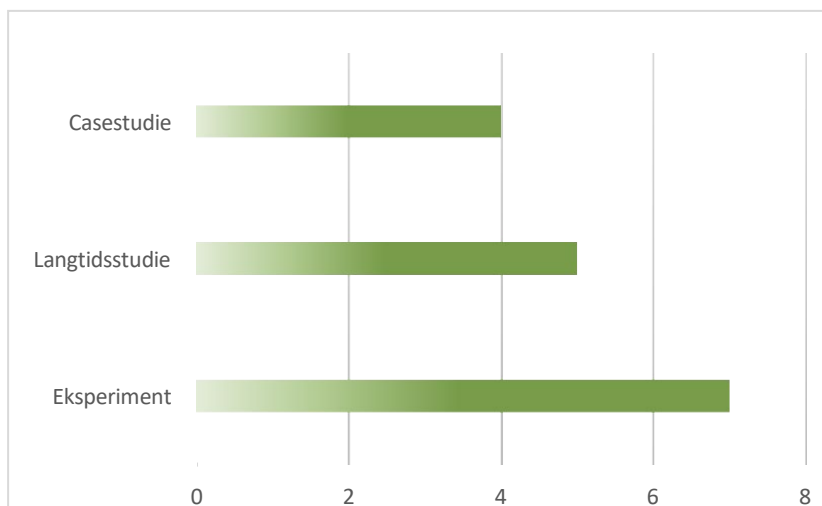
Ilanngussamut takussutissiaq 2 Saqqummiunneqarsimasut amerlassusiat, ukiunut saqqummiunneqarfiinut agguataakkat

Ilanngussamut takussutissiaq 3 Saqqummiunneqarsimasut amerlassusiat, periutsinut atorneqartunut agguataakkat.

Ilanngussamut takussutissiaq 4 Oversigtsfordeling af studierne design.

Ilsimatuussutsikkut aallaserisat saqqummiunneqarsimasut amerlanersaat, inuusamut naalungiarsuusaartitamut tunngasut, pisoqaangaatsiarput. Amerlanerpaartaat ukiut 17-it aamma 20-t matuma siorna saqqummiunneqarput (9), taakkunganga marluk ukiut aqqaneq-marluk aamma 16-it matuma siorna saqqummiunneqarlutik, pingasut ukiut arfineq-marluk aamma aqqanillit matuma siorna saqqummiunneqarlutik, aamma kingulliit marluk ukiut arfinillit matuma siorna mannalu tikillugu

TITEL

Saqqummiussat amerlanerpaartaat inuusaq naalungiarsuusaartitap atornera sioqqullugu aamma kingorna apeqqutit akisassat atorlugit sunniutinik misissuineranut tunngasuupput, eqimattamat allamat sanilliuksineq (eqimattanut allanut ilinniartitsinerup assinganik ilinniartinneqarsimannngitsunut sanilliuksineq) atorlugu imaluunniit atorlugu. Periutsit atornerpaartaat tullia tassaavoq Mixed Methodi (periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq), apeqqutit akisassat atorlugit uuttortaaneq apersuinermik, oqaluttuanik imaluunniit takorloorneqarsinnaasumik oqaluttuanik ilallugit. Itisiliilluni apersuineq ataasiinnaavoq, inuusuttut inuusamik naalungiarsuusaartitamik paarsaqarnerminni misigisaannik itisiliilluni nassuiaataasoq. Misissuineq kingulleq piffissami sivisunerusumi ingerlanneqarsimavoq, kikkut ilinniartinneqareernermik kingorna naartulersimanersut imaluunniit naartuersissimanersut database atorlugu misissorneqarsimalluni. Misissuineq taanna nalinginnaasumik ilinniartinneqareerlutik ukiorpassuit qaangiunnerini ilinniartinneqartunut sanilliuksineqarpoq.

Ilanngussamat tabeli 3. Allaaserisani toqqarneqartuni akuliuffiginninnernut misissorneqartunut takussutissiaq

Allaaserisaaq	Akuliuffiginninnerup naatsumik nassuiarneqarnera
Barnett (2006)	Misissuineq taanna pitsaaliuilluni kinguassiuutinut tunngasutigut ilinniartitsissutip 'The Life's Walk'-ip nalilersuiffigineqarneranut annertuumut ilaavoq. Ilinniartitsissut suliffeqarfimmit namminersortumit ineriartortinneqarsimavoq, aamma Missourip (USA) avannaata kitaani inunnut ataasiakkaanut aamma meeqqat atuarfiinut atornerpaartaasunngortinneqarsimavoq. Atortussat (videot aamma inuusaq naalungiarsuusaartitaq), atuaqatigiiaat sammisaannik nassuiaatit aamma suliaqarsutit (soorlu naalungiarsuup isumaginissaanut atortussanut pisariaqartinneqartunut tamanut anigaasartuutinik naatsorsuineq), aamma atuarfinni peqataatitaqartuni ilinniartitsitsisunik ilinniartitsinissaq neqeroorutigineqarluni. Ilinniartitsissut Abstinence-only atuartitsineranut nalunaaquttap akunnerini atornerpaartaatut 13-it sivoqataannik sivissussuseqarpoq.
Barnett & Hurst (2003)	Allaaserisaaq taanna atuarfinni kinguassiuutinut tunngasutigut ilinniartitsissutip 'The Life's Walk'-imik taaneqartup, USA-mi meeqqat atuarfiini namminersortuni- aamma meeqqat atuarfiini 8.-10. klassini ilinniartitsissutigineqartarnerata nalilersorneqarneranik takussutissiivoq. Ilinniartitsissummi inuusat naalungiarsuusaartitat atornerpaartaat, inuusuttut angajoqqaajuneq pillugu piviusorsioortumik isiginnilernissaat siunertaralugu, aamma kinguassiuutitigut sammisaqartarneq aappaqaleereernissaminnut utaqqissutissagaat kajumissaarutiginiarlugu.

Barnett & Hurst (2004)	<p>Misissuinerup taassuma ilinniartitsissut 'The Life Walk's', USA-mi Missouriip avannaata kitaata ilaani 8. aamma 10. klassinut neqeroorutigineqartartoq, nalilersorniarsarivaa. 8. klassinut ilinniartitsissut naalagaaffiup peqqinnissaq pillugu ilinniartitsisarneranut, atuarfinni 20-ni tamani atuartunut ilinniartitsissutigineqartartumut, ilaatinneqarpoq. Ilinniartitsissut ulluni 15-ini ingerlanneqartarpoq. 'Baby-Think-It-Over' (BTIO), sapaatip akunnerata atuarfiusup iluani piffissami nalunaaquttap akunnerinik 48-nik sivisussusilimmik ingerlanneqartarpoq. BTIO ataasinngornermiit tallimangornermut nalunaaquttap akunnerini 72-ini 10. klassinut atorneqartarpoq. Ilinniartitsissut atuartitsissutinut toqqagassanut ilaavoq, taamaalilluni 10. klassini atuartut ilarpassuinit ingerlanneqartarluni.</p>
Brink et al (2016)	<p>Ilinniartitsissut 'The Virtual Infant Parenting' (VIP), atuarfimmi atugassatut ilinniartitsissutaavoq isummiussereermik, naartunermik aamma naartunaaveersaatinik aallussiffiusoq, inuusaq naalungiarsuusaartitaq ilaatinneqarluni. Taanna tassaavoq, amerikamiut ilinniartitsissutaat BTIO australiamiunit atorneqalersimasoq. Inuusuttut akornanni naartulernissap kinguartinnissaa kisiat ilinniartitsissummi anguniarsarineqanngilaq, aammali taakku peqqinnermut tunngatillugu ilisimasaat aamma eqqumaffiginninnerat annertusarniarsarlugu. Ilinniartitsissut VIP atuarfimmi peqqissaasunit ataqatigiissumik ulluni arfinilinni ingerlanneqartarpoq, pingaarnertut assigiinngitsunik sisamanik immikkooortoqarluni:</p> <p>Eqimattani mikisuni (niviarsiaqqat 4-6-it) ataqatigiissumik naapeqatiginnerat sisamat; atuagaq najoqqutassaq peqqissaarullugu suliaq; anaanat inuusuttuaqqat misilittakkatik pillugit oqaluttuarnemannik videomik piviusulersaarusiaq, aamma inuusamik naalungiarsuusaartitamik, tallimangornermi atuarernerup kingorna ataasinngornermi ullaakkut atuarernerup aallartinnissaata tungaanut, akisussaaffimmik tigusinermut tunngasoq.</p>
De Anda (2006)	<p>Baby-Think-It-Over (BTIO) akuliuffiginninneruvoq, inuusanik naalungiarsuusaartitanik qarasaasiamit aqunneqartunik atuiffiusoq, inuusuttut inuusaq atorlugu naalungiarsummik paaqqutarinninnermut assingusumik misigisaqartinneqartarlutik. Inuusaq assigiinngitsunik akuttussusilimmik qiasartussanngorlugu aaqqitaavoq, aamma inuusaq inusuttumit isumassorneqaruni aatsaat qiajunnaarsinnaalluni, aamma inuusap qiajunnaarnissaata tungaanut matuersaat tassunga ilaasoq tunuanut ikkuneratigut. Matuersaat tajami ikkusimavoq, peqataasunit ullup unnuallu ingerlanerani nalunaaquttap akunnerini 24-ni tamani atorneqartarluni, inuusuttut isumassuinissaat, aamma akuliuffiginninnerup, ullut pingajuata affaanik sivisussusillip, iluani akisussaaffimmik tigusinissaat qulakkearniarlugu.</p>

Didion & Gatzke (2004)	<p>“In Your Care” atorlugu akuliuffiginnerup, inuusanik naalungiarsuusaartitanik Baby-Think-It-Overinik atuiffiusup, inuttut sunniutai pillugit nassuiaanissaq siunertaralugu nalilersuineq ingerlanneqarpoq. Paasissutissat katersorneqartut peqataasut akuliuffiginninnerup kingorna ukiut marluk-pingasut qaangiunerini pissusilersuutaannut, kinguaassiuutinut tunngasutigut misigisarpiaannut, aamma eqqarsaatigisartagaannut, misigissutsinut aamma isumaannut tunngasuupput. Niviarsiaqqat aamma nukappiaqqat 11. klassineersut, ukiut marluk-pingasut siorna ilinniartitsinermut peqataasimasut, apeqqutit akisassat immersorlugit naammassivaat, aamma misissuiffigineqartut ataatsimoortillugit apersorneqarlutik. Inerniliussat takutippaat, kinguaassiuutitigit iliuuseqarnermi aamma angajoqqaajunermi piviusunut tunngatillugu ajortumik kinguneqarsinnaanerit pillugu aalajangiinissanut sakkortuunut pisuusaartitsilluni misigisaq sunniuteqarluartumik iliuuserineqarsinnaasoq.</p>
Divine & Cobbs (2001)	<p>Misissuinermit tassani inuusat naalungiarsuusaartitat sunniutaat 8. klassimi atuartunut 236-nut misiligarneqarsimasut misissorneqarput. Peqqinneq- aamma kinguaassiuutinut tunngasunik ilinniartitsinermut atatillugu atuartut ulluni arlalinni ullut unnuallu ingerlanerani nalunaaquttap akunnerini 24-ni tamani inuusaq paarissavaat. Naalungiarsuk kaakkaangami, nangilerneqarnissani pisariaqartikkaangamiuk imaluunniit allatigit malugineqarnissani pisariaqartikkaangamiuk qiasartoq. Ilinniartut inuusamut naalungiarsuusaartitamut iliuutsitik immersugassamut ineriartortinneqarsimasumut (Student Response Sheet) allattassavaat. Tamatuma kingorna immersugassat taakku immersugassamut ineriartortinneqarsimasumut, inuusat iliuusissaattut aaqqissuunneqarsimasumut malinnaasumut sanilliunneqarsinnaapput, taamaaliornikkut isumassuineq tunniunneqarsimasoq nalilersorneqarsinnaangortillugu. Suliniunni tassani siunertarineqartoq, peqqinneq- aamma kinguaassiuutinut tunngasutigut ilinniartitsinermut saniatigit, tassaavoq naalungiarsuup isumaginissaanut pisariaqartinneqartumik, aamma kinguaassiuutitigit iliuuseqarnermi kinguneqaataasinnaasut pillugit inuusuttut akisussaaffimmik tigusinissaat.</p>
Herman et al (2011)	<p>Ilinniarnertuunngorniarfinnut sammisumik suliniut, ” the Reality Works Real World Simulator” atorlugu sapaatip akunnerata naanera ilanngullugu paarsinertalik, aamma pissusilersuutit allanngornerannik ”Thoughts on Teen Parenting”-imik (TTPS) immersugassaq atorlugu misissuineq. Suliaq atuarfimmik peqqissaasumik, atuarfimmut atasumi peqqinnissaqarfimmeersumik, sapaatip akunneranut arfinileriarluni naapitsinermik, inuusamik naalungiarsuusaartitamik sapaatip akunnerata naanerani ataatsimi paarsaqarnermik, allattuinermit aamma suliaassanik allanik ilaqarpoq, aamma ilinniartitsineq angajoqqaanut suliniunniit ”the Real Care”-mit tunngaveqartoq, Reality Worksimit, inuusanik naalungiarsuusaartitanik atorneqartunik sanaartortartumit, ineriartortinneqartoq. Atuaqatigiiaanik naapitsinerit tamarmik minutsinik 50-inik siviussuseqartarput, nalinginnaasumik atuarnermi piffissap atorneqartartup siviisoqataanik.</p>

<p>Janeslätt et al (2019)</p>	<p>“Angajoqqaanut atortussat” (Parenting Toolkit) inuusuttunut eqqarsartaatsimikkut innarluuteqartunut siunerfillit, ilisimatuumit aamma nakorsamit Maria Hodesimit, Hollandimeersumit, ineriartortinneqarsimavoq. Atortussanut taakkununga siunertarineqartoq tassaavoq, meerartaarneq qanoq nassataqartarnerseq paasisaqartitsinissaq, taamaaliornikkut angajoqqaanngorneq pillugu inuk eqqarsartaatsimigut innarluutilik paasitinneqareerluni aalajangersinnaaniassammat. Misissuinermit tassani atortussanit immikkoortut marluk atorineqarsimapput. Kortit atorlugit pinnguarneq ”Kissaatigivara” (”I wish”), sammineqartumut aallarniutitut paasititsiniutaasoq. Taanna siunissami inersimasutut inuunissami kissaatinut tunngasunik (assersuutigalugu meerartaarnermut) apeqqutinik imaqarpoq. Immikkoortup aapaa tassaavoq, oqaloqatigiinnernut najoqqutassaq ”Meeqqat – Tamanna sunik nassataqassava?”.</p> <p>Taanna atuisunut atortussanik aamma ilinniartitsisartumut sammisanut tamanut ilitsersuummik imaqarpoq. Sammisanut tallimat sinnerlugit amerlassusilinnut tunngasuupput: Piffissq, aningaasat, atassuteqarfiit, ineqarneq aamma pisiginnaasat, aammalu taamaalilluni inuusuttut eqqarsartaatsimikkut innarluutilit angajoqqaajuneq qanoq isumaqarnerseq pillugu ilisimasaqarnerulernissaat siunertaralugu ilusilersugaallutik. Periuseq alla, naalungiarsuup pisariaqartitaanik piviusunngortitsinissamut atorineqartoq, tassaavoq naalungiarsuusaartitaq ”the Real Care Baby” (RCB). Naalungiarsuusaartitamut isumassuinerup tunniunneqartup annertussusia nalunaarsorneqartarpoq, aamma nalunaaquttap akunnerini arlalinni, imaluunniit ulluni arlalinni paarsaqareernemi meeqqap pisariaqartitai qanoq matussuserneqarsimanersut pillugu paasisutissanik nalunaarsuineq aallartittarluni.</p>
<p>Kralewski & Stevens-Simon (2000)</p>	<p>Misissuinermit tassani angajoqqaajunermit tunngatillugu akisussaaffik pillugu inuusuttut niviarsissat ilisimasaasa annertunerulersinnissaannut inuusap naalungiarsuusaartitaartitaq ”Baby Think it Over”-ip (BTIO) ukiunut tunngatillugu sunniuteqarluarsinnaassusia nassariniarneqarpoq, taamaaliornikkullu inuusuttuaqqat naartulinnginnissaannut tunngavilersuutigalugu. Peqataasut BTIO-mik ulluni pingasuni aamma unnuani marlunni ilaqarput. Inuusap pisariaqartitaa matussuserniarlugu niviarsiaqqat tamarmik immikkut ”isumassuinermit matuersaammik” tajamik atugaqarput, taamaaliornikkut sianiinaarisogarsinnaannginniassammat. Tamatuma saniatigut naalungiarsummut atortunut taskimik ilaqarpoq.</p>
<p>Malinowski & Stamler (2003)</p>	<p>Akuliuffiginninneq taanna ”Baby Think it Over”-imi pisuusaartitsisummik tunngaveqarpoq. Niviarsissat inuusuttuaqqat arlallit BTIO-imik isumagisaqassapput, ilinniarnertuunngorniarfimminni angajoqqaajuneq pillugu pikkorissarnermut toqqarneqarsimasumut ilinniartitsisuminnit ineriartortinneqarsimasumik. Ilinniartut taakku inuusamik ulluni arfineq-marlunni akisussaaffeqarsimapput. Sapaatip akunnerata affaani niviarsiaqqamut akisussaaffeqartinneqarput, affaatalu aappaani nukappiaqqamut akisussaaffeqartinneqarlutik, taannalu nutaajunerulluni isumassorneqarnissamik pisariaqartitsiuaannavilluni. Inaarutaasumik 1) inuusap ataatsimut isigalugu qanoq innera, 2) paasisutissat inuusamit aallartinneqarsimasut, 3) qianermut nassuiaat pillugu allattuiffiup naammassineqarnera, aamma 4) meeqqap ukiuani siullermi</p>

	<p>aningaasartuutitut missingersuummik saqqummiussineq tunngavigalugit nalilerneqarpoq.</p>
<p>Out & Lafreniere (2001)</p>	<p>Misissuinerimi tassani "Baby Think it Over"-ip (BTIO), naalungiarsuusaartillugu aaqqissuussaasup, inuusuttuaraanermi naartulersarneq</p>
	<p>aamma – angajoqqaajuneq pillugit pissusilersuutinik allanngortitsiniaassutaasup sunniuteqarluarsinnaassusia misissorneqarpoq. Peqataasut ilinniartunit inuttaqarput, taakku angajoqqaajuneq pillugu atuarfinni (ilinniarnertuunngorniartfinni) assigiinngitsuni marlunni pikkorissartuullutik. Sanilliusiffissatut eqimattat atuarfinni taakkunani marlunni timersornermut imaluunniit geografiimut tunngasunik ilinniartunik inuttaqarpoq. Ilinniartut akuliuffiginninnermut peqataasut ataasiakkaarlutik ulluliiffigineqarput, ikinnerpaamik ullut marluk aamma unnuat marluk aamma amerlanerpaamik ullut pingasut aamma unnuat pingasut nikerartumik inuusap naalungiarsuusaarsitap tamakkiisumik isumassorneqarnissaa akisussaaffigissallugu.</p>
<p>Roberts & McCowan (2004)</p>	<p>Misissuinerimi tassani akuliuffiginninnermut peqataasut New York State-angajoqqaajunermit pikkorissarneq peqataaffigivaat, piginnaasat aalajangersimasut tunngavigalugit eqqarsaatiginneqqissaarnissamik piginnaasaqarnermik tunngavilimmik aallussiffiusoq. Misissuiffigineqartut tunngaviusumik ilitersuutit, naalungiarsuusaartitamik isumassuinissamik aallussiffiusut, aallaavigalugit "Baby Think it Over"-imi (BTIO) naalungiarsuusaartitamik atuipput. Misissuiffigineqartut BTIO-ip qanoq pissusilersorfigineqarnissaanik takutitsisumik videomik isiginnaartinneqarput, aamma suliaasaq pillugu apeqqutinik ilinniartitsisoq akissuteqarluni. Iltersuutinik allanik misissugaqanngillat, imaluunniit New York State-angajoqqaajunermit pikkorissartitsinermit peqataanatik. Akuliuffiginninnermut peqataasut angajoqqaajuneq aamma kinguaassiuutitut tunngasut pillugit sapaatit akunnerini tallimani iliniartitsinermit peqataapput, aamma inuusamik naalungiarsuusaartitamik ulluni pingasuni isumassuillutik.</p>
<p>Somers (2014)</p>	<p>Misissuinerimi tassani ilinniartitsissut "Baby Think It Over! (BTIO), inuusuttuaqqat inuusamik naalungiarsuusaartitamik sivikitsumik sivissusulimmik isumassuinissamik periarfissinneqarneranik imalik, misissorneqarpoq. Tamanna tigussaannngitsorujussuarmik pilersitsivoq, soorlu angajoqqaajuneq, aamma piviusumik tigussaasumillu misigisanngortillugu. Siunertarineqartoq tassaavoq, naalungiarsummut angajoqqaajunermit inuusuttut inuttut pilliutissaat aamma unammilligassaat suunersut, kiisalu kinguaassiuutitigut atuinermik aarlerinartortalerujussuarmik nalaataqarnissap, siusissukkut aamma kissaatiginngisamik naartulernimik kinguneqarsinnaasoq pillugit</p>

	<p>paasisitsinissaq. Ilinniartut nalaatsornikkut toqqarneqarlutillu nalaatsornikkut eqimattanut inissitsiterneqarput.</p>
<p>Somers & Fahlman (2001)</p>	<p>Inuusuttuaqqat naartulersartut ikilisinniarlugit atuarfiit "Baby Think It Over"-imik pisiortorput, taanna tassaalluni inuusaq naalungiarsuusaartillugu aqqissuunneqarsimasoq, atuartut inuusuttut pivisorpaluttumik naalungiarsummik isumassuinermik misigisaqarnissaannik siunertaqartaqartoq. Ilinniartitsissummi tassani siunertarineqartoq tassaavoq, inuusuttuni niarsiassani aamma nukappissani paasinnilluarnissaq, nutaatut angajoqqaanngornermi pilliutit aamma unammilligassat suut piumasaqaataanersut. Peqataasut misiligutitut aamma misissuiffigineqartutut eqimattanik inuttaqarput. Misiligutitut eqimattat ilinniartitsinermut allatsiffigisimasaminnut (meeqqat ineriartornerat aamma peqqinneq) ilaliullugu inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorpaat. Misissuiffigineqartutut eqimattat inuusamik naalungiarsuusaartitamik attugaqartussaasimangillat.</p>
<p>Wistoft & Stovgaard (2013)</p>	<p>Taanna inuusaq naalungiarsuusaartitaq RealCare atorlugu inuusuttuaraalluni angajoqqaajuneq pillugu Kalaallit Nunaanni ilinniartitsissutaasartumik nalilersuilluni misissuineruvoq. Misissuineq atuartut aamma angajoqqaat akornanni apeqqutinit akisassanit aamma apersuinerit inerniliussanit tunngaveqarpoq (N=1068). Inuusap naalungiarsuusaartitap isumaginerani unammilligassat misigisatik pillugit atuartut itisiliipput. Tamatuma saniatigut atuartut ilaqutariineq- aamma kinguaassiuutinut tunngasutigut ilinniartitsinermut ulluni marlunni-pingasuni peqataapput, tassani ilaqutariinngornerup suliaassartaanut tunngasunik, akisussaaffimmik nassataqartarneranik, kiisalu assersuutigalugu inuusuttuaraalluni angajoqqaajunerme peqqisutsikkut akunnattoorutaasut pillugit eqqarsaatiginninnermik pilersitsinissaq siunertarineqarluni.</p>

Sunniutit aamma uuttuinermut periutsit

Immikkoortumi tullermi ilisimatuussutsikkut allaaserisani inerniliussat eqikkarlugit nassuiarneqarput. Misissuinerit sunniutaat pillugit nassuiaatit periutsit atorneqartut malillugit agguataarneqarput, kisitsitigut misissuinerit, Mixed Methodinut (periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuinerit) aamma itisiliilluni misissuinerit tunngasut.

Kisitsitigut misissuinerit

Ilisimatuussutsikkut allaaserisani kisitsitigut misissuinerit arlaqarput, kisitsitit atorlugit uuttortaanermik sammisaqarfiullutik. Kisitsitigut misissuinerit atorneqartoq tassaavoq kisitsitigut suna tunngaviunersoq misissuineq, taanna tassaalluni kisitsitigut periuseq, inerniliussap aamma akuliuffiginninnerup akornanni ataqatigiittoqarnerisooq pillugu uuttuinerit periaasiusoq, allatut oqaatigalugu, sunniineq sunniteqarsimanersoq. Matumunnga atatillugu kisitsisinut tunngaviunermik misissuineq inuusamik naalungiarsuusaartitamik suliaqarnerup qanoq annertutigisumik aamma

qanoq sunniuteqartigisimaneranik misissuinnermut tunngavoq. Kisitsisitigut misissuinerit ilaat misissuinnermi eqimattanik sanilliussiffigineqartunik suliaqarfiupput, eqimattat akuliuffiginninnermut peqataasut eqimattanut misissuiffigineqartunut sanilliunneneqarlutik, soorlu inuusaq naalungiarsuusaartitaq atornagu ilinniartinneqarsimasunut. Kisitsisitigut misissuinerit allat eqimattanik sanilliussiffigineqartunik misissuinnermini atuinnigillat. Misissuinnerni taaneqartuni kingullerni amerlanertigut akuliuffiginninnermut peqataasut peqataaneq sioqqullugu aamma kingorna isummaminnik imaluunniit pissusilersuutiminnik allangortitsisimanersut uuttortarneqartarpoq, sioqqullugu- aamma kingorna misiliinerit atorlugit. Kisitsisitigut misissuinnerni tamani apeqqutit akisassat paasissutissanik pissarsiffittut atorneqarput, misissuineq ataaseq kisiat pinnagu, tassani taarsiullugu nalunaarsuiffimmit paasissutissat atornissaat toqqarneqarsimalluni, misissorneqarsimalluni akuliuffiginninnerup kingorna kikkut naartulersimanersut, naartuersissimanersut imaluunniit kinguaassiuutitigut naappaatinik tunillatsissimanersut.

Tulliuttumi kisitsisitigut misissuinnerni ataasiakkaani inerniliussat eqikkarlugit nassuiarneqarput:

Atuarfimmi pitsaaliuilluni suliniummik nalilersuilluni misissuinnermi Barnettip (2006) misissorpaa, eqimattat marluk, ilinniartitsinnermut peqataasut (inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugit aamma atornagu) kinguaassiuutitut tunngasutigut ilisimasaqassusiat, inuusuttuaqqat akornanni kinguaassiuutitigut atuneq pillugu isummat, inuusuttuaqqat aamma angajoqqaat akornanni attaveqatigiinneq, kiisalu kinguaassiuutitigut pissusilersuutit qanoq assigiinngissuteqartiginersut. Misissuinnermi takutinneqarsinnaasimavoq suliuniutip ingerlanneqarnissaa sioqqullugu aamma kingorna misiliinnermi kinguaassiuutitut tunngasutigut ilisimasat ($F(1,74)=34.27, p=0.009$) malunnaatilimmik annertuseriartut. Pitsaaliuinnermik suliaqarnerup assinga tunngavigalugu Barnett & Hurstikkut (2003) takutissinnaasimavaat, inuusuttuaqqat aamma angajoqqaat akornanni attaveqatigiinneq, ($F(1,241)=4.81, p=0.03$), kinguaassiuutitut tunngasut pillugit ilisimasat suliniutip ingerlanneqarnerata nalaani aamma kingorna ($F(1,233)=166.85, p<0.001$) aamma ilinniartitsissut ataatsimut isigalugu ($F(1,233)=35.24, p<0.0001$), kiisalu kinguaassiuutitut tunngasutigut pissusilersuutit ($F(1,233)=25.45, p<0.001$) annertuumik annertuseriartut. Misissuinerit pingajuanni, pitsaaliuilluni suliniutip assinganik suliaqarnermik tunngavilimmi, Barnett & Hurstip (2004) takutissinnaasimavaat, niviarsiaqqat nukappiaqqanut, inuusamut sakkortunerusumik pissusilersortarlutillu sivisunerusumik qiatitsinerusarsimasunut ($t(82)=3.20, p=0.005$) sanilliullutik inuusamik paarsinertik pimoorunnerusimagaat ($F(1,376)=5.49, p=0.02$). Brink et.al-ikkunnit (2016) amerikamiut Baby-Think-It-Overimik ilinniartitsissusiaannik australiamut atuilersimanerat naalaatsortumik tulleriiaakkamik-nakkutiginnilluni misissuilluni nalilersorneqarpoq, niviarsiaqqat naartulersut eqimattani akuliuffigineqartuniittut eqimattanut misissuiffigineqartunut sannilliullutik amerlanerullutik ($\chi^2=20.8, p<0.001$). Tamatumani oqaluuserineqarsinnaavoq, eqimattat taakku marluk kulturikkut aamma inooqataanikkut atukkamikkut assigiinngitsorujussuunerat qanoq eqqumaffigineqarsimatiginersoq. De Andap (2006) tikkuarsinnaasimavaa, inuusat naalungiarsuusaartitat kisitsitigut malunnaatilimmik atuarnermut sunniuteqanngitsut ($t(352)=7.893, p<0.001$), inooqataanikkut inuuneq ($t(352)=9.862, p<0.001$) aamma ilaqutariit iluanni pissutsit ($t(352)=-3.935, p<0.001$), kiisalu misigissutsitigut unammilligassat ($t(352)=-6.951, p<0.001$). Herman et.al (2011) inuusat naalungiarsuusaartitat atorneqarnerannut tunngatillugu sunniutinik annikitsuararsuarnik paasisaqarpoq. Tassani takutinneqarpoq, inuusat naalungiarsuusaartitat ikinngutigiiit akornanni ataqatigiinnermut ($t=3.50, p<0.001$) kiisalu inuuneq ataatsimut isigalugu ($t=2.39, p<0.05$) sunniuteqartoq. Misissuinnermi Kralewski & Stevens-Simonikkunnit (2000) ingerlanneqartumi 6. aamma 8. klassini atuartut akornanni inuusap naalungiarsuusaartitap atorneqarneranik misigineqartutut paasisat sanilliunneneqarput. Tassani takutinneqarpoq, 6. klassini atuartut inuusamik naalungiarsuusaartitamik paarsinermik naalungiarsummik ilumoortumik paarsinermut sanilliussisinaanerat ilimanaateqannginnerusoq (17% illuatungaani 37%, $p=0.02$). Tamatuma saniatigut ilimanaateqartorujussuuvoq, 6. klassini atuartut isumaqarsimasut inuusamut naalungiarsuusaartitamut sanilliullugu naalungiarsummik paarsineq ajornannginnerusoq (37%

illuatungaani 24%, $p=0.02$). Roberts & McCowanikkut (2004) misissuineranni inerniliussat takutissinnaasimavaat angajoqqaajunermit isummat assigiinngissutaat annertuujusut, eqimattat akuliuffiginninnermut peqataasut ($F=10.075$, $p=0.002$), pisussaaffeqarnikkut ($F=13.266$, $p<0.001$) aamma inooqatanikkut ($F=13.266$, $p<0.001$) akuersaernerullutik angusaat qaffasinnerullutik. Somers & Fahlmanikkut (2001) inuusat naalungiarsuusaartitat atuarfimmi atorneqarnerannut peqataareermermi atuartut angajoqqaajuneq pillugu isumaannut, aamma taamatut kinguaassiuutinut aamma naartulernissamik pitsaaliuinermiut tunngasutigut pissusilersuutaasa kisitsisitigut assigiinngissutaannik annertuunik paasisaqanngillat.

Mixed Methodi (periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq)

Mixed Methodi (periutsit assigiinngitsut atorlugit misissuineq) tassaavoq, misissueriaaseq kisitsisitigut aamma itisiliilluni periaatsinik atuilluni misissuineq, sunniutit kisitsisitigut misissuiffiginerisigut aamma apersuinnikkut. Apersuinerit misissuiffigineqartup iluani pissutsit assigiinngitsut suut ataqatigiinnerannik itinerusumik paasisaqarfignissaannut atortuuvoq pitsaanerpaaq. Tamanna pingaartumik suliaasaqarfinni kisitsisitigut ajornanngitsunnguamik takutinneqarsinnaanngitsuni atorneqartarpoq, assersuutugalugu misigissutsinut, maluginiutinut aamma isummanut tunngasut pineqaraangata. Inuusat naalungiarsuusaartitat atorneqarneranni misissuinerit 16-iniit arfineq-pingasut periutsumik tamatuminnaga atuisimapput. Misissuineq ataaseq apersuinerit tunngavigaluit itisiliinerinnarmik tunngavilimmik atuivoq. Misissuinerit ataasiakkaanit issuaanerit ilanngussamat tabelimi 4-mi takutinneqarput.

Didion & Gatzkekkunnit (2004) nalilersuilluni misissuineri naalungiarsummik paarsinerup sivirususianut tunngatillugu paasinninneq suaiaqatigiinni kisitsisitigut malunnaatilimmik assigiinngissuteqartoq takutinneqarpoq. Nukappiaqqat nivarsiaqqanut sanilliullutik naalungiarsummik paarsineq ullup unnuallu ingerlanerani nalunaaquttap akunnerinik arlariinnik sivirususeqartoq eqqarsaqqajaanerusarput ($t(18.875)=-3.714$, $p=0.001$). Tamatuma saniatigut nukappiaqqat eqqarsaqqajaanerusarput, ilaqtutaminut atassuteqarnertik naalungiarsuup pitsaanerulersissagaa ($\chi^2(3)=10.67$, $p=0.014$). Misissuiffigineqartut ataatsimoortillugit apersoneqarnerannit oqaluttuat ilimanarsisippaat, ilinniartitsissut angajoqqaajunerup piviusortaanik, misigissutsinik, ilaqtutanut atassuteqarnermik, pissusilersuutinik kiisalu isumassuisuunermit naatsorsuutigisanut tunngasunik peqataasunut eqqarsaatiginnilersitsisoq. Tamatuma saniatigut ilinniartitsissut nukappiaqqanit aamma nivarsiaqqanit nersualaarneqarpoq, aammalu kissaatigineqarluni ilinniartitsissut atuartunut tamanut ilinniartitsissutigineqartassasoq. Peqataasut ataasiakkaat ilinniartitsissutip sivitsorneqarneratigut kiisalu sungiusaatinik allanik ilaneqarneratigut, soorlu angajoqqaatut aappariilluni sulinermik aamma aningaasartuutissanik suliaqarnermik, itinerusumik sammineqarnissaa kissaatigalugu oqaatigivaat.

Divine og Cobbsikkunnit (2011) misissuinerup paasinarsisippaa, naalungiarsummik isumassuinermit atatillugu unammillagassat takkussinnaasut takutinnissaannut ilinniartitsissut sunniuteqarluortoq, sunniut nivarsiaqqat akornanni annertunerulluni ($p<0.05$). Taamatuttaaq ataqatigiinnerup kingunerisinnaasai pillugit ilinniartitsissutip eqqarsaatiginnilersitsimanera amerlassutsimigut nivarsaqqat akornanni aamma qaffasinneruvoq ($p<0.011$). Misissuineri tassani allaganngorlugit akissutit takutissinnaasimavaat, piffissamat, suliamut naammassisamat aamma misigissutsitigut artukkerneqarnermit tunngatillugu inuusat naalungiarsuusaartitat atuartunut sunniuteqarsimasut. Janeslätt et al-ikkut (2019) atuartut eqqarsartaatsimikkut innarluutillit akornanni inuusat naalungiarsuusaartitat atorneqarnerat misissorsimavaat. Inuusap paasinarsisippaa, atuartut inuusap pisariaqartitaanut qisuariarsinnaasut, taamaattorli annikitsumik akulikissusilimmik. Sakkortuumik pissusilersorfiginninnermik aamma naalliutitsinernik pisoqarsimavoq, naammaginarumik paaqutarinneq amerlassutsit affaannut agguaqatigiinneqarnerani 100%-iniit 53.5%-imiilluni (allanngorarnera 21-81%). Apersuinerit aqutugalugit atuartut inuusaq pillugu misigisaminnik oqaluttuarsinnaasimapput, tassunga ilanngullugit unammilligassat piffissap ingerlanerani takkussuuttut, aammali inuusat atorlugit pitsaasumik misilittagarilikkatik, tassunga ilanngullugu ilinniartitsinermut peqataasimaneq pillugu tulluusimaarnermik misisigisimaneq.

Malinowski & Stamlerikkunnit (2003) nalilersuilluni itisiliilluni misissuinerimi angajoqqaanngornissaq pillugu nammineq takorluukkat takorluugaannaallutillu piviusorsioortuunngitsut akuersaarneqarnissaannut inuusaq naalungiarsuusaartitaq tapertaasoq inerniliunneqarpoq. Aammattaaq inuusap peqataasut anaanngornissaminut piareersimannnginnerminnik paasinnilersippai. Eqimattanut sanilliussiffiqineqartunut sanilliullugu Out & Lafreniere-kkut (2011) misissuineranni atuartut inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu ilinniartinneqartut pilersaarusiugaanngitsumik naartulernissamut tunngatillugu namminerminnut aarlerinaataasinnaasut pillugit naliliinerminni erseqqissuliernerupput, tassunga ilanngullugu naartusinnaaneq pillugu misissortinneq ($F(6, 107)=3.55, p<0.01$) aamma naartulernerimi ikiortariaqarnissamik ilimasunneq ($F(1, 112)=17.88, p<0.001$).

Wistoft & Stovgaardikkut (2013) Kalaallit Nunaanni Inuusaq naalungiarsuusaartillugu suliniut pillugu nalilersuineranni tikkuarneqarpoq, paarsineq angajoqqaanngorneq pillugu nutaanik eqqarsaatiginnilersitsisoq. Aammattaaq takutinneqarpoq, inuusuttut massakut meerartaarunik inuunerminnut pitsaanngitsumik sunniuteqassasoq pillugu ilinniartitsineq sioqqullugu akissutaanni qaffasisoq, kisianni ilinniartitsereernerup kingorna affai sulii isumaqarlutik meerartaarunik ilaqutariinnut pitsaasumik sunniuteqassasoq.

Inuusaq qanoq sivisutigisumik paarisimanerlugu, aamma tamatuma isummanik allanngortitsinissamut qanoq annertutigisumik sunniuteqarsimanera assigiinngilaq. Inuusamik sivikinnerusumik paarsisimasunut ilinniartitsinerup sunniuteqarnera annikinneruvoq. Tamatuma saniatigut angusakilliorneq inuusuttunut pitsaanngitsumik sunniuteqarsimavoq, taakku pitsaasumik angajoqqaanngornaviarnatik isumaqalersimallutik. Erseqqissumilli takuneqarsinnaavoq, isummanik allanngortitsineq pissusilersuutunik allanngortitsinissamut attuumassuteqartariaqanngitsuoq.

Misissuinerit, itisiliilluni misissuinerit isiginninnerit ilaatinneqartut

Immikkoortoq una isiginninnerit apersuinerneersunut, oqaatsinit allanneqarsimasuneersunut imaluunniit oqaatigineqartuneersunut tunngavoq. Taakku tassaapput inerniliussat aamma isiginninnerit itinerusut, apeqqutit akisassat imaluunniit nalunnarsuinerit atorlugit paasineqarsinnaanngitsut, assersuutigalugu inuup pissusilersortarnerata sunit sunnersimaneqartarneranut tunngatillugu ilisimasassaasut pingaarutillit.

Ilanngussamut tabeli 4. Ilisimatuussutsikkut misissuinerit arfineq-marlunnit issuaanernit sammeneqartunut takussutissiaq.

Sammi sat	Itisiliilluni misissuinerit issuaanernut assersuutit
Meeqqamik paarsinerimi timikkut misigisat	<p><i>"I didn't have time to get done what I usually do, so that is a big difference"</i> ["Suliarisartagarinikuusakka piffissaqarfigiunnarpakka, taamaattumik assigiinngissut annertoorujussuuvoq"] (Janeslätt et al 2019).</p> <p>"It was crying every five minutes and in the middle of the night and I was... I just like wanted to give it up" ["Minutsit tallimakkaarlugit unnuamilu qiasarpunga, aamma... Tunniutiinnarusunnerugaluarpunga."] (Malinowski & Stamler, 2003).</p> <p><i>"I've had a lot of people come up to me... and tell me 'oh I wish I had that, I wish I had that'... I was like 'no you don't, you guys don't know what it's like"</i> ["Naapitakka amerlasuut aggertarput.. oqarfigalungalu 'naa, ima imalu ittumik peqarusukkaluarpunga'... imaaginnarpunga 'naamik, taamaanngilatit, naluarsi qanoq innersoq"] (Malinowski & Stamler, 2003)</p>

<p>Kinguaassiuutitut tunngasutigut ilinniartitsinermut peqataareernerup kingorna paasissutissanik arlaqarnerusunik pisariaqartitsineq</p>	<p><i>“That baby shows you what it’s like to have one, but it doesn’t show you how to prevent it.”</i> [“Naalungiarsuup taassuma naalungiarsuuteqarluni qanoq innersoq takutippa, kisianni qanoq pinngitsoortissinnaanerit takutinngilaa”] (Didion & Gatzke, 2004).</p> <p><i>“They should make Planned Parenthood more available and make it so your parents will not be able to find out about it. I know of a lot of people who don’t go there for that specific reason”</i> [Planned Parenthood (aaqq. USA-mi siunnersuisarfik) pissarsiariuminernerulersissagaluarpaa, aamma angajoqqaavit paasnavianngisaannik aaqqillugu. Amerlasuunik nalunngisaqarpunga tamannarpiaq pissutigalugu tassunga aggerneq ajortunik”] (Didion & Gatzke, 2004).</p>
<p>Ukiukilluni meerartaarnermi kinguneqaataasuss at pillugit isummersuutit Inuusap paarinerani misigisat pitsaasut</p>	<p><i>“If I had a baby, I would not have time to go out and party”</i> [“Naalungiarsuutitaaruma anillunga nuannaariarnissannut piffissaqarnavianngilanga”](Out & Lafreniere, 2001).</p> <p><i>“I liked the attention I got”</i> [“Malugineqarneq pissarsiara nuannarivara”] (Divine & Cobbs, 2001).</p> <p><i>“I liked finding clothes”</i> [“Atisassannik ujaasineq nuannarisarivara”](Divine & Cobbs, 2001).</p>
<p>Oqaloqatigiinneq tunngavigalugu ilinniartitsineq</p>	<p><i>“Nalunaaquttap akunneri marluk qaangiuttut, atuartunit oqaaseqartoqanngingajalluinnareersoq atuartut aallussisinnaajunnaarrapput”</i> (Wistoft og Stovgaard, 2013).</p> <p><i>“Atuartoq ataaseq aperivoq – pineqartumut tunngarpiannngitsumik – quup aqquaatigut aseruuttoornermut tunngasumik. Taanna oqarfigineqarpoq tamanna sammineqarusunngitsoq. Itigartitsinerup takutippaa (ajoraluartumik), suut apeqqutigineqarsinnaanerit killeqartoq, tamannalu immaqa atuartup aamma atuartut allat apererusussusiannut killiliilluni”</i> (Wistoft og Stovgaard, 2013).</p> <p><i>“Kinguaassiuutitigut nappaatinut assigiinngitsunut ilisarnaatit assit arlallit overheadikkut takutinneqarput, (tak. assit talerpiatungaaniittut). Assit atuartunut sakkortullutillu iluaappasipput. Atuartup assingata talerperlermiittup takuneqarsinnaanerit atuartut maajullutik alartariaqarput”</i> (Wistoft og Stovgaard, 2013).</p>

Itisiliilluni misissuinerit, apersuinernik, malinnaaffiginninnernik aamma oqaluttuanik atuiffiusut sammisanut ukununga immikkoortiterneqarsinnaapput;

1) Suliaqarinissaanut ilinniarnaq. Inuusamik naalungiarsuusaartitamik paarsineq angajoqqaanngornermi suut piumasaqaataanerannik inuusuttunut erseqqissumik ilisimasaqalersitsivoq, aamma paarsinermut atatillugu ulluinnarni suliasarpassuarnut nassatarisaanut, aamma

2) nalungiarsummik perorsaanermik. Paasinnineq taanna tassaavoq, akuliuffiginninnerup naammassineqareernerani qaammatit imaluunniit ukiut arlallit qaangiunnerini inuusuttup

pigiinnartagaa. Tamatuma saniatigut, inuusuttut inuusuttuunerminni meerartaassagunik assigiinngitsutigut susinnaanginnerlutik takorluukkaminnik oqaluttuarsinnaapput. Amerlangitsunnguit oqaatigivaat, inuusamik paarsinertik nuannaralugu, aamma nuannaarutigalugulu tullusimaarutigalugu isumassorneqarnikkut pisariaqartitaanik, kiisalu eqqumaffigineqarnissamik pisariaqartitaanik tunisinnaagamikku.

3) Eqqarsaatiginninneq: Tamatuma kingorna inuusuttut siunissami qaninnerpaami meerartaassagunik siunissaminnut qanoq isumaqarsinnaanersoq pillugu eqqarsaatiginnissinaalerput.

4) Ilisimaqarnerulernissamik aamma pissarsiariuminarnernunissaannik kissaatit: Inuusuttut ilaasa oqaatigivaat, qanoq piumasagaatitaqarnera inuusamik paarsinerup takutikkaa, kisianni qanoq naartunaveersaarsinnaanerlutik namminerminnut ilinniutaangitsoq, aamma kissaatigalugu tamatuma sammineqarnera annertunerulersinneqassasoq, inuusuttut ilaat kinguaassiuutinut tunngasutigut pissusilersuutit pillugit paasissutissamik imaluunniit kiffartuussissutinik pissarsiniarneq malunnaanginnerusumik pisinnaasoq, aamma maannakututut tamanut taama saqqumitigisumik aaqqissuussaangitsumik.

5) Atuartut soqutiginninnertik pissutigalugu ilinniartitsinermit peqataanissaannut ilinniartitsinermit atuartut oqaloqatigineqarnissaat pingaaruteqarpoq. Ersisaarutit, soorlu kinguaassiuutitigut nappaatip assitaannik takutitsinerit inuusuttut allamut saannerannik kinguneqartarpoq, imaluunniit inuusap paarinerani angusarissaanginneq inuusuttut nuannaarunnaarsissinnaavai, inuusuttut siunissami angajoqqaangornissaminnut annilaangalernerannik kinguneqarsinnaasumik. Taamaattumik ilinniartitsineq ataqqinnittumik, aamma meeqqat oqaloqatigalugillu ingerlaavartumik sammisaqartillugit ingerlanneqartassaaq.

Inerniliineq

Sammisamat tunngasunik allaaserisanik qulaajaanermi matumani, inuusaq naalungiarsuusaartitaq atorlugu kinguaassiuutinut tunngasunik ilinniartitsinermit tunngatillugu ilisimatuussutsikkut tunngavilinnik takussutissiisumi, inerniliunneqarpoq:

1. Inuusat naalungiarsuusaartitat perorsaannermit atortutut atorlugit inuusuttut angajoqqaangornermut isumaannik sunniinissamat sunniuteqartut.
2. Inuusat naalungiarsuusaartitat angajoqqaangornermut piumasagaatit suunerinik piviusorpalluttumik takutitsinissamat atortuupput pitsaasut.
3. Inuusuttut ilinniartitsinerup ilarujussuanik eqqaamasagarput, aamma qaammatit imaluunniit ukiut arlallit ingerlareernerini.
4. Inuusuttut ukiukillutik angajoqqaangussagunik siunissartik qanoq sunnerneqassanersoq eqqarsaatersorput.
5. Isummamik allangortitsineq pissusilersuutinik allannguinermit isumaqanngilaq, aamma pissusilersuutinik allannguinnissamat akimmisaarfiit assigiinngitsorpassuit nassaassaapput.^a Kinguaassiuutitigut pissusilersuutit allangortinniarlugit, aamma naartunaversaatinik atuneq aamma kinguaassiuutitigut peqqissuseq siuarsarniarlugit akuliuffiginninnernik allanik ilanngussisoqassaaq.
6. Naartunaveersaatit aamma qaninniaqatigiilluni atassuteqartarnerit pillugit ilisimasaqarnerulernissartik inuusuttut kissaatigivaat.
7. Ilinniartitsineq oqaloqatigiinnermik tunngaveqassaaq, akuutitsiffiilluni aamma ersisaarutit atorneqassanani, tamanna inuusuttut allamut saannerannik, nuannaarunnaarnerannik imaluunniit ilinniartitsisartup aamma atuartup akornanni oqaloqatigiinnermik unitsitsinnaammat.

Najoqqutat

- Barnett, J. E. (2006). Evaluating "Baby Think It Over" infant simulators: A comparison group study. *Adolescence*, 41(161), 103-110.
- Barnett, J. E., & Hurst, C. S. (2003). Abstinence education for rural youth: An evaluation of the life's walk program. *Journal of School Health*, 73(7), 264-268. doi:10.1111/j.1746-1561.2003.tb06576.x
- Barnett, J. E., & Hurst, C. S. (2004). Do adolescents take "baby think it over" seriously? *Adolescence*, 39(153), 65-75.
- Brinkman, S. A., Johnson, S. E., Codde, J. P., Hart, M. B., Straton, J. A., Mittinty, M. N., & Silburn, S. R. (2016). Efficacy of infant simulator programmes to prevent teenage pregnancy: a school-based cluster randomised controlled trial in Western Australia. *The Lancet*, 388(10057), 2264-2271. doi:10.1016/S0140-6736(16)30384-1
- De Anda, D. (2006). Baby Think It Over: Evaluation of an infant simulation intervention for adolescent pregnancy prevention. *Health and Social Work*, 31(1), 26-35. doi:10.1093/hsw/31.1.26
- Didion, J., & Gatzke, H. (2004). The Baby Think It Over experience to prevent teen pregnancy: a postintervention evaluation. *Public Health Nurs*, 21(4), 331-337. doi:10.1111/j.0737-1209.2004.21406.x
- Divine, J. H., & Cobbs, G. (2001). The effects of infant simulators on early adolescents. *Adolescence*, 36(143), 593-600.
- Herrman, J. W., Waterhouse, J. K., & Chiquoine, J. (2011). Evaluation of an Infant Simulator Intervention for Teen Pregnancy Prevention. *JOGNN - Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing*, 40(3), 322-328. doi:10.1111/j.1552-6909.2011.01248.x
- Janeslätt, G., Larsson, M., Wickström, M., Springer, L., & Höglund, B. (2019). An intervention using the Parenting Toolkit "Children-What does it involve?" and the Real-Care-Baby simulator among students with intellectual disability-A feasibility study. *J Appl Res Intellect Disabil*, 32(2), 380-389. doi:10.1111/jar.12535
- Kralewski, J., & Stevens-Simon, C. (2000). Does mothering a doll change teens' thoughts about pregnancy? *Pediatrics*, 105(3). doi:10.1542/peds.105.3.e30
- Malinowski, A., & Stamler, L. L. (2003). Adolescent girls' personal experience with Baby Think It Over infant simulator. *MCN The American Journal of Maternal/Child Nursing*, 28(3), 205-211. doi:10.1097/00005721-200305000-00013
- Out, J. W., & Lafreniere, K. D. (2001). Baby think it over®: Using role-play to prevent teen pregnancy. *Adolescence*, 36(143), 571-582.
- Roberts, S. W., & McCowan, R. J. (2004). The effectiveness of infant simulators. *Adolescence*, 39(155), 475-487.
- Somers, C. L. (2014). Effects of Infant Simulators on Urban, Minority, Middle School Students. *Health Promotion Practice*, 15(1), 35-43. doi:10.1177/1524839913478947
- Somers, C. L., & Fahlman, M. M. (2001). Effectiveness of the "Baby Think It Over" teen pregnancy prevention program. *Journal of School Health*, 71(5), 188-195. doi:10.1111/j.1746-1561.2001.tb07314.x
- Wistoft, K., & Stovgaard, M. (2013). Virkningsevaluering af brugen af babysimulatorer i familie- og seksualundervisning i Grønland. prevention program. . Århus: Institut for uddannelse og pædagogik. 1-73.